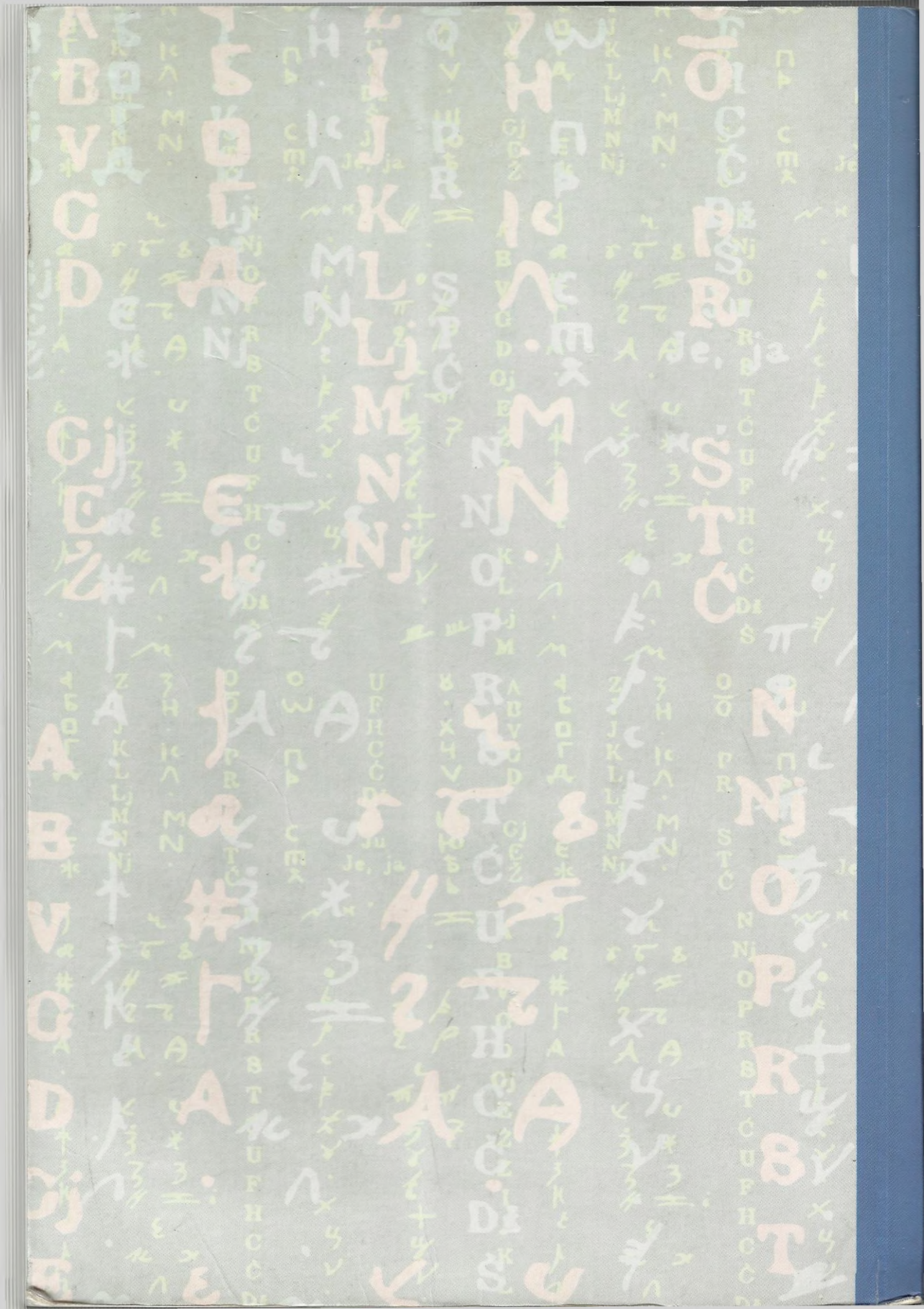

Refik Bulić

BOSANSKI JEZIK

jezičko-pravopisni
priručnik
za učenike
osnovnih i
srednjih škola

SADRŽAJ

Predgovor.....	9
----------------	---

PISANJE

Imenica <i>BOG</i>	11
Pridjev <i>BOŽJI</i>	12
Ime <i>Allah</i>	12
Allahova imena.....	14
Zamjenice kojima se upućuje na <i>Boga</i>	16
<i>ISTOK</i> i <i>ZAPAD</i> , <i>MAŠRIK</i> i <i>MAGRIB</i>	17
Imenica <i>MUSLIMAN</i>	18
Nazivi knjiga, časopisa, novina i drugih djela.....	19
Nazivi praznika.....	21
Nazivi ratova, bitaka, ustanaka, revolucija i drugih događaja.....	23
Složenice koje u prvom dijelu imaju članove <i>auto</i> , <i>foto</i> i <i>radio</i>	24
Datumi.....	25
Pridjevi na <i>-ski</i> , <i>-čki</i> , <i>-ški</i> , <i>-čki</i>	25
Pridjevi na <i>-ni</i>	27
Prisvojni pridjevi na <i>-ov</i> , <i>-ev</i> , <i>-in</i>	27
Superlativ pridjeva.....	28
Glas <i>j</i> u imperativu.....	29
Pišemo li kako govorimo	30
Ime, prezime i nadimak.....	31
Ime i dva prezimena.....	32
Složena prezimena.....	33
Skraćenice za <i>doktor</i> i <i>magistar</i>	34
Veliko slovo i skraćenice za <i>doktor</i> i <i>magistar</i>	35

IZGOVOR I NAGLAŠAVANJE

Akcentat prezimena.....	37
O razlikovanju glasova <i>č</i> i <i>ć</i>	38
O razlikovanju glasova <i>dž</i> i <i>đ</i>	40
Može li se reći: <i>postati će</i> , <i>čitati će</i> i sl.....	40
<i>Banja Luka</i> ili <i>Banjaluka</i>	41
Stećak.....	42
<i>Injekcija</i> i <i>konjugacija</i>	43

PROMJENE GLASOVA

<i>Midhat i Subhija ili Mithat i Suphija</i>	44
<i>Gradca ili Graca</i>	45
<i>Opština ili općina</i>	46
<i>Srednjobosanski ili srednjobosanski</i>	48
<i>Svo vrijeme ili sve vrijeme</i>	49
<i>Ćerilica ili ćirilica</i>	50
<i>Tački ili tačci</i>	51
<i>Tuzlanki, Sarajki ili Tuzlanci, Sarajci</i>	52
<i>Dječiji ili dječji</i>	54
<i>Sahat ili sat</i>	54
<i>Više naših gledaoca, slušaoca ili gledalaca, slušalaca</i>	56
<i>Da li je grad čišći ili čistiji</i>	57

O ZAMJENI JATA

<i>Glas jat</i>	59
<i>Zamjena jata u bosanskom jeziku</i>	59
<i>Zamjena jata samoglasnikom i</i>	61
<i>Zamjena jata u vlastitim imenima</i>	62
<i>Zamjena kratkog jata iza r</i>	63
<i>Isticati i istjecati</i>	64
<i>Dečko ili dječko</i>	66
<i>Nisam ili nijesam</i>	66
<i>Sljedeći ili slijedeći</i>	67
<i>Bljesak ili blijesak</i>	68
<i>Crveniti i crvenjeti</i>	70

OBLICI I SINTAKSIČKE NEDOUMICE

<i>Može li infinitiv bez i</i>	71
<i>Groblje ili greblje</i>	72
<i>Novine ili novina</i>	73
<i>Petero ili petoro, peterica ili petorica</i>	74
<i>Krvim, krvi ili krvlju</i>	75
<i>Mujo, Muje, Mujin ili Mujo, Muja, Mujov</i>	76
<i>Promjena imenice dijete</i>	77
<i>Vokativ imena na -k, -g, -h</i>	78
<i>Večer ili veče</i>	80
<i>"Zmaj" pobijedio "Velež" ili "Zmaj" pobijedio "Veleža"</i>	81
<i>Neko vozi golf, a neko golfa</i>	83

Čitati "Zmaj" ili "Zmaja".....	84
Sekretare ili sekretaru.....	85
Može li žensko biti sekretar.....	86
Upotreba prijedloga s ili sa.....	87
Jesmo li bili na korzu ili na korzou.....	89
Ministarstvo za obrazovanje ili ministarstvo obrazovanja.....	90
Mi bi to uradili i sl.....	92
Akuzativ relativne zamjenice koji	
kada se njime upućuje na živo i neživo.....	93
S obzirom na ili obzirom na.....	94
Prošao s odličnim uspjehom ili prošao odličnim uspjehom.....	95
Izviniti se ili izvinuti se.....	96
Oženio djevojku ili oženio se djevojkom.....	97
Udana ili udata, prodana ili prodana.....	98
Hvala vam na pažnji ili hvala vam za pažnju.....	98
Nije došao u školu zbog bolesti ili radi bolesti.....	99
Svirati na violini ili svirati violinu.....	100
Ići ljekaru ili ići kod ljekara.....	101
Kupiti sebi ili si.....	102
Radi njega ili njega radi.....	103
U vezi toga ili u vezi s tim.....	104
Fudbalski klub "Sarajevo" i Nogometni klub "Željezničar".....	105
Pijemo li kafu ili kahvu.....	106
Crveni krst ili Crveni križ.....	107
Osnova ili osnov.....	109
Januar ili siječanj	110

GRAMATIČKI PODSJETNIK

Sadržaj Gramatičkog podsjetnika.....	114
Rječnik manje poznatih riječi i termina.....	157

PREDGOVOR

Poštovani čitaoc!

Ova je knjiga jezičko-pravopisni priručnik s uputama za pravilno pisanje i pravilan izgovor pojedinih oblika i spojeva riječi, onih pri čijoj se upotrebi često griješi u bosanskom jeziku. Namijenjena je učenicima osnovnih i srednjih škola i to je razlog što u njoj nema mnogo teorijskih razmatranja.

Knjiga je podijeljena u nekoliko tematskih cjelina. To će Ti, nadamo se, omogućiti lakše pronalaženje odgovora koje bi želio znati. Na sva pitanja koja se ovdje postavljaju daju se kratki odgovori. Ispod tekstova o pojedinim pitanjima istaknuto je ono što se preporučuje u bosanskom jeziku i, naporedo s tim, ono što se ne preporučuje, što nije u skladu s normom bosanskog jezika.

Pravopisna rješenja u ovoj su knjizi prema *Pravopisu bosanskoga jezika* i *Pravopisnom priručniku* prof. dr. Senahida Halilovića. Odgovori na "gramatička" pitanja nude se na osnovu tretiranja te problematike u Gramatici bosanskoga jezika (Jahić, Halilović, Palić) i široj lingvističkoj literaturi.

Drugi dio knjige je *Gramatički podsjetnik*. U njemu se pregledno daju osnove gramatičkoga gradiva predviđenog nastavnim programima za osnovnu i srednju školu. Podijeljen je na fonetsko-fonološki, morfološki i sintaksički dio. Na marginama uz taj dio istaknuti su "ključni termini". Oni Ti mogu pomoći da lakše pronađeš ono što Te zanima i da pročitaš kratko objašnjenje o tome.

Objašnjenja i definicije termina u *Gramatičkom podsjetniku* interpretacija su dosadašnjih tumačenja u gramatičkoj literaturi. Ponekad se navode i različitosti u gledanjima na pojedina pitanja.

Nadamo se da će Ti ovaj priručnik pomoći da razriješiš neke jezičke nedoumice i da se povremeno podsjećaš na onaj dio gramatičkoga gradiva koji si već naučio.

Želimo Ti odličan uspjeh i sreću.

Autor

PISANJE

IMENICA BOG

Raniji pravopisi propisivali su različita rješenja za pisanje imenice *Bog*, pa i njezino pisanje malim početnim slovom. Isto to odnosilo se i na imenicu *Allah*.

Takve odredbe nisu prihvatljive za pravopisnu normu u savremenome bosanskom jeziku.

Vlastito ime *Bog* u bosanskom jeziku piše se velikim početnim slovom:

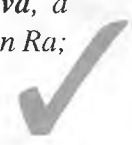
Vjervanje u Boga spas je za čovječanstvo.

Samo je jedan Bog.

Malim početnim slovom u bosanskom jeziku pisat će se opća imenica *bog*. Ona se odnosi na neko božanstvo u politeističkim religijama:

Egipćani su imali više bogova, a najpoštovaniji bog bio je Amon Ra.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>bog</i> (kao vlastito ime)	<i>Bog</i> (kao vlastito ime)
Vjervanje u <i>boga</i> spas je za čovječanstvo;	Vjervanje u <i>Boga</i> spas je za čovječanstvo;
Samo je jedan <i>bog</i> ;	Samo je jedan <i>Bog</i> ;
<i>Bog</i> (opća imenica, neko božanstvo u politeističkim religijama);	<i>bog</i> (opća imenica, neko božanstvo u politeističkim religijama);
Egipćani su imali više <i>bogova</i> , a najpoštovaniji <i>Bog</i> bio je Amon Ra;	Egipćani su imali više <i>bogova</i> , a najpoštovaniji <i>bog</i> bio je Amon Ra;

PRIDJEV BOŽIJI

Velikim početnim slovom piše se prisvojni pridjev *Božiji* izveden od vlastitog imena Bog:

Velika je moć Božija.

Na ovome svijetu treba steći milost Božiju.

Malim početnim slovom pisat će se pridjevi *božiji* i *božanski* izvedeni od opće imenice *bog*:

Stari Grci vjerovali su da se na gozbama njihovih bogova jede božansko jelo ambrozija i pije nektar, božansko piće.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>božiji</i> (prisvojni pridjev izveden od vlastitog imena Bog); <i>Velika je moć božija;</i> <i>Na ovome svijetu treba steći milost božiju;</i> <i>Božiji i Božanski</i> (pridjevi od opće imenice <i>bog</i>); <i>Stari Grci vjerovali su da se na gozbama njihovih bogova jede Božansko jelo ambrozija i pije nektar, Božansko piće.</i>	<i>Božiji</i> (prisvojni pridjev izveden od vlastitog imena Bog); <i>Velika je moć Božija;</i> <i>Na ovome svijetu treba steći milost Božiju;</i> <i>božiji</i> i <i>božanski</i> (pridjevi od opće imenice <i>bog</i>); <i>Stari Grci vjerovali su da se na gozbama njihovih bogova jede božansko jelo ambrozija i pije nektar, božansko piće.</i>

IME ALLAH

Ime *Allah* u bosanskom jeziku piše se velikim početnim slovom i s udvojenim suglasnikom *l*:

Dragi su Allahu svi koji čine dobra djela.

Ako hoće, Allah može sve oprostiti.

Prisvojni pridjev od imena *Allah* piše se velikim početnim slovom i s udvojenim suglasnikom *l*:

*Neizmijerna je Allahova dobrota.
Sve se odvija samo Allahovom voljom.*

Ime *Allah* piše se velikim početnim slovom, s udvojenim suglasnikom *l* i rastavljeno od drugih riječi u izrazima:

*Allah raziola,
Allah rahmetile /Allah rahmetejele,
Allah selamet,
Allahu ekber.*

Malim početnim slovom, sastavljeno i s udvojenim suglasnikom *l* pišu se izrazi:

*mašallah,
subhanallah,
elhamdulillah,
estagfirullah.*

Ne ovako

allah, alah, Alah
Dragi su *allahu* svi koji čine dobra djela;
Ako hoće, *allah* može sve oprostiti;
allahov, alahov, Alahov
Neizmijerna je *Alahova* dobrota;
Sve se odvija samo *allahovom* voljom;
allah raziola/Alah raziola
allah rahmetile/ Alah rahmetejele;
allah selamet/ Alah selamet
allahu ekber / Alahu ekber
mašalah
subhanalah
elhamdulilah
estagfirulah

**Preporučuje se
u bosanskom jeziku**

Allah
Dragi su ***Allahu*** svi koji čine dobra djela;
Ako hoće, ***Allah*** može sve oprostiti;
Allahov
Neizmijerna je ***Allahova*** dobrota;
Sve se odvija samo ***Allahovom*** voljom;
Allah raziola
Allah rahmetile /Allah rahmetejele;
Allah selamet
Allahu ekber
mašallah
subhanallah
elhamdulillah
estagfirullah

ALLAHOVA IMENA

Allah ima devedeset devet imena. Allahova su imena u bosanski jezik prenesena kao imenice, pridjevi u poimeničenoj službi i sintagme.

Ona Allahova imena koja su u bosanskom jeziku po obliku imenice jednočlana su i pišu se velikim početnim slovom:

Tvorac, Svjetlo, Nasljednik, Svedobročinitelj.

I druge imenice koje zamjenjuju imena *Bog* i *Allah* pišu se velikim početnim slovom:

Gospodar, Stvoritelj, Vladar i dr.,

i kad se upotrijebe same i uz ime na koje se odnose:

Vjernicima će Gospodar njihov na pravi put ukazati.

Velikim početnim slovom pišu se i Allahova imena koja su po obliku pridjevi određenog vida u poimeničenoj službi:

Najmilostiviji, Samilosni, Silni, Snažni, Sveti, Pravedni, Dobri, Najveći, Veličanstveni, Plemeniti, Svemilosni, Svemudri, Uzvišeni, Slavljeni, Najjači, Najpostojaniji, Vječni, Živi, Posljednji, Preuzvišeni.

Kad takvi pridjevi imaju oblik neodređenog vida, pisat će se malim početnim slovom, jer tada samo kazuju osobinu koja se pripisuje Bogu:

Allah je moćan i silan.

Bog je veličanstven i plemenit.

Kad se brojevi *jedan* i *prvi* upotrijebe kao Allahova imena, pisat će se velikim početnim slovom:

Reci: "On je Allah – Jedan!" (Kur'an, 112:1)

On je Prvi i Posljednji, Vidljivi i Nevidljivi! (Kur'an, 57:3)

Kad se brojevi *jedan* i *prvi* upotrijebe u svome pravom značenju, pisat će se malim početnim slovom:

Zar on da bogove svede na Boga jednog? (Kur'an, 38:5)

Allah je prvi od onih koji nam mogu pomoći.

Prva riječ u sintagmama koje predstavljaju Allahova imena piše se

velikim početnim slovom. Od ostalih riječi velikim početnim slovom pišu se samo one koje same po sebi podrazumijevaju upotrebu velikoga početnog slova:

*O svemu obaviješteni,
Blagi iznad svega,
Svjedok svemu što se zbiva,
Vlasnik svake vlasti i uprave,
Onaj Koji molbe prima,
Onaj Koji sudi,
Onaj Koji mnogo prašta i dr.*

Ne ovako

tvorac, svjetlo, nasljednik, svedobročinitelj (Allahova imena); *gospodar, stvoritelj, vladar* i dr. (imenice koje zamjenjuju Allahova imena);

Vjernicima će *gospodar* njihov na pravi put ukazati - (kad se imenica *gospodar* odnosi na Boga);

Allahova imena koja su po obliku pridjevi određenog vida u poimeničenoj službi: *najmilostiviji, samilosni, silni, snažni, sveti, pravedni, dobri, najveći, veličanstveni, plemeniti, svemilosni, svemudri, uzvišeni, slavljeni, najjači, najpostojaniji, vječni, živi, posljednji, preuzvišeni...*;

Allah je *Svemoćan*;

Allah je *Moćan* i *Silan*;

Bog je *Veličanstven* i *Plemenit* - (kad pridjevi kazuju osobine koje se pripisuju Allahu);

On je Allah – *jedan*;

On je *prvi* i *posljednji*, *vidljivi* i

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Tvorac, Svjetlo, Nasljednik, Svedobročinitelj (Allahova imena); *Gospodar, Stvoritelj, Vladar* i dr. (imenice koje zamjenjuju Allahova imena);

Vjernicima će *Gospodar* njihov na pravi put ukazati - (kad se imenica *gospodar* odnosi na Boga);

Allahova imena koja su po obliku pridjevi određenog vida u poimeničenoj službi: *Najmilostiviji, Samilosni, Silni, Snažni, Sveti, Pravedni, Dobri, Najveći, Veličanstveni, Plemeniti, Svemilosni, Svemudri, Uzvišeni, Slavljeni, Najjači, Najpostojaniji, Vječni, Živi, Posljednji, Preuzvišeni...*;

Allah je *svemoćan*;

Allah je *moćan* i *silan*;

Bog je *veličanstven* i *plemenit* - (kad pridjevi kazuju osobine koje se pripisuju Allahu);

On je Allah – *Jedan*;

On je *Prvi* i *Posljednji*, *Vidljivi* i

nevidljivi –

(brojevi jedan i prvi upotrijebljeni kao Allahova imena);

Zar on da bogove svede na Boga *Jednog?* – (broj jedan upotrijebljen u svom pravom značenju);

Allahova imena u obliku sintagmi:

o svemu obaviješteni,

blagi iznad svega,

svjedok svemu što se zbiva,

vlasnik svake vlasti i uprave,

onaj koji molbe prima,

onaj koji sudi,

onaj koji mnogo prašta;

Nevidljivi –

(brojevi jedan i prvi upotrijebljeni kao Allahova imena);

Zar on da bogove svede na Boga Jednog? – (broj jedan upotrijebljen u svom pravom značenju);

Allahova imena u obliku sintagmi:

O svemu obaviješteni,

Blagi iznad svega,

Svjedok svemu što se zbiva,

Vlasnik svake vlasti i uprave,

Onaj Koji molbe prima,

Onaj Koji sudi,

Onaj Koji mnogo prašta;

ZAMJENICE KOJIMA SE UPUĆUJE NA BOGA

Svi zamjениčki oblici kojima se upućuje na vlastita imena *Bog* i *Allah* pišu se velikim početnim slovom:

Sjećajte se vi Mene, i Ja ću se vas sjetiti, i zahvaljujte Mi, i na blagodatima Mojim nemojte neblagodarni biti! (Kur'an, 2:152)

Hvaljen neka je Onaj Koji je u jednom času noći preveo Svoga roba iz Hrama časnog u Hram daleki... (Kur'an, 17:1)

Oni se Tebi, Allahu, klanjaju i od Tebe oprost traže.

Ne ovako

Sjećajte se vi *mene*, i *ja* ću se vas sjetiti, i zahvaljujte *mi*, i na blagodatima *mojim* nemojte neblagodarni biti!;

Hvaljen neka je *onaj koji* je u jednom času noći preveo svoga roba...;

Oni se *tebi*, Allahu, klanjaju i od *tebe* oprost traže;

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Sjećajte se vi ***Mene***, i ***Ja*** ću se vas sjetiti, i zahvaljujte ***Mi***, i na blagodatima ***Mojim*** nemojte neblagodarni biti!;

Hvaljen neka je ***Onaj Koji*** je u jednom času noći preveo Svoga roba...;

Oni se ***Tebi***, Allahu, klanjaju i od ***Tebe*** oprost traže;

ISTOK I ZAPAD, MAŠRIK I MAGRIB

Uobičajeno je da se nazivi strana svijeta pišu malim početnim slovom: *istok, zapad, sjever, jug*. Za *istok* i *zapad* upotrebljavaju se i lekseme orijentalnog porijekla *mašrik* i *magrib*. One nisu česte u upotrebi, ali su prisutne, najčešće u tekstovima prevedenim s orijentalnih jezika.

Kad označavaju strane svijeta, ove se imenice pišu malim početnim slovom. Njima se, kao i imenicama *istok, zapad, sjever* i *jug*, mogu imenovati i grupe zemalja ili narodi. Tada se pišu velikim početnim slovom.

Najčešće se tako upotrebljava imenica *Magrib*. Njom se imenuju zapadne arapske zemlje i narodi:

I danas je Magrib područje gdje su vidljivi tragovi vladavine kolonijalnih sila.

Osim što se imenicom *Magrib* imenuju zapadne arapske zemlje i narodi, ona se u bosanskom jeziku može pojaviti sa značenjem: *zapadne islamske zemlje i narodi*. Tako i *Mašrik* može značiti: *istočne islamske zemlje i narodi*:

Da su Mašrik i Magrib politički ujedinjeni, muslimani bi bili značajniji politički činilac u svijetu.

Ne ovako

Istok, Zapad, Sjever, Jug -(strane svijeta);

Mašrik – (istok, strana svijeta);

Magrib – (zapad, strana svijeta);

istok, zapad, sjever, jug -(kad imenice označavaju grupe zemalja ili narode);

Magrib (zapadne arapske zemlje i narodi i zapadne islamske zemlje i narodi);

Preporučuje se u bosanskom jeziku

istok, zapad, sjever, jug -(strane svijeta);

mašrik - (riječ orijentalnog porijekla = istok, strana svijeta);

magrib - (riječ orijentalnog porijekla = zapad, strana svijeta);

Istok, Zapad, Sjever, Jug - (kad imenice označavaju grupe zemalja ili narode);

Magrib (zapadne arapske zemlje i narodi i zapadne islamske zemlje i narodi);

I danas je *magrib* područje gdje su vidljivi tragovi vladavine kolonijalnih sila;

mašrik (istočne islamske zemlje i narodi);

Da su *mašrik* i *magrib* politički ujedinjeni, muslimani bi bili značajniji politički činilac u svijetu;

I danas je **Magrib** područje gdje su vidljivi tragovi vladavine kolonijalnih sila;

Mašrik (istočne islamske zemlje i narodi);

Da su **Mašrik** i **Magrib** politički ujedinjeni, muslimani bi bili značajniji politički činilac u svijetu;

IMENICA MUSLIMAN

Imenica musliman imala je u našoj ranijoj pravopisnoj praksi dva značenja – *pripadnik islamske vjere* (tada se pisala malim početnim slovom: *musliman*), i *pripadnik nacije* (tada se pisala velikim početnim slovom: *Musliman*).

Pravopis bosanskoga jezika slijedio je opredjeljenje naroda da se imenuje imenom *Bošnjak* (*Bošnjakinja*, *Bošnjaci*). Imenice *Musliman* i *Muslimanka*, prisvojni pridjevi *Muslimanov* i *Muslimankin*, zbirna imenica *Muslimanstvo* (= svi Muslimani), kojima se označava nacionalna pripadnost, danas se mogu upotrebljavati u tekstovima koji se odnose na historijski period u kome je nacionalna pripadnost Bošnjaka bila tako označavana:

Nekada su Bošnjake nazivali Muslimanima.

Prisvojni pridjevi na *-ov* i *-in* pišu se malim početnim slovom kad su izvedeni od opće imenice kojom se označava pripadnost vjeri:

Dužnost muslimanova i muslimankina je da klanjaju pet vakata namaza.

Pridjevi na *-ski* izvedeni od imenice *Musliman* / *musliman* pišu se malim početnim slovom. Izuzetak su prve riječi u složenim vlastitim nazivima:

Muslimanski omladinski savez,

Muslimansko dobrotvorno društvo i sl.

Malim početnim slovom piše se zbirna imenica *muslimanstvo* kad označava osjećaj nacionalne i vjerske pripadnosti:

Snagu muslimanstva u sebi oni su pokazivali svim svojim djelima.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>musliman, muslimanka, muslimanov, muslimankin, muslimanstvo</i> (=svi muslimani) – (kada je u tekstovima koji se odnose na historijski period u kome je nacionalna pripadnost Bošnjaka bila tako označavana); Nekada su <i>bošnjake</i> nazivali <i>muslimanima</i>; <i>Musliman, Muslimanka</i> – (pripadnici vjere); <i>Muslimanov, Muslimankin</i> – (od: musliman i muslimanka); Dužnost <i>Muslimanova</i> i <i>Muslimankina</i> je da klanjaju pet vakata namaza; <i>muslimanski omladinski savez, muslimansko dobrotvorno društvo</i> (prve riječi u složenim vlastitim nazivima); <i>Snagu Muslimanstva</i> u sebi oni su pokazivali svim svojim djelima – (<i>muslimanstvo</i> = osjećaj nacionalne i vjerske pripadnosti);	<i>Musliman, Muslimanka, Muslimanov, Muslimankin, Muslimanstvo</i> (=svi Muslimani) – (samo u tekstovima koji se odnose na historijski period u kome je nacionalna pripadnost Bošnjaka bila tako označavana); Nekada su <i>Bošnjake</i> nazivali <i>Muslimanima</i>; <i>musliman, muslimanka</i> – (pripadnici vjere); <i>muslimanov, muslimankin</i> – (od: musliman i muslimanka); Dužnost <i>muslimanova</i> i <i>muslimankina</i> je da klanjaju pet vakata namaza; <i>Muslimanski omladinski savez, Muslimansko dobrotvorno društvo</i> (prve riječi u složenim vlastitim nazivima); <i>Snagu muslimanstva</i> u sebi oni su pokazivali svim svojim djelima – (<i>muslimanstvo</i> = osjećaj nacionalne i vjerske pripadnosti);

NAZIVI KNJIGA, ČASOPISA, NOVINA I DRUGIH DJELA

Velikim početnim slovom piše se prva riječ i vlastite imenice u nazivima knjiga, časopisa, novina, studija itd.:

Izišlo je novo izdanje zbirke Kameni spavač Maka Dizdara.

U Mostaru se štampa časopis Hercegovina.

*Već pedeset godina u Tuzli izlazi list Front slobode.
Meša Selimović napisao je studiju Za i protiv Vuka itd.
Ovakvi nazivi mogu se obilježavati i navodnicima:
Izišlo je novo izdanje zbirke "Kameni spavač" Maka Dizdara.
U Mostaru se štampa časopis "Hercegovina" itd.*

Neki nazivi moraju se obilježiti navodnicima da bi se konkretiziralo značenje, odnosno direktno uputilo na naziv knjige, časopisa, novina i sl.:
*"Porodični život u islamu" Ahmeda Huršida interesantan je.
Nova "Hercegovina" donosi i nekoliko priloga o jeziku itd.*

Ne ovako

Izišlo je novo izdanje zbirke *kameni spavač* Maka Dizdara;
U Mostaru se štampa časopis *hercegovina*;
Već pedeset godina u Tuzli izlazi list *front slobode*; Meša Selimović napisao je studiju *za i protiv Vuka*;
Izišlo je novo izdanje zbirke "*kameni spavač*" Maka Dizdara;
U Mostaru se štampa časopis "*Hercegovina*";
Porodični život u islamu Ahmeda Huršida interesantan je;
Nova *Hercegovina* donosi nekoliko priloga o jeziku;

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Izišlo je novo izdanje zbirke ***Kameni spavač*** Maka Dizdara;
U Mostaru se štampa časopis ***Hercegovina***;
Već pedeset godina u Tuzli izlazi list ***Front slobode***; Meša Selimović napisao je studiju ***Za i protiv Vuka***;
Izišlo je novo izdanje zbirke "***Kameni spavač***" Maka Dizdara;
U Mostaru se štampa časopis "***Hercegovina***";
"Porodični život u islamu" Ahmeda Huršida interesantan je;
Nova "***Hercegovina***" donosi nekoliko priloga o jeziku;

NAZIVI PRAZNIKA

Jednočlani nazivi praznika pišu se velikim početnim slovom:

Bajram, Božić, Jurjevdan, Mevlud i dr.

Kad se naziv praznika sastoji od više riječi, velikim početnim slovom piše se samo prva riječ u nazivu. Ostale riječi pišu se malim početnim slovom, ukoliko i one nisu vlastite imenice:

Nova godina, Prvi maj, Dan žena, Kurban-bajram ili Hadžijski bajram, Ramazanski bajram, Dan državnosti, Dan nezavisnosti.

Ako se naziv *Bajram* upotrijebi u množini, pisat će se velikim početnim slovom:

Muslimanima su Bajrami najdraži praznici.

Imenica *Bajram*, međutim, može se upotrijebiti i s drukčijim značenjem, naprimjer sa značenjem veselja, radosti, bezbrižnosti i sl., te u sintagmi *bajram-namaz*. Tada se ona piše malim početnim slovom:

Njemu je more do koljena i bajram svaki dan.

Kad su klanjali bajram-namaz, posjetili su svoje komšije.

Dvočlani nazivi praznika nekada se mogu upotrijebiti inverzno, iz ritmičkih ili stilskih razloga, i tada se velikim početnim slovom piše samo prva riječ u nazivu:

Godina nova, Bajram hadžijski, Bajram ramazanski, Maj prvi i sl.

Malim početnim slovom pisat će se obje riječi u sintagmi *nova godina* kad se sintagma ne odnosi na praznik, već na kalendarsku godinu:

Očekujemo da nam nova godina donese više radosti od one stare.

Ne ovako

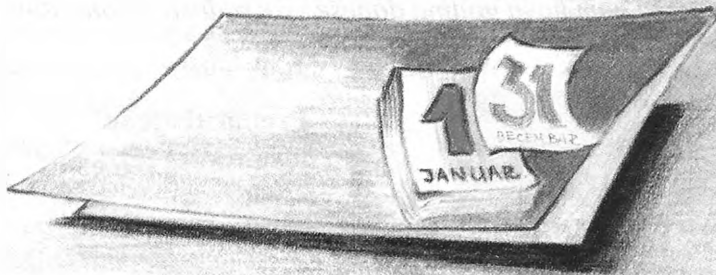
*bajram
božić
jurjevdan
mevlud i dr.*

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

*Bajram
Božić
Jurjevdan
Mevlud i dr.*

nova godina
prvi maj
dan žena
kurban-bajram/
hadžijski bajram
ramazanski bajram
dan državnosti
dan nezavisnosti
Muslimanima su *bajrami* najdraži
praznici;
Njemu je more do koljena i
Bajram svaki dan – (kad bajram znači
veselje, radost, bezbrižnost i sl.);
Kad su klanjali
Bajram-namaz, posjetili su svoje
komšije;
godina Nova, bajram Hadžijski,
bajram Ramazanski, maj prvi – (kad
su nazivi praznika u inverznom
obliku);
Nova godina;
Očekujemo da nam *Nova godina*
doneše više radosti od one stare –
(kad se sintagma ne odnosi na praz-
nik, već na kalendarsku godinu);

Nova godina
Prvi maj
Dan žena
Kurban-bajram /
Hadžijski bajram
Ramazanski bajram
Dan državnosti
Dan nezavisnosti
Muslimanima su ***Bajrami*** najdraži
praznici;
Njemu je more do koljena i
bajram svaki dan – (kad bajram znači
veselje, radost, bezbrižnost i sl.);
Kad su klanjali
bajram-namaz, posjetili su svoje
komšije;
Godina nova, Bajram hadžijski,
Bajram ramazanski, Maj prvi –
(kad su nazivi praznika u inverznom
obliku);
nova godina;
Očekujemo da nam ***nova godina***
doneše više radosti od one stare –
(kad se sintagma ne odnosi na praz-
nik, već na kalendarsku godinu);

NAZIVI RATOVA, BITAKA, USTANAKA, REVOLUCIJA I DRUGIH DOGAĐAJA

Prva riječ u nazivima ratova, bitaka, ustanaka, revolucija i drugih događaja piše se velikim početnim slovom. Od ostalih riječi velikim slovom piše se samo vlastite imenice u nazivima:

Prvi svjetski rat, Husinska buna, Oktobarska revolucija, Bitka na Neretvi, Bitka za Vozuću, Bitka na Sutjesci, Bitka na Bedru, Bitka na Udu, Bitka na Hendeku, Seljačka buna i sl.

Pravopis bosanskoga jezika predviđa da se takvi i slični nazivi pišu malim početnim slovom "kad nemaju svojstvo općeprihvaćenih, ustaljenih imena: kad su u množini, kad su ratovi nazvani po objema stranama, kad se govori o pretpostavljenome ratu":

križarski ratovi, oba svjetska rata, tursko-austrijski rat, "treći svjetski rat" i sl.

Ne ovako

*Prvi svjetski rat
Husinska buna
Oktobarska revolucija
Bitka na Neretvi
Bitka za Vozuću
Bitka na Bedru
Seljačka buna;
Križarski ratovi, oba Svjetska rata,
Tursko-Austrijski rat, Treći svjetski
rat – (kad nemaju svojstvo opće-
prihvaćenih, ustaljenih imena: kad su
u množini, kad su ratovi nazvani po
objema stranama, kad se govori o
pretpostavljenom ratu);*

Preporučuje se u bosanskom jeziku

*Prvi svjetski rat
Husinska buna
Oktobarska revolucija
Bitka na Neretvi
Bitka za Vozuću
Bitka na Bedru
Seljačka buna;
križarski ratovi, oba svjetska rata,
tursko-austrijski rat, treći svjetski
rat – (kad nemaju svojstvo opće-
prihvaćenih, ustaljenih imena: kad su
u množini, kad su ratovi nazvani po
objema stranama, kad se govori o
pretpostavljenom ratu);*

SLOŽENICE KOJE U PRVOM DIJELU IMAJU ČLANOVE AUTO, FOTO I RADIO

Pravopis bosanskoga jezika opravdano je pojednostavio pisanje riječi koje u svome prvom dijelu imaju imenice *auto*, *foto* i *radio*. Takve se riječi pišu sastavljeno, kao prave složenice, i kad *auto* znači "samo" i kad je skraćenica za automobil, kad *foto* znači "svjetlo" i kad je skraćenica za fotografiju, kad *radio* označava pojave vezane za radioaktivni element *radij* i kad je u vezi s *radiom* kao uređajem:

automehaničar, autoput, autoškola, fotoapararat, fotomontaža, fotoreporter, radioaktivnost, radioapararat, radiodrama, radioemisija i dr.

Velikim početnim slovom, rastavljeno i bez crtice u svim padežima pišu se imena ustanova:

Radio Tuzla, Radio Tuzle, Radio Mostar, Radio Mostara i sl.

Ne ovako

*auto-portret
auto-biografija
auto-kritika
foto-grafija
foto-sinteza
auto-mehaničar
auto-put
auto-škola
foto-aparat
foto-montaža
foto-reporter
radio-aktivnost
radio-aparat
radio-drama
radio-emisija
Radio-Tuzla, Radio- Tuzle
Radio-Mostar,
Radio-Mostara*

Preporučuje se u bosanskom jeziku

*autoportret
autobiografija
autokritika
fotografija
fotosinteza
automehaničar
autoput
autoškola
fotoapararat
fotomontaža
fotoreporter
radioaktivnost
radioapararat
radiodrama
radioemisija
Radio Tuzla, Radio Tuzle
Radio Mostar,
Radio Mostara*

DATUMI

Uobičajeno je u bosanskom jeziku da dan, mjesec i godina budu napisani arapskim rednim brojevima iza kojih se stavlja tačka:

16. 6. 1998.

ili da dan i godina budu napisani arapskim rednim brojevima s tačkom, a mjesec rimskim brojem bez tačke:

16. VI 1998.

U našoj pisanoj praksi česta je pojava pisanja nule ispred jednocifrenoga rednog arapskog broja za označavanje dana i mjeseca:

16. 06. 1998. ili

05. 06. 1998. ili

05. VI 1998.

Ima li opravdanja pisanje nule u navedenim i sličnim primjerima?

Mislimo da ima samo u slučajevima pisanja takvih datuma na raznim dokumentima, priznanicama, potvrdama, uplatnicama i sličnim pisanim tekstovima koji mogu imati karakter dokumenta. Razlog je tome eventualna mogućnost ispravljanja datuma.

U ostalim slučajevima pisanje nule u takvu položaju u datumima predstavlja samo grafičko opterećenje i nema nikakvu funkciju.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>16. 06. 1998.</i>	<i>16. 6. 1998.</i>
<i>16. VI. 1998.</i>	<i>16. VI 1998.</i>
<i>05. 06. 1998.</i>	<i>5. 6. 1998.</i>
<i>05. VI. 1998.</i>	<i>5. VI 1998.</i>
<i>5. 6. 1998.g.</i>	<i>5. 6. 1998.god.</i>

PRIDJEVI NA -SKI, -ČKI, -ŠKI, -ĆKI

Prisvojni pridjevi koji su nastali od vlastitih imenica a završavaju se na -ski, -čki, -ški, -ćki pišu se malim početnim slovom u svim rodovima:

*banovički, banovička, banovičko,
bečki, bečka, bečko,
bosanski, bosanska, bosansko,
ilijaški, ilijaška, ilijaško,
sarajevski, sarajevska, sarajevsko,
tuzlanski, tuzlanska, tuzlansko i dr.*

Izuzetak su od ovog pravila pridjevi na *-ski, -čki, -ški, -ćki* koji su prva riječ u nekom vlastitom imenu kao naprimjer:

*Bosanski Brod, Sarajevski univerzitet (uz: Univerzitet u Sarajevu),
Bečka filharmonija, Tuzlanska banka i sl.*

Izuzetak može predstavljati i pridjev *Božanski* od vlastite imenice *Bog* kada se pojavljuje sa značenjem koje je isto kao i značenje prisvojnog pridjeva *Božiji* i kad se njime može zamijeniti:

vidjeti Božansku svjetlost = vidjeti Božiju svjetlost i sl.

Ovo je jedini pridjev iz skupine pridjeva na *ski, čki, ški, ćki* koji bi imao opravdanje da se piše velikim slovom i kad nije prva riječ u nekome vlastitom imenu.

Ne ovako

*Banovički, Banovička, Banovičko;
Bečki, Bečka, Bečko;
Bosanski, Bosanska, Bosansko;
Ilijaški, Ilijaška, Ilijaško;
Sarajevski, Sarajevska, Sarajevsko;
Tuzlanski, Tuzlanska, Tuzlansko;
bosanski Brod.*

Preporučuje se u bosanskom jeziku

*banovički, banovička, banovičko;
bečki, bečka, bečko;
bosanski, bosanska, bosansko;
ilijaški, ilijaška, ilijaško;
sarajevski, sarajevska, sarajevsko;
tuzlanski, tuzlanska, tuzlansko;
Bosanski Brod
Sarajevsk univerzitet
Bečka filharmonija Tuzlanska
banka – (kad su pridjevi na početku
vlastitog naziva);
Božanski – (samo kad mu je
značenje isto kao i pridjeva Božiji i
kad se njime može zamijeniti)*

PRIDJEVI NA -NI

Takvim se mogu smatrati pridjevi izvedeni od imenica *Istok* i *Zapad* kad one ne označavaju strane svijeta, već grupe zemalja ili naroda.

I takvi pridjevi pišu se malim početnim slovom: *istočni*, *zapadni* – osim ako i oni nisu početak nekoga vlastitog naziva:

Zapadni Slaveni, *Istočni Slaveni*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Istočni</i>, <i>Zapadni</i> – (kad su pridjevi izvedeni od imenica <i>istok</i> i <i>zapad</i> ili <i>Istok</i> i <i>Zapad</i>); <i>zapadni Slaveni</i>, <i>istočni Slaveni</i> – (kad su pridjevi sastavni dio vlastitog imena);	<i>istočni</i>, <i>zapadni</i> – (kad su pridjevi izvedeni od imenica <i>istok</i> i <i>zapad</i> ili <i>Istok</i> i <i>Zapad</i>); <i>Zapadni Slaveni</i>, <i>Istočni Slaveni</i> – (kad su pridjevi sastavni dio vlastitog imena);

PRISVOJNI PRIDJEVI NA -OV, -EV, -IN

Velikim početnim slovom pišu se prisvojni pridjevi na -ov, -ev, -in izvedeni od:

- osobnih imena: *Ademov*, *Azrin*, *Hamićev*, *Mešin*, *Salihov*, *Zijadov* itd.;
- prezimenaa: *Ibrahimovićev*, *Ključaninov*, *Selimovićev*, *Šatorov* itd.;
- nadimaka: *Čičkov*, *Čupin*, *Čopkov*, *Plavušin* i sl.;
- etnika (naziva stanovnika nekoga naseljenog mjesta, kraja ili zemlje): *Bosankin*, *Hrvatov*, *Kinezov*, *Tuzlakov* itd.;
- vlastitih imena životinja: *Askin*, *Jablanov*, *Šarčev*, *Zelenkov* i sl.

Isto vrijedi i kad su pridjevi u ženskom ili srednjem rodu:

Ademova, *Ademovo*, *Selimovićeva*, *Selimovićevo*, *Askina*, *Askino*

i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>ademov</i>	<i>Ademov</i>
<i>ademova</i>	<i>Ademova</i>
<i>ademovo</i>	<i>Ademovo</i>
<i>azrin</i>	<i>Azrin</i>
<i>hamićev</i>	<i>Hamićev</i>
<i>mešin</i>	<i>Mešin</i>
<i>salihov</i>	<i>Salihov</i>
<i>zijadov;</i>	<i>Zijadov;</i>
<i>ibrahimovićev</i>	<i>Ibrahimovićev</i>
<i>ključaninov</i>	<i>Ključaninov</i>
<i>selimovićev</i>	<i>Selimovićev</i>
<i>selimovićeva</i>	<i>Selimovićeva</i>
<i>selimovićevo</i>	<i>Selimovićevo</i>
<i>šatorov;</i>	<i>Šatorov;</i>
<i>čičkov</i>	<i>Čičkov</i>
<i>čičkova</i>	<i>Čičkova</i>
<i>čičkovo</i>	<i>Čičkovo;</i>
<i>bosankin</i>	<i>Bosankin</i>
<i>hrvatov</i>	<i>Hrvatov</i>
<i>kinezov</i>	<i>Kinezov</i>
<i>tuzlakov;</i>	<i>Tuzlakov;</i>
<i>askin</i>	<i>Askin</i>
<i>askina</i>	<i>Askina</i>
<i>askino</i>	<i>Askino</i>
<i>jablanov</i>	<i>Jablanov</i>
<i>šarčev</i>	<i>Šarčev</i>
<i>zelenkov</i>	<i>Zelenkov</i>

SUPERLATIV PRIDJEVA

Superlativ je oblik pridjeva koji kazuje da neki predmet, biće ili pojava ima najveću zastupljenost neke osobine: *najveći, najbolji, najljepši* i sl.

Tvori se stavljanjem riječce (prefiksa) *naj* ispred komparativa: *naj* – pametniji > *najpametniji* i sl. Superlativ se piše sastavljeno: *najpametniji*, *najkrupniji*, *najpristojniji* itd.

Kad komparativ pridjeva počinje sa -j, onda se u superlativu pišu dva -j:

najjači, *najjasniji*, *najjeftiniji*, *najjužniji* itd.

Ne ovako

~~*naj* veći~~
~~*naj* bolji~~
~~*naj* ljepši~~
~~*naj* pametniji~~
~~*naj* krupniji~~
~~*naj* pristojniji~~
~~*naj* jači, najaži~~
~~*naj* jasniji, najasniji~~
~~*naj* jeftiniji, najjeftiniji~~
~~*naj* južniji, najjužniji~~

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

najveći
najbolji
najljepši
najpametniji
najkrupniji
najpristojniji
najjači
najjasniji
najjeftiniji
najjužniji

GLAS -J U IMPERATIVU

Imperativ je glagolski oblik kojim se iskazuje zapovijest, upozorenje, molba ili želja da se neka radnja vrši ili izvrši.

Nekada se može javiti nesigurnost u pisanju glasa -j u oblicima imperativa nekih glagola. Takvi su glagoli:

liti, *politi*, *zaliti*, *proliti*, *piti*, *smijati (se)*, *umiti*, *sakriti*, *šiti* i dr.

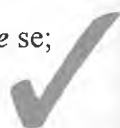
Nesigurnost u takvim slučajevima najlakše je izbjeći uzimanjem oblika trećeg lica množine prezenta takvih glagola, pa ako se u tom obliku čuje glas -j, onda ga treba pisati i u obliku imperativa. Primjeri:

glagol:	- 3. lice mn. prezenta	- imperativ
<i>liti</i>	(oni) <i>liju</i>	<i>lij</i> , <i>lijmo</i> , <i>lijte</i>
<i>piti</i>	(oni) <i>piju</i>	<i>pij</i> , <i>pijmo</i> , <i>pijte</i>
<i>sakriti</i>	(oni) <i>sakriju</i>	<i>sakrij</i> , <i>sakrijmo</i> , <i>sakrijte</i> itd.

Tako će imperativ biti i:

polij, zalij, prolij, smij se, umij itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
 <i>li, limo, lite;</i> <i>pi, pimo, pite;</i> <i>sakri, sakrimo, sakrite;</i> <i>poli, polimo, polite;</i> <i>zali, zalimo, zalite;</i> <i>proli, prolimo, prolite;</i> <i>smi se, smimo se, smite se;</i> <i>umi, umimo, umite;</i> 	<i>lij, lijmo, lijte;</i> <i>pij, pijmo, pijte;</i> <i>sakrij, sakrijmo, sakrijte;</i> <i>polij, polijmo, polijte;</i> <i>zali, zalijmo, zalijte;</i> <i>prolij, prolijmo, prolijte;</i> <i>smij se, smijmo se, smijte se;</i> <i>umij, umijmo, umijte;</i>

PIŠEMO LI KAKO GOVORIMO

Načelo "*piši kao što govoriš*", koje se obično pripisuje Vuku Karadžiću, na južnoslavenskim prostorima prije Vuka upotrijebio je Sava Mrkalj, još 1810. godine u svojoj tankoj knjižici *Salo debelog jera*. To načelo, koje je kasnije postalo temelj razvitka književnojezičke norme na južnoslavenskim prostorima, potječe od njemačkog lingvиста Adelunga.

Ono je i danas odlika savremenoga bosanskog jezika, jer se i u nas piše onako kako se govori, tj. *fonološki*. Odstupanja su od ovog principa neznatna, a jedno od njih imamo u odnosu pisanja i izgovora oblika *futura I*, glagolskog oblika za iskazivanje budućih radnji, stanja ili zbivanja.

Ovaj glagolski oblik tvori se od infinitiva glagola koji je u upotrebi i enklitičkih oblika prezenta pomoćnoga glagola *htjeti*. Ako infinitiv od koga se tvori ovaj glagolski oblik ima završetak *-ći*, *futur I* piše se na dva načina:

(ja) *ću reći i reći ću*,
 (ti) *ćeš reći i reći ćeš* itd.

U glagola koji se u infinitivu završavaju na *-ti* situacija je nešto drukčija. Ako enklitički oblik pomoćnoga glagola dođe prije infinitiva, *futur I* piše se kao dvije riječi:

(ja) *ću pisati*,
 (ti) *ćeš pisati* itd.

Ukoliko enklitike (ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će) dođu iza infinitiva koji se završava na *-ti*, onda se *futura I* može pisati na dva načina.

U prvom načinu se iz *infinitiva* u pisanju ispušta samoglasnik *i*:
pisat ću i sl.

Ovakav oblik *futura I* u govoru se realizira kao jedna riječ, i to bez *t*:
[*pisaću*] i sl.

Zašto? Zato što su enklitike nenaglašene riječi i one se izgovaraju kao jedna akcenatska cjelina sa riječima ispred sebe.

A šta je sa *t* pa se ne izgovara?

Kad se *pisat* + *ću* i slični primjeri izgovore kao jedna riječ, *t* se "izgubi" ispred *ć*, jer je već sadržano u tome slivenom glasu. A jezik uvijek teži ekonomičnosti, lakšem izgovoru.

Neko se nepotrebno trudi da u ovakvim glagolima izgovori *t*, nastojeći da čita kako je napisano. U tome može uspjeti samo ako enklitike (*ću, ćeš, će* i druge) izgovori kao zasebne akcenatske cjeline, što ne ide u ortoepski standard bosanskog jezika.

Pošto se ovakvi glagoli izgovaraju kao jedna riječ: *čitat ću* kao *čitaću*, ustalio se i takav način pisanja, pa se ovakvi oblici *futura I* pišu i kao jedna riječ: *pisaću, čitaću* i sl., dakle, onako kako se i govori.

U savremenome bosanskom jeziku **Preporučuje se** rastavljeni način pisanja ovoga glagolskog oblika:

pisat ću.

To je samo "tehničko pitanje" jer je u oba slučaja izgovor isti, bez *t*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
(ja) ću reć, reću, reć ću; (ti) ćeš reć, rećeš, reć ćeš; (ja) ću pisat, (ti) ćeš pisat; pisati ću, pisatiću; pisaću	(ja) ću reći i reći ću; (ti) ćeš reći i reći ćeš; (ja) ću pisati, (ti) ćeš pisati; pisat ću – (čita se: pisaću)

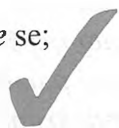
IME, PREZIME I NADIMAK

Ustaljena je praksa u našem jeziku da se prvo piše ime pa onda prezime. Izuzetak može predstavljati popunjavanje rubrika u raznim obrascima u kojima ima uputa da se prezime piše na prvome mjestu.

Preporučuje se

u bosanskom jeziku

pijmo, lijte;
pijmo, pijte;
sakrijmo, sakrijte;
polijmo, polijte;
zalijmo, zalijte;
prolijmo, prolijte;
smijmo se, smijte se;
umijmo, umijte;

GOVORIMO

koje se obično pripisuje Vuku
ma prije Vuka upotrijebio je Sava
koj knjižici *Salo debelog jera*. To
književnojezičke norme na
njemačkog lingvista Adelunga.

bosanskog jezika, jer se i u nas
Odstupanja su od ovog principa
pisanja i izgovora oblika *futura*
radnji, stanja ili zbivanja.

infinitiva glagola koji je u upotrebi
glagola *htjeti*. Ako infinitiv od
rsetak *-ći*, *futura I* piše se na dva

ću,
reći ić

završavaju na *-ti* situacija je nešto
glagola dođe prije infinitiva,

Od pravila se može odstupiti i u slučajevima kada treba praviti kakve preglednije spiskove po abecednom poretku. Tada se, radi lakšeg snalaženja u tim spiskovima, prvo piše prezime pa onda ime.

Jedan pravopisni problem može se javiti i kada uz ime i prezime treba pisati i nadimak, koji se piše velikim početnim slovom i koji je za neke, posebno historijske ličnosti, često osoben znak prepoznavanja. Neki takva imena i prezimena od nadimka odvajaju crticom. Takve pravopisne pogreške vidjet ćemo i danas na raznim spomen-pločama, ali i u štampi i knjigama:

Fadil Jahić-Španac, Mitar Trifunović-Učo i sl.

Pravilo je da nadimke od imena ne treba odvajati crticom, bez obzira na to da li je nadimak na kraju imena ili u nekome drugom položaju:

Josip Broz Tito, Fadil Jahić Španac, Mehmedalija Mak Dizdar, Musa Ćazim Ćatić i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Josip Broz-Tito; Fadil Jahić-Španac; Mehmedalija- Mak Dizdar; Musa-Ćazim Ćatić; Mitar Trifunović-Učo;</i>	<i>Josip Broz Tito; Fadil Jahić Španac; Mehmedalija Mak Dizdar; Musa Ćazim Ćatić; Mitar Trifunović Učo;</i>

IME I DVA PREZIMENA

Ako neka ženska osoba ima dva prezimena, između njih se piše crtica:

Hanifa Kapidžić-Osmanagić, Đulzara Begić-Hasanagić i sl.

Pri promjeni po padežima ime se mijenja, a prezimena ostaju neizmijenjena:

Đulzare Begić-Hasanagić,
Đulzari Begić-Hasanagić i sl.

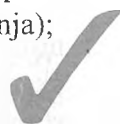
Ako muškarac ima dva prezimena i ako se oba mijenjaju po padežima, ona se pišu bez crtice:

Hasan Alibegović Mehić,
Hasana Alibegovića Mehića,
Hasanu Alibegoviću Mehiću i sl.

Ukoliko neki muškarac ima dva prezimena pa se prvo mijenja, a drugo ne mijenja, onda se između njih piše crtica:

Mihailo Polit-Desančić,
Mihaila Polit-Desančića i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Hanifa Kapidžić Osmanagić,</i> <i>Đulzara Begić Hasanagić</i> <i>Hasan Alibegović-Mehić, Hasana</i> <i>Alibegovića-Mehića,</i> <i>Hasanu Alibegoviću-Mehiću</i> itd. – (kad muškarac ima dva prezimena i kad se oba mijenjaju); <i>Mihailo Polit Desančić, Mihaila</i> <i>Polit Desančića</i> itd. – (kad muškarac ima dva prezimena pa se prvo mijenja, a drugo ne mijenja);	<i>Hanifa Kapidžić-Osmanagić,</i> <i>Đulzara Begić-Hasanagić</i> <i>Hasan Alibegović Mehić, Hasana</i> <i>Alibegovića Mehića,</i> <i>Hasanu Alibegoviću Mehiću</i> itd. – (kad muškarac ima dva prezimena i kad se oba mijenjaju); <i>Mihailo Polit-Desančić, Mihaila</i> <i>Polit-Desančića</i> itd. – (kad muškarac ima dva prezimena pa se prvo mijenja, a drugo ne mijenja);

SLOŽENA PREZIMENA

Prezimena koja su po obliku složenice, tj. koja su nastala srastanjem imena i prezimena, raznih počasnih naziva i prezimena i sl., pišu se kao jedna riječ:

Mahmutćehajić, Hadžiselimović, Mulaibrahimbegović i sl.

Nije dobro ovakva prezimena pisati sa skraćenim prvim dijelom:

M. Ćehajić, H. Selimović, M. Ibrahimbegović i sl.

Tada se neće znati da je inicijal skraćunica za prvi dio prezimena, posebno ako se napiše ime pa skraćeno prezime:

Asim M. Ćehajić i sl.

U tom se slučaju početno slovo skraćenog dijela prezimena može tumačiti kao početno slovo imena oca, koje neki pišu između imena i prezimena, najčešće kada postoje osobe s dva ista imena i prezimena.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>M. Ćehajić</i> <i>H. Selimović</i> <i>M. Ibrahimbegović</i>	<i>Mahmutćehajić</i> <i>Hadžiselimović</i> <i>Mulaibrahimbegović</i> ✓

SKRAĆENICE ZA DOKTOR I MAGISTAR

Nekada su se skraćenice imenica *doktor* i *magistar* pisale kao *dr* i *mr* (samo prvo i posljednje slovo bez ikakva znaka). Takav način pisanja nikada se nije u potpunosti ustalio, jer su se vrlo često ovakve skraćenice javljale s tačkom iza: *dr.* i *mr.*

Vjerovatno je to jedan od "jačih" razloga što je i u *Pravopisu bosanskoga jezika* pisanje ovih skraćenica preporučeno s tačkom: *dr.* i *mr.*

Problem koji se može javiti pri pisanju akademskih zvanja jeste i njihov položaj uz ime i prezime. Uobičajilo se da se skraćenice za ova akademska zvanja uvijek pišu prije imena, iako je takav položaj ovih skraćenica nekada označavao samo položaj nosioca akademskog zvanja na univerzitetima ili u naučnim ustanovama. Tako je danas sasvim obično da bude:

dr. Haso Hasić (profesor na nekom fakultetu) i

dr. Huso Husić (nezaposlen).

Tako je i sa zvanjem magistar.

Ako neko uz akademsko zvanje ima i neki naziv koji pokazuje njegov položaj na univerzitetu ili u naučnoj ustanovi, onda se ti nazivi redaju prije imena prema rangu:

prof. dr. Haso Hasić,
akademik prof. dr. Haso Hasić,
docent dr. Meho Mehić i sl.

Skraćenicom *dr.* označava se doktor nauka, a danas i stručni akademski stepen, s tim što je to u medicinskoj praksi razgraničeno skraćenicom *sci.* (od lat. scientia – znanje, nauka), koja se piše uz skraćenicu *dr.* označava doktora nauka.

Uz imena koja se mijenjaju po padežima skraćenice ovih akademskih imena ostaju uvijek u istom obliku, a čitajuju se kao pune riječi:

dr. Asim (čita se: *doktor Asim*),
dr. Asima (čita se: *doktora Asima*),
dr. Asimu (čita se: *doktoru Asimu*),
mr. Ademu (čita se: *magistru Ademu*) itd.

Mogu li se skraćenice *dr.* i *mr.* pisati između imena i prezimena? Samo u slučaju kakvih kataloških pregleda, abecednih ili azbučnih spiskova i sl., gdje takav poredak omogućava lakše pronalaženje potrebnih imena.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>dr. i mr.</i> <i>prof. dr. Haso Hasić</i> <i>docent dr. Meho Mehić</i> <i>dr. Asim;</i> <i>dr. Asima (ne čita se: doktor Asima);</i> <i>dr. Asimu (ne čita se: doktor Asimu);</i> <i>mr. Ademu (ne čita se: magistar Ademu)</i>	<i>dr. i mr.</i> <i>prof. dr. Haso Hasić</i> <i>docent dr. Meho Mehić</i> <i>dr. Asim</i> (čita se: <i>doktor Asim</i>); <i>dr. Asima</i> (čita se: <i>doktora Asima</i>); <i>dr. Asimu</i> (čita se: <i>doktoru Asimu</i>); <i>mr. Ademu</i> (čita se: <i>magistru Ademu</i>)

VELIKO SLOVO I SKRAĆENICE ZA DOKTOR I MAGISTAR

Ove se skraćenice pišu malim početnim slovom. Izuzetak od ovog pravila predstavlja njihovo pisanje na početku rečenice ili na početku nekog stava:

Dr. Meho Mehić danas je održao predavanje o poeziji Maka Dizdara;

Dr. Hasić odlikovan za svoj rad.

Skraćenice *dr.* i *mr.* mogu se pisati velikim početnim slovom i kad dolaze na početku potpisa:

Dr. Meho Mehić;

Mr. Irfan Šehić i sl.

Kad skraćenice *dr.* i *mr.* dođu u naslovu ili potpisu iza nekog naziva kojim se označava položaj na univerzitetu ili u naučnoj ustanovi (*prof.*, *doc.*, *as.*), pišu se malim početnim slovom:

Prof. dr. Hasić odlikovan za svoj rad;

Doc. dr. Meho Mehić;

As. mr. Irfan Šehić i sl.

Ne ovako

Dr Meho Mehić, Mr Irfan Šehić –
(kad su skraćenice *dr.* i *mr.* na početku nekog naslova ili na početku potpisa);
Prof. Dr. Hasić odlikovan za svoj rad;
As. Mr. Irfan Šehić i sl.;

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Dr. Meho Mehić, Mr. Irfan Šehić –
(kad su skraćenice *dr.* i *mr.* na početku nekog naslova ili na početku potpisa);
Prof. dr. Hasić odlikovan za svoj rad;
As. mr. Irfan Šehić i sl.;

IZGOVOR I NAGLAŠAVANJE

AKCENAT PREZIMENA

Izgovor prezimena predstavlja ortoepski problem koji, posebno u posljednje vrijeme, često dolazi do izražaja. Emisije radija i televizije pune su pogrešaka u akcentiranju prezimena. Tako čujemo:

Murátović, Omérović, Selímović, Ibrišimović, Mahmútović i dr.

Ova su prezimena postala od imena:

Mûrat, Ômer, Sèlim, Ibrišim i Mâhmut.

Ispravan akcenat takvih prezimena trebalo bi da bude jednak akcentu oblika genitiva imena od kojih su nastali ili akcentu oblika prisvojnog pridjeva koji je nastao od takvih imena.

Od imena *Mûrat* genitiv ima akcenat *Mûrata* a prisvojni pridjev *Mûratov*. To znači da će i prezime izvedeno od ovog imena imati kratkouglastni akcenat: *Mûratović*. Tako je i kod drugih sličnih prezimena:

Ômer, Ômera, Ômerov, Ômerović;

Sèlim, Sèlima, Sèlimov, Sèlimović;

Ibrišim, Ibrišima, Ibrišimov, Ibrišimović;

Mâhmut, Mâhmuta, Mâhmutov, Mâhmutović.

Pogrešno akcentirana prezimena kao:

Murátović, Mahmútović, Ibrišimović i Selímović,

mogla su nastati od akcenatski pogrešno izgovaranih imena:

Murât, Mahmût, Ibrišim i Selîm,

koja se sa takvim izgovorom mogu čuti u nekim narodnim govorima bosanskoga jezika. To se kosi sa pravilom o mjestu silaznih akcenata u standardnom jeziku, jer silazni se akcenti mogu nalaziti samo na prvim slogovima riječi.

To znači da u standardnome bosanskom jeziku nema opravdanja za pogrešne akcente ovdje spominjanih i sličnih prezimena.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Murátović</i> <i>Omérović</i> <i>Selímović</i> <i>Ibrišímović</i> <i>Mahmútović</i>	<i>Mùratović</i> <i>Òmerović</i> <i>Sèlimović</i> <i>Ibrìšimović</i> <i>Màhmutović</i>

O RAZLIKOVANJU GLASOVA Č I Ć

Nerazlikovanje glasova č i ć česta je osobina bosanskih narodnih govora. Ova je pojava prilično široko rasprostranjena.

Lingvisti kažu da ništa što se kaže na temelju svoga jezičkog osjećanja, samo ako uspješno vrši komunikativnu funkciju, ne može biti lingvistički neispravno. To je, naravno, tačno. Ali u ime te jezičke slobode niko nema pravo da svoje dijalekatske niti idiolekatske osobenosti nameće drugima. Ovo se, naravno, odnosi na one koji druge podučavaju, na one čija je riječ javna i koje slušaju mnogi. Takvi su odgajatelji, nastavnici, spikeri, novinari...

Ako jedna odgajateljica (ili odgajatelj) u nekom vrtiću ne razlikuje glasove č i ć, onda postoji mogućnost da djeca, ugledajući se na nju (ili njega), steknu baš takvu naviku.

Glasovi č i ć imaju malu funkcionalnu moć, a to znači da ćemo mi razlikovati značenje riječi i kod onih govornika koji ne razlikuju č i ć. Ako su to riječi kao:

spavačica (ona koja spava) i *spavaćica* (košulja za spavanje),

čar (draž) i *ćar* (dobit),

jahačica (ona koja jaše) i *jahaćica* (naprimjer mazga),

u razlikovanju će nam pomoći situacioni kontekst, jer ćemo uvijek znati razlikovati *spavačicu* od *spavaćice* ili *jahačicu* od *jahaćice*.

Ipak, u standardnome bosanskom jeziku

Treba razlikovati glasove *č* i *ć* i u izgovoru i u pisanju. Na to upućuje i *Pravopis bosanskoga jezika*.

Naravno, ne treba zamjeriti onima koji ne razlikuju te glasove, osim ako po prirodi posla nemaju pravo da to ne razlikuju. To se odnosi na nastavnike, profesore, novinare i sve one čija je riječ upućena javnosti.

Ako je vama te glasove teško razlikovati u izgovoru, nemojte to osjećati kao veliki problem. To možete savladati bez većih poteškoća. Potrebno je samo malo vježbe i malo "samokontrole" u govoru. Jer, ne radi se o govornoj mahani, već o navici. A ako smo na nešto naviknuti, od toga se možemo i odviknuti.

Evo vam prijedloga za vježbu.

Pokušajte nekoliko puta ispravno pročitati ove rečenice. One su, male izmjene, preuzete iz jednoga starog udžbenika.

Otrčao čobančić u dućančić da kupi ćančić, bič i lančić.

Čuči momčić na ćilimčiću i čeličnim čekićem tuče čavle u tornatu daščurinu.

U bašči iza kuće ciče kućići, mijauču mačići, pijuču pilići, ćućore mačići.

Ne ovako

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

otrčao
čobančić
ćančić
ćančić
bič
ćančić

čar (draž)
ćar (dobit)
jahačica (ona koja jaše)
jahaćica (naprimjer mazga)
otrčao
čobančić
dućančić
ćančić
bič
lančić

O RAZLIKOVANJU GLASOVA DŽ I Đ

U nekim narodnim govorima bosanskog jezika nema razlikovanje glasova *dž* i *đ*. U njima se, zapravo, fonem *đ* javlja kao zamjena fonema *dž* pa se može čuti:

đamija (umjesto: *džamija*), *hođa* (umjesto: *hodža*), *piđama* (umjesto: *pidžama*) i sl.

To nije osobina standardnoga bosanskog jezika.

Ipak, takve greške nećemo dirati kada se jave u osobnim imenima *Đenana*, *Đemal*, *Đehva*

i drugim imenima u kojima je *dž* izjednačeno sa *đ*, ali samo u onim slučajevima kada se neko zaista tako zove, kada mu je ime tako upisano u dokumentima.

Iako neprihvatljivo za standardni jezik, to je realnost, a usaglašavanje te realnosti sa standardom zahtijevalo bi određenu administrativnu proceduru za koju se samo zbog standarda i ne treba odlučivati.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>đamija</i>	<i>džamija</i>
<i>hođa</i>	<i>hodža</i>
<i>piđama</i>	<i>pidžama</i>
<i>Đenana</i> , <i>Đemal</i> , <i>Đehva</i> –	<i>Dženana</i>
(osim kad se neko zaista tako zove,	<i>Džemal</i>
kad mu je ime tako upisano u dokumentima)	<i>Džehva</i>

MOŽE LI SE REĆI: *POSTATI ĆE*, *ČITATI ĆE* I SL.

Vidjeli smo da se u ovakvim oblicima infinitiv piše bez samoglasnika *i*: *čitati ću*, *postati će*, *pjevati će* itd.

U govoru, međutim, i u pisanju, dakako, javljaju se i puni oblici infinitiva u ovakvim oblicima:

čitati ću, *pjevati ću* i sl.

Književnojezička norma ne prihvata ovakve oblike, osim ako se ne odstupanju iz metričkih i ritmičkih razloga, dakle, samo u poeziji.

Možda je najbolji primjer ovakve upotrebe punog infinitiva u stihovima iz *Kolajne* Tina Ujevića:

*Nisam li pjesnik, ja sam barem patnik
i katkad su mi drage moje rane.
Jer svaki jecaj **postati će** zlatnik,
a moje suze **dati će** đerdane.*

Svaki stih u ovoj strofi ima po jedanaest slogova, a izostavljanje glasnika i smanjilo bi treći i četvrti stih za po jedan slog i time bi bio narušen ritmički sklad pjesme. To je razlog što i norma u ovakvim slučajevima "progleda kroz prste".

Ne ovako

postati će, čitati će

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

postat će, čitat će

postati će, čitati ću i sl. – (samo u pjesništvu)

BANJA LUKA ILI BANJALUKA

Ovaj lijepi bosanski grad interesantan je i s jezičkoga gledišta. Njegovo ime jedni izgovaraju

kao složeni naziv – *Bânjā Lúka*,

drugi kao složenicu – *Banjálúka*.

Raniji pravopisi smatrali su ravnopravnim oba načina izgovora i pisanja. Oni su još propisivali i različite oblike pridjeva od imena toga grada: *banjālūčkī* – prema *Banjálúka* i *banjòlūčkī* – prema *Bânjā Lúka*. Etnici izvedeni prema različitom izgovoru ovoga mjesta također su imali po dva oblika:

Banjálúčānin i *Banjálúčānka* – prema *Banjálúka*,

te *Banjòlúčānin* i *Banjòlúčānka* – prema *Bânjā Lúka*.

Pravopis bosanskoga jezika upućuje na izvorni oblik imena ovoga grada: *Bânjā Lúka*,

te na pridjev *banjalučki* i
etnike *Banjalućanin* i *Banjalućanka*.

Izgovor dvočlanog naziva grada *Banja Luka* podrazumijeva i
dvočlane nazive u ostalim padežima:

Banje Luke, Banjoj Luci, Banju Luku, Banja Luko, Banjom Lukom.

Vrijeme će pokazati hoće li u jeziku "nadvladati" složeni naziv
(*Banja Luka*), na čijoj je strani etimologija, ili složenica (*Banjalučka*), na
čijoj je strani jezička ekonomija.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
Banjalučka, Banjaluke, Banjaluci...; Banjolućanin Banjolućanka banjolučki	<i>Banja Luka, Banje Luke, Banjoj Luci...; Banjalućanin Banjalućanka banjalučki</i>

STEĆAK

Stećak je kameni nadgrobni spomenik bosanskih krstjana, bogumila.
Mnogi ovu imenicu izgovaraju s kratkim vokalom –e (*stěćak, stèćak*), a to
je pogrešno.

Današnji oblik imenice postao je od oblika *stojećak*. U njemu je
došlo do gubljenja sonanta –j iz međusuglasničkog položaja a poslije do
asimilacije i sažimanja samoglasnika (*stojećak* > *stoećak* > *steećak* >
stećak). Tako dobiven samoglasnik *e* u riječi *stećak* ima dug izgovor
u uzlaznom intonacijom: *stěćak*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>stěćak, stěćak</i> <i>stěćci</i> <i>stěćākā</i>	<i>stěćak</i> <i>stěćci</i> <i>stěćākā</i>

INJEKCIJA I KONJUGACIJA

Injekcija je medicinski termin od latinske riječi *injectio* i prema Vujaklijinu *Leksikonu* znači *ubrizgavanje neke tečnosti u tijelo pomoću brizgalice, uštrcavanje, brizganje, ali i uštrcanu ili ubrizganu tečnost*.

Napisana latinicom, ova se riječ često pogrešno pročita:

umjesto *in + jekcija*, *n* i *j* se pročitaju kao *nj*, pa bude *injekcija*.

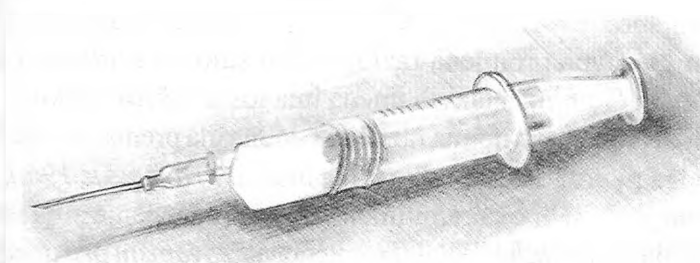
Isto to dešava se s riječima: *konjugacija* i *konjugirati* (od latinskog *conjugatio* – spajanje), što se u nauci o jeziku odnosi na promjenu glagola.

Takve riječi treba pisati:

injekcija, *konjugacija*, *konjugirati* (latinicom) i

инјекција, *конјугација*, *конјугирати* (ćirilicom).

One se čitaju i izgovaraju samo onako kako su napisane ćirilicom.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>инјекција</i> <i>инјекција</i> <i>конјугација</i>	<i>injekcija</i> – (čita se in+jekcija – <i>инјекција</i>); <i>konjugacija</i> – (čita se kon+jugacija);

PROMJENE GLASOVA

MIDHAT I SUBHIJA ILI MITHAT I SUPHIJA

Možda ste i sami uočili kako je nekome ime *Midhat*, a nekome *Mithat*. A ima i *Subhija* i *Suphija*. Naizgled, ništa neobično. Ipak, da li su *Midhat* i *Mithat*, *Subhija* i *Suphija* ista imena? Ako jesu, otkuda razlike u oblicima i koji je oblik ispravan?

To su bošnjačka imena orijentalnog porijekla. Ona u svome izvornom fonetskom liku imaju dvočlani suglasnički skup **dh** (u *Midhat*) i **bh** (u *Subhija*). U našem jeziku u ovakvim i sličnim riječima dolazi do glasovne promjene koja se obično naziva jednačenjem suglasnika po zvučnosti.

Do ove promjene dolazi onda kada se u jednoj riječi jedan do drugoga nađu dva suglasnika različita po zvučnosti (*zvučni* + *bezvučni* ili *bezvučni* + *zvučni*). U takvim slučajevima dolazi do jednačenja suglasnika po zvučnosti. Ono se vrši tako što se uvijek prvi suglasnik u takvu položaju prilagođava drugome i prelazi u svoj parnjak po zvučnosti.

Ti parovi suglasnika po zvučnosti u našem jeziku su:

b, d, g, đ, ž, z, dž, -, -, -

p, t, k, ć, š, s, č, f, h, c.

Ostali suglasnici, tj. sonanti, ne jednače se po zvučnosti i ne dovode do ove promjene.

Ova glasovna promjena razlog je što smo od *Midhata* i *Subhije* dobili *Mithata* i *Suphiju*, a takvih imena ima još u našem jeziku.

Ranija pravopisna norma različito se odnosila prema pitanju "ispravnosti" jednoga ili drugoga fonetskog lika imena. *Pravopis iz 1960. godine* preporučivao je da se u ovakvim imenima vrši jednačenje suglasnika po zvučnosti, te da bude *Mithat*, *Suphija* i slično, a *Pravopisni priručnik* autora Markovića, Ajanovića i Diklića preporučivao je izvorne likove, dakle:

Midhat, Subhija i sl.

Taj priručnik se u tome opredjeljenju pozivao na činjenicu da praksa nije prihvatila oblike ovih imena sa izvršenim jednačenjem, kakve je preporučivao *Novosadski pravopis*.

I *Pravopis bosanskoga jezika* preporučuje pisanje ovakvih imena u izvornom obliku, znači:

Midhat, Subhija i sl.

Ima, međutim, nešto što svi moramo poštovati kada su u pitanju imena ljudi - *ona se pišu onako kako ih pišu njihovi nosioci, onako kako je zapisano u njihovoj matičnoj knjizi rođenih. Ime će ostati takvo sve dok ga njegov "vlasnik" ne promijeni.* A jedno slovo nije tako "jak" razlog da bi neko prošao svu tu administrativno-pravnu proceduru i mijenjao svoje ime.

Isto to odnosi se i na prezimena kao što su:

Grabčanović, Zubčević, Dervišbegović,

u kojima, opet zbog tradicije, ne dolazi do jednačenja suglasnika u pisanju.

Mi ćemo poštovati nosioce imena i prezimena i pisat ćemo njihova imena i prezimena onako kako se oni zaista zovu:

Midhat ili Mithat, Subhija ili Suphija, Edhem ili Ethem, Grabčanović ili Grapčanović, Zubčević ili Zupčević i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Mithat, Suphija, Ethem, Grapčanović, Zupčević</i> - (osim kad se nosioci imena ili prezimena zaista zovu tako – ako su tako upisani u matičnim knjigama rođenih)	<i>Midhat Subhija Edhem Grabčanović Zubčević</i>

GRADCA ILI GRACA

Ime naseljenog mjesta Gradac ima neke oblike koji su pravopisno zanimljivi. Možemo pitati da li u genitivu treba napisati *Gradca* ili *Graca*, u dativu *Gradcu* ili *Gracu* itd. Takvo bi pitanje imalo opravdanje. Evo zašto.

Pogledajmo oblik *Gradca*.

U tome obliku imamo suglasnički skup **-dc**. Suglasnik **-d** je zvučan, suglasnik **-c** bezzvučan. Stoga ne mogu ostati jedan do drugoga. Doći će do njihova jednačenja pa će prvi od njih prijeći u svoj parnjak po zvučnosti: **d > t**, što daje *Grateca*. Pošto je **-c** sliveni glas sastavljen od **-ts**, suglasnik **-t** će se gubiti pa ćemo dobiti oblik **Graca**. To bi bilo po gramatičkom pravilu. Ali...

To "ali" sasvim je slučajno, jer sasvim slučajno u Austriji postoji grad *Graz* (*Grac*). Kad bismo napisali da je neko, naprimjer, došao iz *Graca*, mi ne bismo znali da li je on došao iz austrijskoga grada *Graz* ili hrvatskoga grada koji se zove *Gradac* ili iz nekoga trećeg mjesta koje se zove *Gradac*. To je razlog što pravopisi propisuju da se odstupa od jednačenja suglasnika po zvučnosti pri pisanju oblika imena *Gradac*:

Gradca,

Gradcu itd.

Iako ćemo i napisano *Gradca* pročitati kao *Graca*, preporučujemo da u zavisnim padežima od imena mjesta *Gradac* u pisanju ne vršimo jednačenje, znači da pišemo *Gradca*, jer su razlozi za to opravdani.

Pravopis bosanskoga jezika ostavio je oblik *Brgudca* (< *Brgudac*) i *Zabrdca* (< *Zabrdac*) jer bi poslije jednačenja i gubljenja suglasnika (*Brguca* i *Zabrcu*) došlo do velike promjene oblika riječi.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Gradac, Graca, Gracu</i> <i>Brgudac, Brguca</i> <i>Zabrdac, Zabrea</i>	<i>Gradac, Gradca, Gradcu</i> <i>Brgudac, Brgudca</i> <i>Zabrdac, Zabrdca</i>

OPŠTINA ILI OPĆINA

I jedna i druga riječ danas se naporedno upotrebljavaju u bosanskom jeziku. Teško je reći koja je od njih češća. Ranije smo sa sigurnošću mogli tvrditi da je oblik *opština* bio češći u bosanskohercegovačkoj štampi, u emisijama radija i televizije. Danas više ne.

Otkuda dva oblika?

Općina je iz narodnih govora i, rekli bismo, izvorniji je oblik. Oblik *opština* je iz crkvenoslavenskog, odakle se raširio u upotrebi u narodnim govorima, pa je zbog svoje velike rasprostranjenosti bio prihvaćen u književnom jeziku naporedno s oblikom *općina*.

Alija Isaković bilježi u svom *Rječniku* da je u građi iz koje je ekscerpirao riječi za *Rječnik karakteristične leksike u bosanskome jeziku* riječ *općina* prvi put zabilježena 1635. godine, a *opština* 1935. godine. On

konstatira i da je do 1950. godine omjer javljanja oblika *opština* i *općina* bio šest puta veći u korist oblika *općina*. U periodu između 1950. i 1985. odnos je postao približan. Isto se odnosi i na izvedenice od riječi *općina*, kao i na riječ *opći* i izvedenice od nje.

Danas, čini nam se, taj se odnos popravlja u korist oblika *općina* i *opći*. Smatramo to opravdanim i preporučujemo izvornije oblike:

opći, općina, općiti, općinski, općeprihvaćen, općepoznat, općeobrazovni.

Na njih upućuje i *Pravopis bosanskoga jezika*.

Treba, međutim, znati da oblik *skupština* koji se najčešće upotrebljava u sintagmi s imenicom *općina*, ali i u vezi s drugim riječima, nije dobro upotrebljavati u obliku *skupćina*, jer je *-št* u ovoj riječi kao dio sufiksa *-ština* ostalo neizmijenjeno u svim govorima.

Osim toga, mi imamo i riječ *sabor*, a i Bosna je imala *Sabor* prije *Skupštine*.

Ne ovako

opština, opšti, opštinski itd. –
(Bolje: *općina, opći, općinski* itd.)

skupćina, skupščina

Preporučuje se u bosanskom jeziku

općina
opći
općiti
općinski
općeprihvaćen
općepoznat
općeobrazovni
skupština
sabor

SREDNJOBOSANSKI ILI SREDNJEBOŠANSKI

Složenice ovog tipa često se upotrebljavaju sa spojnim samoglasnikom *e*, pa pronađemo u tekstovima ili čujemo:

srednjobosanski, srednjevjekovni, zadnjenepčani, prednjenepčani, srednjenepčani i sl.

Ova je pojava analogijske prirode. Do nje dolazi djelovanjem prijelasa – prelaska samoglasnika *o* u samoglasnik *e* u riječima iza palatalnih suglasnika kao u primjerima:

maljem (< *maljom*), *panjem* (< *panjom*) i sl.

U primjerima složenica kao

srednjobosanski, zadnjonepčani, prednjonepčani, srednjovjekovni dolazi do odstupanja od glasovnog pravila, jer je za sve složenice uobičajen spojni samoglasnik *o*, bez obzira na to dolazi li on iza palatalnih ili nepalatalnih suglasnika.

Dakle, u bosanskom se jeziku prednost daje oblicima:

srednjovjekovni, srednjobosanski, srednjoročni, srednjoškolač, donjomahalski, kao što je i *zapadnobosanski, istočnohercegovački* i sl., mada se i oni oblici sa *e* mogu sresti u pisanoj praksi.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>srednjobosanski</i>	<i>srednjobosanski</i>
<i>srednjevjekovni</i>	<i>srednjovjekovni</i>
<i>zadnjenepčani</i>	<i>zadnjonepčani</i>
<i>prednjenepčani</i>	<i>prednjonepčani</i>
<i>srednjenepčani</i>	<i>srednjonepčani</i>
<i>maljom</i>	<i>maljem</i>
<i>panjom</i>	<i>panjem</i>
<i>srednjoročni</i>	<i>srednjoročni</i>
<i>srednješkolač</i>	<i>srednjoškolač</i>
<i>donjemahalski</i>	<i>donjomahalski</i>

SVO VRIJEME ILI SVE VRIJEME I SL.

Sigurno ste i sami čuli:

svo vrijeme, svo brašno, svo zalaganje,

ste, možda, uz *svo* čuli neku drugu imenicu srednjeg roda. Ništa neobično, ali, ipak, nešto neprihvatljivo u standardnom jeziku.

Pokušat ćemo da pojasnimo zašto je neprihvatljiv oblik *svo*.

Zamjenički pridjev *sav* nastao je glasovnim putem od oblika *v6h6* (*6* = poluglas), tako što je u ovom obliku izvršena treća palatalizacija. Tako je *h* prešlo u *s*. Kasnije je krajnji poluglas, pošto je bio u slabom položaju, izgubio svoju glasovnu vrijednost. Prvi je poluglas prešao u *a*, pošto je bio u jakom položaju. Tako smo od *v6h6* dobili *vas*. To *vas* smatra se danas arhaičnim oblikom i može imati stilsku vrijednost. Od njega je, analogijom prema ženskom i srednjem rodu, dobiven oblik *sav*.

Oblik ženskog roda (*sva*) nastao je istim glasovnim putem od *v6ha*:
v6ha > *v6sa* > *vsa* > kasnije metatezom *sva*.

Oblik srednjeg roda (*sve*) dobiven je od *vho*, koje je poslije izvršene treće palatalizacije dalo *vso*. Pošto je u obliku *vso* suglasnik *s* bio umekšan, je dobiven palatalizacijom, samoglasnik *o* iza tako umekšanog suglasnika prešao je u *e* (prijeglas), pa smo od *vso* dobili *vse*, a nakon toga metatezom oblik *sve*, koji je danas jedini normirani oblik ovoga zamjeničkog pridjeva u srednjem rodu. Dakle: *v6ho* > *v6so* > *vso* > *vse* kasnije metatezom *sve*.

Tako danas oblici ovoga zamjeničkog pridjeva glase: *sav* (muški rod), *sva* (ženski rod), i *sve* (srednji rod).

Prema tome, bolje je reći i napisati:

sve vrijeme, sve brašno, sve zalaganje, sve polje, sve selo i sl.

Ne ovako

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

~~*svo vrijeme*~~
~~*svo brašno*~~
~~*svo zalaganje*~~
~~*svo polje*~~
~~*svo selo*~~

sve vrijeme
sve brašno
sve zalaganje
sve polje
sve selo

ĆERILICA ILI ĆIRILICA

Reći ćemo odmah: *ćirilica*.

To je staro slavensko pismo. Ime je dobilo po slavenskom prosvjetitelju Ćirilu. Pretpostavlja se da je nastalo na području današnje Makedonije krajem devetog ili početkom desetog stoljeća. Neki pretpostavljaju da je autor ćirilice Ćirilov učenik Kliment, ali ima i mišljenja da je autor ćirilice sam Ćirilo.

Ćirilicu ne treba odbacivati, jer je ona i bosansko pismo (*bosančica*) i njome su pisani mnogi spomenici bosanskog jezika, pa i čuvena *Povelja Kulina bana* iz 1189. godine, koja je jedan od najstarijih pisanih spomenika bosanskog jezika.

Ćirilicom su napisane i mnoge knjige u našoj nedavnoj prošlosti, a mnoge će od njih biti potrebne mladim generacijama. I radi toga je ćirilica mjesto u školskim programima.

аА бБ вВ гГ дД ђЂ еЕ жЖ зЗ иИ
јЈ кК лЛ љЉ мМ нН њЊ оО пП рР
сС тТ ћЋ уУ фФ хХ цЦ чЧ џЏ шШ

аА бБ вВ гГ дД ђЂ еЕ жЖ зЗ иИ
јЈ кК лЛ љЉ мМ нН њЊ оО пП рР
сС тТ ћЋ уУ фФ хХ цЦ чЧ џЏ шШ

Ne ovako

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

ćerilica

ćirilica
Ćirilo

TAČKI ILI TAČCI

Treba li raspravljati o toj tački dnevnog reda ili o toj tačci dnevnog

?

Pitanje nije bez razloga, jer su oblici *tački* i *tačci* neizostavni iz mnogih novinarskih izvještaja. I ne samo njih. Kod jednih je *tački*, kod drugih

Historijat norme ovog oblika pokazat će priličnu neujednačenost – *tački* je u svom *Pravopisu srpskohrvatskog književnog jezika* imao naporedne oblike dativa i lokativa: *tački* i *tačci*, *Novosadski pravopis* iz 1950. godine imao je samo *tački*, Marković-Ajanović-Diklićev *Pravopisni priručnik* samo *tačci*, Anić – Silićev *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili toga jezika* imao je *tački* i *tačci*.

I *Pravopis bosanskoga jezika* nudi oba oblika za *dativ* i *lokativ* imenice *tačka*: *tački* i *tačci*.

Imenica *tačka* spada u grupu imenica ženskog roda čija se osnova završava na *-ck*, *-sh*, *-sk*, *-zg*, *-čk*, *-ćk*:

kocka, *Pasha* (jevrejski praznik), *paska*, *mazga*, *mačka*, *vočka* i

Kod tih i takvih imenica u dativu i lokativu jednine najčešće ne dolazi do druge palatalizacije, tj. do promjene zadnjonepčanih suglasnika *c* u samoglasnika *i*. Ako bi do toga došlo, gubila bi se veza tih oblika s njihovim nominativnim značenjem. Dativ i lokativ imenice *kocka* bio bi *kocki*, što bi dalje dovelo do redukcije jednog suglasnika *c* i dalo oblik *kocki*. On više ne bi "ličio" na *kocku*, tj. udaljio bi se od osnovnog značenja

Isto je i s dativom i lokativom ostalih sličnih imenica:

od *Pasha* bismo dobili *Pashi* > *Passi* > *Pasi*, u čemu se ne bi raznaivala *Pasha*;

od *mazgi* bi bilo *mazzi*, zatim *mazi*, što bi, opet, bilo daleko od osnovnog značenja riječi.

Izuzetak od takvih primjera mogu predstavljati imenice tipa *tačka*. Kod njih se ni promjenom suglasnika *k* > *c* oblici dativa i lokativa ne bi razlikovali od osnovnog oblika riječi, a samim bi time i njihovo značenje bilo jasno. Zbog toga ovakve imenice ne treba ograničavati u promjeni, treba ostaviti naporedne oblike – s neizvršenom i s izvršenom palatalizacijom, kao u primjeru *tački* i *tačci*.

Tako treba posmatrati i oblike *prački* i *praćci*, *vočki* i *voćci*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>kocci, koci</i> (od: kocka) <i>Passi, Pasi</i> (od: Pasha) <i>pasci</i> (od: paska) <i>mazzi, mazi</i> (od: mazga) <i>mačci</i> (od: mačka)	<i>tačka – tački i tačci</i> <i>kocka – kocki</i> <i>Pasha – Pashi</i> <i>paska – paski</i> <i>mazga – mazgi</i> <i>mačka – mački</i> <i>vočka – vočki i voćci</i> <i>pračka – prački i praćci</i>

TUZLANKI, SARAJKI ILI TUZLANCI, SARAJCI

Ženska imena kojima se označava narodnost, pripadnost određenom mjestu, državi ili kraju a čija se osnova završava na zadnjonepčane suglasnike *k, g, h* imaju u standardnom jeziku u oblicima dativa i lokativa jednine neizmijenjene zadnjonepčane suglasnike:

Tuzlanki, Sarajki, Bosanki, Hercegovki i sl.

U normiranju takvih oblika slagali su se svi dosadašnji pravopisi.

Do problema, ipak, dođe kada se takvim imenicama označi naziv neke tvornice, ustanove, objekta i sl. Onda se zapitamo:

Jesmo li bili u "*Tuzlanki*" ili u "*Tuzlanci*" (robna kuća u Tuzli), "*Sarajki*" ili "*Sarajci*", da li je neko radio u "*Bosanki*" ili "*Bosanci*"?

Dosadašnji pravopisi različito su normirali oblike dativa i lokativa jednine takvih imenica. *Novosadski pravopis* iz 1960. godine ostavljao je mogućnost izmjene zadnjonepčanih suglasnika samo ako se takvim nazivom pripadnice narodnosti ili stanovnice mjesta, kraja, države i sl. označi naziv nekog lista ili knjige:

Srbijanka – Srbijanci, Podunavka – Podunavci i sl.

Marković-Ajanović-Diklićev *Pravopisni priručnik* u svim upotrebama takve imenice ostavljao s neizmijenjenim zadnjonepčanim suglasnicima:

Sarajka – Sarajki, Tuzlanka – Tuzlanki (i kada označavaju stanovnicu mjesta i ustanovu, tvornicu itd.).

U *Pravopisu bosanskoga jezika* takvi primjeri zabilježeni su u *Pravopisnom rječniku* bez promjene zadnjonepčanih suglasnika u dativu i lokativu:

Bosanki, Sarajki i sl.,
ali bez navođenja njihova značenja.

Ima mišljenja da oblike dativa i lokativa takvih imenica kada su upotrijebljene kao nazivi za stvar, tvornicu i sl. treba upotrebljavati s izmijenjenim zadnjonepčanim suglasnicima *k, g, h* u *c, z, s*:

Podravka – Podravci i sl. (*Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1997.)

Sad smo između dva suprotna normativna rješenja. Mislimo da nema velikog razloga za kolebljivost. Ona bi se samo mogla javiti u rečenicama u kojima se javljaju oba značenja riječi kao u primjeru:

Danas su u "*Tuzlanki*" jednoj *Tuzlanki* ukrali novčanik.

Ipak, mislimo da ni u ovakvim rečenicama neće doći do zabune u značenju poruke jer se i ovakva značenja uvijek razrješavaju situacionim kontekstom.

Predlažemo da se u svim značenjima takvih imenica u oblicima dativa i lokativa ne vrši promjena zadnjonepčanih suglasnika:

Tuzlanka – Tuzlanki, Bosanka – Bosanki,

Sarajka – Sarajki i sl.

Ne ovako

Tuzlanci
Sarajci
Bosanci

Bio je u "*Tuzlanci*";

Radi u "*Bosanci*";

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Tuzlanki
Sarajki
Bosanki
Hercegovki

Bio je u "*Tuzlanki*" – (robna kuća u Tuzli);

Radi u "*Bosanki*" – (tvornici)

DJEČIJI ILI DJEČJI

Prisvojni pridjevi koji se javljaju sa završecima *–iji* i *–ji*:
čovječiji – čovječji, dječiji – dječji, Božji – Božiji
imali su u ranijoj jezičkoj normi ravnopravan položaj.

Tek je Alija Isaković u *Rječniku karakteristične leksike* u bosanskom jeziku dao prednost završecima *–iji*:

Božiji, dječiji, čovječiji i dr.,
ali je *Pravopis bosanskoga jezika* potpuno izostavio oblike prisvojnih pridjeva na sufiks *–ji* kao:

Božji, čovječji, dječji i dr.,
što znači da se ne preporučuju u bosanskome standardnom jeziku.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>čovječji</i> <i>dječji</i> <i>Božji</i>	<i>čovječiji</i> <i>dječiji</i> <i>Božiji</i>

SAHAT ILI SAT

Ime naprave i jedinice za mjerenje vremena u naš je jezik dospjelo posredstvom turskog jezika od arapske riječi *saat*. U tom obliku, međutim, došlo je do pojave sekundarnoga glasa *h*, pa se ime te naprave i jedinice za mjerenje vremena uobičajilo u bosanskom jeziku i u glasovnom liku *sahat*. Da je to sahat bilo češće i običnije u prošlosti, pokazat će nazivi raznih sahat-kula koje su sačuvane ili se još pamte u Bosni i Hercegovini.

Pravopisna norma različito se odnosila prema ovoj riječi sa neetimološkim *h* i najčešće ga je potiskivala iz norme.

Belić je u svom *Pravopisu srpskohrvatskog jezika* iz 1950. godine zabilježio oba glasovna lika i dao im ravnopravnu upotrebu: *sat* = *sahat* i *sahat* = *sat*. Naziv *sahat-kula* Belić nije zabilježio.

Pravopis iz 1960. godine bilježi oblike *sat* i *sahat*, uz napomenu da se mjesto *sahat* upotrebljava sažeti oblik *sat*, ali da u nazivu *sahat-kula*

dolazi i nesažeti oblik, sa suglasnikom *h*.

Marković-Ajanović-Diklićev *Pravopisni priručnik* ima samo oblik bez *h*: *sat*, ali bilježi: *sahat-kula* i *sat-kula*.

Anić-Silićev *Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* nema zabilježene ni *sahat* ni *sat*, ali ima *sajdžija*, *sahadžija* i *satić*.

Isaković je u *Rječniku* zabilježio oba oblika, *sat* i *sahat*, i dao potvrde za njihovo pisanje u bosanskom jeziku.

I u *Rječniku srpskohrvatskoga književnog jezika* Matice srpske zabilježena su oba oblika, *sat* i *sahat*, i dati primjeri njihove upotrebe.

Oslanjajući se na tradiciju u upotrebi glasa *h* u ovoj riječi i na pravopise i rječnike koji su dopuštali upotrebu oblika *sahat*, *Pravopis bosanskoga jezika* ponudio je kao ravnopravne oba oblika: *sat* i *sahat*, kao i izvednice od njih:

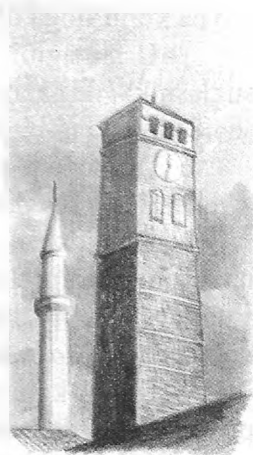
sahatić-satić, sahat-dva i sat-dva, ali samo sahat-kula, sahadžija, sahadžijin, sahadžijski i sahadžinica.

Pravopis bosanskoga jezika izostavio je riječ *sajdžija* i izvedenice od nje, a i *Pravopis iz 1960.* godine tu je riječ označio kao zastarjelu.

I Isaković u *Rječniku* uz riječ *sajdžija* upućuje na *sahadžija* i *sahačija*, a ovaj drugi oblik, *sahačija*, *Pravopis* nije prihvatio.

Nekima smeta što je u *Pravopisu bosanskoga jezika* ostavljen i oblik *sahat*. Istina, oblik *sat* frekventniji je u upotrebi jer je oblik sa *h* bio potiskivan iz upotrebe djelovanjem jezičke norme. Oblik *sahat* sačuvan je u narodnim bosanskim govorima do danas, naročito u značenju naprave za mjerenje vremena. To što mu je normom bosanskog jezika danas data ravnopravnost u upotrebi s oblikom *sat* treba shvatiti kao slobodu pojedinca u izboru jezičkih izražajnih sredstava. Svačije je pravo da kaže *sat* ili *sahat*, i nikome to ne bi trebalo smetati, a vrijeme će pokazati koji će od ova dva oblika "nadvladati", jer jezik je štediša i on neće trpjeti dvije riječi s istim značenjem ako nemaju neku "dodatnu" službu.

Sahat i izvedenice od ove riječi, osim *sahat-kule*, danas obično imaju stilsku vrijednost kao tu "dodatnu" službu, a i takva vrijednost daje im pravo da opstanu u jeziku.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>sat-kula</i> <i>sajdžija, saj džijā, saj džijski</i> <i>saj džinica;</i>	<i>sahat, sahatić, sahat-dva,</i> <i>sahat-kula</i> <i>sahadžija, sahadžijin, sahadžijski,</i> <i>sahadžinica;</i> <i>sat, satiće, sat-dva</i>

VIŠE NAŠIH GLEDAOCA, SLUŠAOCA ILI GLEDALACA I SLUŠALACA

"Omakne" se ponekad nekome i neki od ovakvih oblika genitiva množine: *gledaoca, slušaoca, čitaoca* i sl.

Do pogrešnog izgovora ovakvih riječi dolazi analogijom prema oblicima u kojima je suglasnik *-l* prešao u *-o*. Ako posmatramo promjene oblika imenice *gledalac*, uočiti ćemo da jedni oblici imaju suglasnik *-l*, a drugi umjesto suglasnika *-l* samoglasnik *-o*:

<i>N</i>	<i>gledalac</i>	<i>gledaoci</i>
<i>G</i>	<i>gledaoca</i>	<i>gledalaca</i>
<i>D</i>	<i>gledaocu</i>	<i>gledaocima</i>
<i>A</i>	<i>gledaoca</i>	<i>gledaoce</i> itd.

To je rezultat glasovne promjene koja se u našem jeziku vršila u drugoj polovini četrnaestog i prvoj polovini petnaestog stoljeća, a odnosila se na mijenjanje suglasnika *-l* u samoglasnik *-o*, uz uvjet da je suglasnik *-l* bio na kraju sloga ili na kraju riječi.

U sintagmi iz naslova: *više naših gledalaca* uočiti ćemo da suglasnik *-l* ne nalazi na kraju riječi niti na kraju sloga, pa je razumljivo da se ne mijenja u *-o*: *gle-da-la-ca*.

Drukčija je situacija u genitivu jednine: (*nema*) *gledaoca*, gdje je *-l* na kraju sloga dalo *-o*, jer je bilo: (*nema*) *gle-dal-ca*.

Dok je ovaj glasovni zakon bio na snazi, svako *-l* na kraju riječi na kraju sloga prelazilo je u *-o*. Kasnije, kad je glasovni zakon prestao važiti, u nekim se riječima *-l* ponovo vraćalo u oblike: od *kal* (blago) dobiveno je *kao*, pa je *-l* kasnije ponovo ušlo u oblik *kal*.

Riječi koje su u naš jezik dospijevale iz drugih jezika po prestanku važenja ovoga glasovnog zakona zadržavale su suglasnik *-l* na kraju riječi i na kraju sloga:

general, bal, fudbal, metal i dr.

Oblike: *gol (nag), dol, stol, vol, sol* i sl. *Pravopis bosanskoga jezika* preporučuje bez suglasnika *l*: *go, do, sto, vo* i *so*, a za toponime i izvedenice od njih predlaže pisanje kakvo je uobičajeno u kraju gdje se nalaze:

Dolac – Doca, Stolac – Stoca, Delnice (u Hrvatskoj) i dr.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>gledaoca</i> (množina)	<i>gledalaca</i>
<i>slušaoca</i> (množina)	<i>slušalaca</i>
<i>čitaoca</i> (množina)	<i>čitalaca</i>
<i>gol</i>	<i>go</i>
<i>dol</i>	<i>do</i>
<i>vol</i>	<i>vo</i>
<i>stol</i>	<i>sto</i>
<i>sol</i>	<i>so</i>
<i>Dolac - Dolca</i>	<i>Dolac, Doca</i>
<i>Stolac - Stolca</i>	<i>Stolac, Stoca</i>
	<i>general</i>
	<i>bal</i>
	<i>fudbal</i>
	<i>metal</i>

DA LI JE GRAD ČIŠĆI ILI ČISTIJI

Komparativ pridjeva *čist* može se čuti u oblicima *čistiji* i *čišći*. Mada je oblik komparativa *čišći* veoma čest u upotrebi, književnojezička norma ga ne prihvata.

Do pogrešne tvorbe komparativa dolazi zbog upotrebe nastavka – *ji* za komparaciju toga jednosložnog pridjeva:

čist + ji > čistji > čisći > čišći.

Nastavak –*ji* može se upotrijebiti za tvorbu komparativa samo od onih jednosložnih pridjeva koji imaju dug samoglasnik:

jak – jači (< jakji), ljut – ljući (< ljutji) itd.,

a od jednosložnih pridjeva s kratkim samoglasnikom nastavak –*ji* za tvorbu komparativa dodaje se samo na pridjeve *dug, strog* i *tih* (*duži, stroži* i *tiši*, mada se komparativ pridjeva *strog* može javiti i u obliku *strožiji*, koji je

zabilježen i u *Pravopisu bosanskoga jezika*).

Tako, svi dosadašnji pravopisi od pridjeva *čist* bilježe samo oblik komparativa *čistiji* kao književnojezički ispravan. Dakle, bit će:

Čistiji grad je ljepši i sl., a ne

Čišći grad je ljepši i sl.

Pošto se javlja neujednačenost u oblicima komparativa pojedinih pridjeva, navest ćemo neke od tih komparativa za koje mislimo da su prihvatljivi u bosanskom jeziku:

crn – komparativ *crniji*;

dug – komparativi *duži* i *dulji*;

mrk – *mrkiji*, *tijesan* – *tjesniji* i *tješnji*, *slan* – *slaniji* i *slanji*,

krepak – *krepkiji*;

visok – *viši*, *bijesan* – *bjesniji* i *bješnji*.

Prema *Pravopisu bosanskoga jezika* komparativi pridjeva *mrzak* su *mrži* i *mrskiji*, ali bismo, ipak, dali prednost obliku *mrži*, s obzirom na to da je češći u upotrebi i običniji.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>strožiji</i>	<i>jak – jači</i>
<i>tihiji</i>	<i>ljut – ljući</i>
<i>Čišći grad je ljepši;</i>	<i>dug – duži, dulji</i>
<i>crniji</i>	<i>strog – stroži</i>
<i>mrči</i>	<i>tih – tiši</i>
	<i>Čistiji grad je ljepši;</i>
	<i>crn – crniji</i>
	<i>mrk – mrkiji</i>
	<i>tijesan – tjesniji i tješnji</i>
	<i>slan – slaniji i slanji</i>
<i>krepči</i>	<i>krepak – krepkiji</i>
<i>visočiji</i>	<i>visok – viši</i>
	<i>bijesan – bjesniji i bješnji</i>
	<i>mrzak – mrži i mrskiji</i>

O ZAMJENI JATA

GLAS JAT

Nekada je u našem jeziku bio i glas *jat*. To je bio diftong ili dvoglas koji se nije sačuvao sa svojim prvobitnim izgovorom, već je zamijenjen sa *ije/je*, *e* i sa *i*. Pisani spomenici pokazuju da je njegovo zamjenjivanje vršeno od dvanaestog stoljeća. Na osnovu zamjene glasa *jat* nastala je i podjela govora na *ijekavske* (npr.: *dijete*, *djevojka*), *ekavske* (npr.: *dete*, *devojka*) i *ikavske* (npr.: *dite*, *divojka*).

Interesantno je da se jedna varijanta nezamijenjenoga glasa *jat* sačuvala u govorima nekoliko sela u rumunskom dijelu Banata i u mjestu Pehčevu, u istočnom dijelu Makedonije. U tim govorima *jat* ima glasovnu vrijednost jednoga glasa čiji je izgovor između *e* i *i*.

ZAMJENA JATA U BOSANSKOM JEZIKU

Narodni govori bosanskoga jezika odlikuju se različitim zamjenama *jata*:

- ijekavskom (*dijete*, *djevojka*);
- ikavskom (*dite*, *divojka*);
- ekavsko-ijekavskom (*dete*, *djevojka*);
- ijekavsko-ikavskom (*dijete*, *divojka*);
- ijekavsko-ekavskom (*dijete*, *devojka*);
- ikavsko-ijekavskom (*dite*, *djevojka*).

Najrasprostranjenije su ijekavska i ikavska zamjena *jata*. Ekavsko-ijekavska zamjena *jata* teritorijalno je ograničena na manji prostor oko Maglaja, Tešnja i Kladnja, a ijekavsko-ikavsku zamjenu *jata* imaju neki govori u dolini Bosne (Žepče) i Neretve (Jablanica). Ijekavsko-ekavsku i ikavsko-ijekavsku zamjenu *jata* imaju neki govori sandžačkih Bošnjaka.

Bosanski standarni jezik ima ijekavsku zamjenu *jata*.

Pisanje riječi u kojima je nekada bio glas *jat* danas je ponekad složeno i može predstavljati problem u savremenome bosanskom jeziku.

Dva su osnovna pravila za pisanje oblika u kojima je nekada bio glas *jat*:

- 1. ako je *jat* u tim oblicima imao dug izgovor, piše se *-ije*: *dijete*, *mlijeko* i sl.;

2. ako je jat imao kratak izgovor, piše se *–je*: *djeca, sjeme* i sl.

Kad niste sigurni da li neku riječ treba napisati sa *–ije* ili *–je*, poslužite se ekavskim ili ikavskim oblicima tih riječi. Ako je u ekavskom dugo *ē* (*dēta*) i u ikavskom dugo *ī* (*dīte*), tada se piše *–ije*: *dijete*. Ako je u ekavskom kratko *e* (*deca*) i u ikavskom kratko *i* (*dica*), piše se *–je*: *djeca*.

Ipak, to nije uvijek tako. Postoje i izuzeci od ovih pravila.

Umjesto ekavskog dugog *e* i ikavskog dugog *i* u bosanskom jeziku piše se *je*:

- u genitivu množine nekih imenica: *mědvjědā, mjērā, mjěstā, prímjērā, smjěnā, vjērā* i sl.;
- u nesvršenim složenim glagolima izvedenim od riječi *mjera, mjesto* i *sjesti*: *namještati, opsjedati, pomjerati, prisjedati, zasjedati* i dr.;
- u glagolskom prilogu prošlom: *dospjevši, uspjevši, zadjevši* i sl.;
- u hipokoristicima i deminutivima: *djedo, djelce* (malo djelo), *Stjepo, Vjeko* i dr.;
- u nekim izvedenicama: *ravnomjeran, sjenka, vještac* (od: vještica) i dr.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
medvijeda	<i>mědvjědā</i>
mijera	<i>mjērā</i>
mijesta	<i>mjěstā</i>
primijera	<i>prímjērā</i>
smijena	<i>smjěnā</i>
vijera	<i>vjērā</i>
namiještati	<i>namještati</i>
opsijedati	<i>opsjedati</i>
pomijerati	<i>pomjerati</i>
prisijedati	<i>prisjedati</i>
zasijedati	<i>zasjedati</i>
dospijevši	<i>dospjevši</i>
uspjievši	<i>uspjevši</i>
zadijevši	<i>zadjevši</i>
dijedo	<i>djedo</i>
dijelce	<i>djelce</i> (malo djelo)
ravnomijeran	<i>ravnomjeran</i>
sijenka	<i>sjenka</i>
viještac	<i>vještac</i> (od: vještica)

ZAMJENA JATA SAMOGLASNIKOM I

U nekim je riječima u bosanskom jeziku *jat* zamijenjen sa *i*. To su one riječi u kojima se *jat* našao:

- ispred *o* koje je postalo od *l*: *živio*, *smio*, *volio*, *želio*, *dio* i sl., ali u riječima u kojima suglasnik *l* nije prešao u samoglasnik *o* ostaje *je*: *živjela*, *smjela* itd.;
- ispred *j*: *grijati*, *smijati*, *sijati* i sl.;
- ispred *lj* u riječima koje su izvedene od korijena *biljeg*: *biljeg*, *bilježnica*, *bilježiti*, *obilježje*.

Da je u svim prethodnim primjerima *i* postalo od *jata*, uvjerit ćete se ako ih uporedite s ekavskim oblicima: *živeo*, *grejati*, *beleg* itd.

Razlog zamjene *jata* sa *i* jeste tzv. prijeglas, tj. mijenjanje jednog samoglasnika u drugi pod utjecajem sljedećeg. Da nije bilo toga mijenjanja, onda bismo imali: *smejati*, *grjejati*, *bjelježiti* itd. Blizina dva glasa *j* otežava izgovor, a jezik uvijek teži uprošćavanju, olakšavanju izgovora. I kod oblika *živio*, *volio* i sl. osjeća se suglasnik *j*, pošto se izgovaraju kao: *živijo*, *volijo*, pa je to *j* utjecalo na zamjenu *jata* sa *i*. To se *j* ne piše u oblicima kao: *volio*, *želio*, *dio* i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
živjeo, živijo	živio
smjeo, smijo	smio
volijo	volio
želijo	želio
dijo	dio
grejati	grijati
smejati	smijati
sejati	sijati
beleg	biljeg
beležnica	bilježnica
beležiti	bilježiti
obeležje	obilježje

ZAMJENA JATA U VLASTITIM IMENIMA

Vlastita imena ljudi, prezimena, zemljopisna imena i druge vlastite imenice u kojima je bio glas *jat* upotrebljavaju se u onom obliku kakav imaju u kraju iz kojega potječu:

- prezimena: *Cvijetić, Cvetić, Cvitić, Bijelić, Belić, Bilić* i sl.;
- imena: *Cvijeta, Cveta, Stjepan, Stepan, Stipan* i dr.;
- zemljopisna imena: *Beograd, Biograd na Moru, Beli Manastir, Bijelo Polje, Bjelovar, Bjelašnica, Osijek, Lički Osik, Livno*;
- sportski klubovi: "*Crvena zvezda*", "*Crvena zvijezda*" i sl.;
- nazivi listova, preduzeća, udruženja i sl.: "*Prosvetni pregled*", "*Prosvjetni list*", "*Prosveta*", "*Svijet*" i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
	<i>Cvijetić, Cvetić, Cvitić</i>
	<i>Cvijeta, Cveta</i>
	<i>Stjepan, Stepan, Stipan</i>
	<i>Beograd</i>
	<i>Biograd na Moru</i>
	<i>Osijek, Lički Osik</i>
	<i>Beograd</i>
	<i>Biograd na Moru</i>
	<i>Beli Manastir</i>
	<i>Bijelo Polje</i>
	<i>Bjelovar</i>
	<i>Bjelašnica</i>
	<i>Osijek, Lički Osik</i>
	<i>Livno</i>
	<i>"Crvena zvezda"</i>
	<i>"Crvena zvijezda"</i>
	<i>"Prosvjetni pregled"</i>
	<i>"Prosvjetni list"</i>
	<i>"Prosveta"</i>
	<i>"Svijet"</i>
Belo Polje	
Belovar	
Belašnica	
Lijevno	
"Crvena zvijezda" iz Beograda	

ZAMJENA KRATKOG JATA IZA R

Ako je *r* na početku riječi, umjesto kratkog *jata* piše se *-je*:
rječnik, rjeđi, rješavati, rješenje.

Kad su takve riječi dijelovi izvedenica s prefiksom, one zadržavaju *-je*:
najrjeđi, razrješavati, razrješenje i sl.

Ukoliko se ispred *r* nalazi neki samoglasnik, umjesto kratkog *jata* piše se *-je*: *gorjeti, korjenčić, starješina.*

Ako je ispred *r* neki suglasnik, umjesto kratkog *jata* obično se piše *e*:
bregovi, crepovi, dremljiv, grehota, pogreška, grešnik, greška, strelica, uvreda, vremena i sl.

Ima, međutim, u bosanskom jeziku i pojava da se u položaju *suglasnik + r + kratki glas jat* javlja *je* kao zamjena *jata*. Najčešće je to u skupini riječi izvedenih od imenice *grijež*:

grješka, grješnik, grjehota, pogrješka,
ali se takva zamjena javlja i u drugim primjerima: *brjegovi, crjepovi, drjemljiv, strjelica* i dr.

Pošto su i oblici sa *-je* kao zamjenom "*jata*" (*grješka, grješnik, grjehota* i dr.) prisutni u govoru i pisanoj praksi, oni se mogu upotrebljavati u bosanskom jeziku, mada, ako smijemo prognozirati, oni neće biti česti u upotrebi kao oblici sa *-e* (*greška* i dr.) jer je jezička ekonomija na strani kraćih oblika i, naravno, naše navike zbog ranijih pravopisnih ograničenja kod ovakve zamjene "*jata*".

Ne ovako

riječnik

riješenje

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

rječnik

rjeđi

rješavati

rješenje

najrjeđi

razrješavati

razrješenje

gorjeti

korijenčić
stariješina
brijegovi
crijepovi
drijemljiv

griješnik

korjenčić
starješina
bregovi
crepovi
dremljiv
grehota
pogreška
grešnik
greška
strelica
uvreda
grješka
grješnik
grjehota
pogrješka
brjegovi
crijepovi
drjemljiv
strjelica

ISTICATI I ISTJECATI

Glagoli *teći* i *taći* (= *taknuti*) nemaju isto značenje u bosanskom jeziku.

Glagol *teći* ima više značenja: teče voda, teku suze, krv, ali *teći* može imati i figurativna (prenesena) značenja: teče vrijeme, teku misli, teče radni staž i sl.

Glagoli *taći* i *taknuti* upotrebljavaju se s istim značenjem: dodirnuti nekoga ili nešto, ali mogu imati i neka figurativna značenja.

Od glagola *teći* izvedeni su svršeni glagoli: *doteći*, *isteći*, *nateći*, *poteći*, *priteći*, *proteći*, *steći*, *uteći* i dr. Prema ovim glagolima izvedeni su učestali glagoli i imenice. Oni u svojim oblicima imaju *tjecati* – *tjecanje*:

dotjecati – *dotjecanje*,
istjecati – *istjecanje*,
natjecati – *natjecanje*,
potjecati – *potjecanje*,
pritjecati – *pritjecanje*,

protjecati – protjecanje,
stjecati – stjecanje,
utjecati – utjecanje i dr.

Od glagola *taći, taknuti* izvedeni su svršeni glagoli:
dotaći, istaći, nataći, potaći, pritaći, staći, utaći i dr. Prema ovim glagolima izvedeni su učestali glagoli i imenice. Oni u svojim oblicima imaju *ticati – ticanje*:

doticati – doticanje,
isticati – isticanje,
naticati – naticanje,
poticati – poticanje,
priticati – pritanje,
sticati – sticanje,
uticati – uticanje i dr.

Glagoli i imenice izvedeni prema glagolu *teći* razlikuju se od glagola i imenica izvedenih prema *taći, taknuti*. Naprimjer:
voda *dotječe* – neko *dotiče* knjigu;
vrijeme *istječe* – neko *se ističe*;
atletičari se *natječu* – nanule se *natiču* na noge;
neko *potječe* iz ugledne porodice – to ga *potiče* na bolji rad;
potok *utječe* u rijeku – utikač se utiče u utičnicu.

Ne ovako

neko *dotječe* knjigu;
neko *se istječe*;
nanule se *natječu* na noge;
to ga *potječe* na bolji rad;

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

voda *dotječe* – neko *dotiče* knjigu;
vrijeme *istječe* – neko *se ističe*;
atletičari se *natječu* – nanule se *natiču* na noge;
neko *potječe* iz ugledne porodice –
to ga *potiče* na bolji rad;
potok *utječe* u rijeku – utikač se *utiče*
u utičnicu

DEČKO ILI DJEČKO

Vrlo česta riječ za dječaka, momčića, momka, mladića.

Pravopisi su i za ijekavski izgovor preporučivali ekavski oblik *dečko*, iako je ijekavski oblik *dječko* bio vrlo raširen u govoru, ali se mogao pronaći i u štampi.

U sarajevskim Večernjim novinama od 4.3.1996. godine na strani 19 piše:

Naime, dječko koji se malo "žešće" veselio muzici koju voli bio je upozoren od šest mladića da se "malo smiri".

U *Pravopisu bosanskoga jezika* data je prednost upotrebi oblika *dječko*. Takvo opredjeljenje opravdava ijekavski oblik i njegova učestalost javljanja u bosanskom jeziku.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>dečko</i>	<i>dječko</i> ✓

NISAM ILI NIJESAM

Nisam i *nijesam* odrični su oblici prezenta *jesam*.

Oblik *nisam* ekavski je i ijekavski, a oblik *nijesam* ijekavski. Kao što se vidi, ijekavski izgovor ima dva oblika: *nijesam* i *nisam*.

U dosadašnjoj su normi to bili naporedni oblici i imali su ravnopravnost u književnojezičkoj upotrebi. Oblik *nisam* bio je češći, ali je vrlo čest bio i oblik *nijesam*.

Pravopis bosanskoga jezika upućuje na oblik *nisam*, a oblike: *nijesam*, *nijesi*, *nijesmo*, *nijeste*, *nijesu* označava kao stilske obilježene.

Na oblik *nisam* upućuje i Alija Isaković u *Rječniku karakteristične leksike u bosanskome jeziku*.

Smatramo da se ne bi trebalo odreći ovog oblika. Mnogi ga ne

upotrebljavaju samo kao stilsku odliku, a on se javlja i na veoma širokom prostoru bosanskih narodnih govora.

Dakle, onaj ko govori i piše *nijesam*, ne pravi nikakvu grešku.

**Preporučuje se
u bosanskom jeziku**

nisam
nijesam

SLJEDEĆI ILI SLIJEDEĆI

Oblici ovog pridjeva upotrebljavaju se često. Možda nekad niste sigurni za koji od njih da se opredijelite. U bosanskom jeziku dopuštena su oba oblika. Upotreba je stvar vašeg izbora, pa možete reći i:

sljedeći list i *slijedeći* list,
sljedeće riječi i *slijedeće* riječi,
sljedeći dnevni red i *slijedeći* dnevni red itd.

Jedno istraživanje čestote javljanja ovih oblika (Savo Pujić, *Distribucija ijekavskih varijacija...*, 1974.) pokazalo je da su u bosanskohercegovačkoj pisanoj praksi neuporedivo češći kraći oblici: *sljedeći* – oko 83 %, *slijedeći* – oko 17 %.

Možda je ovaj odnos danas nešto poremećen, jer u pisanoj praksi nerijetko zapažamo i dulje likove pridjeva.

Oblik *sledeći* ekavski je i ne upotrebljava se u bosanskom jeziku.

Od glagola *sljediti* izveden je glagolski prilog sadašnji – *slijedeći*, ali se on po naglašavanju razlikuje od pridjeva:

pridjev: *sljedēći* i *slijedēći*;

glagolski prilog sadašnji: *slijedēći* (*Sljedēći* njegove primjere, postigao je dobre rezultate.).

Naporedne oblike ima i pridjev *svijetlēći* / *svjetlēći*.

Pravopis bosanskoga jezika Senahida Halilovića daje kao naporedne i oblike prijedloga *usljed* i *uslijed*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
sledeći list sledeće riječi sledeći dnevni red pridjev: sledēći glagolski prilog sadašnji: sledēći (Sledēći njegove primjere, postigao je dobre rezultate.)	<i>sljedeći</i> list i <i>sljedeći</i> list <i>sljedeće</i> riječi i <i>sljedeće</i> riječi, <i>sljedeći</i> dnevni red i <i>sljedeći</i> dnevni red pridjev: sljedēći i sljedēći glagolski prilog sadašnji: <i>sljedēći</i> (<i>Sljedēći</i> njegove primjere, postigao je dobre rezultate.) svijetlēći / svjetlēći. uslijed i uslijed.

BLJESAK ILI BLIJESAK

Ovi oblici znače: *kratkotrajna jaka svjetlost, sjaj, odsjev*. Mogu se čuti oba, kraći možda i češće.

Pravopis bosanskoga jezika kao ispravan bilježi oblik *blijesak*. Genitiv jednine ove imenice glasi *blijeska*, nominativ množine *blijesci* i *bljeskovi*, genitiv množine *blijesaka* i *bljeskova*. Oblik *bljesak* nije zabilježen u *Pravopisu bosanskoga jezika*, ali je zabilježen oblik *odbljesak*.

Zabilježeni su i glagoli *blijeskati*, *blještati* (se) i *blještiti* (se), te imenica *blještavilo* i pridjev *blještav*.

Neki raniji pravopisi davali su naporedne oblike *blijesak* i *bljesak*. Jedno istraživanje čak pokazuje da je oblik *bljesak* bio znatno češći u upotrebi. Možda i danas ne bismo prema njemu smjeli biti prestrogi.

Od karakterističnih oblika sa zamjenom jata iza suglasnika *–l* preporučuju se i:

liječnik i *ljekar*, *lijepak* i *ljepilo*, *ljenjiv*, *ljenjivac*, *ljepenka*, *ljepljiv*, *naslijede*, *obolijevati*, *oboljenje*, *ozlijediti*, *ozljeda*, *ozljedni*, *ozljeđivati*, *posljednji*, *redosljed*, *sažalijevati*, *sažaljenje*.

Ne ovako

lekar
lepilo
lenjiv

lepenka
lepljiv
nasleđe
oboljevati
obolenje
ozljediti
ozleda
ozledni
ozleđivati
poslednji
redosljed
sažaljevati
sažaljenje

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

blijesak
blijesci
bljeskovi
blijesaka
bljeskova
odbljesak
blijeskati
blijestati (se)
blijestiti (se)
liječnik i lekar
lijepak i ljepilo
ljenjiv
ljenjivac
ljepenka
ljepljiv
naslijede
obolijevati
oboljenje
ozlijediti
ozljeda
ozljedni
ozljeđivati
posljednji
redosljed
sažalijevati
sažaljenje

CRVENITI I CRVENJETI

Ova dva glagola nemaju isto značenje. Glagol *crveniti* znači: *činiti nešto crvenim, bojiti nešto crvenom bojom*, a glagol *crvenjeti* znači: *postajati crven, dobijati crvenu boju, rumen (kao kad se stidite)*:

Nemoj to crveniti (znači: nemoj to bojiti crvenim);

Nemoj se crvenjeti (znači: ne budi crven, rumen u licu).

I neki drugi glagoli od iste osnove kad se završavaju na *-jeti* imaju drukčije značenje od glagola na *-iti*:

bijeljeti – postajati bijel;

crnjeti – postajati crn;

opustjeti – postati pust;

oživjeti – postati živ;

zelenjeti se – biti zelen,
postajati zelen;

tupjeti – postajati tup;

bijeliti – činiti nekoga ili nešto bijelim

crniti – činiti crnim;

opústiti – učiniti pustim;

oživiti – učiniti nekoga živim;

zeleniti – činiti nešto zelenim,

bojiti nešto zelenom bojom,

tupiti – činiti tupim i dr.

OBLICI I SINTAKSIČKE NEDOUMICE

MOŽE LI INFINITIV BEZ I

Infinitiv je neodređeni glagolski oblik kojim se samo imenuje glagolska radnja, stanje ili zbivanje. Tvori se od infinitivne osnove i nastavka *-ti*. U savremenome bosanskom jeziku neki glagoli u infinitivu završavaju se i na *-ći*. To je rezultat glasovnih promjena izvršenih u prošlosti.

U infinitivu su glagoli:

pjevati, svirati, učiti, pisati, reći, peći, sjeći i dr.

U govoru se oni mogu mnogo češće čuti i bez završnog samoglasnika *i*, pogotovo u oblicima *futura I*:

Ja ću pjevat, svirat, učit, reć, sjeć itd.

(Ovdje se ne misli na takve oblike *futura I* s infinitivom prije enklitike kao: *pjevat ću, svirat ću, učit ću*. O njima smo govorili u ranijem tekstu i preporučili ih.)

Da li su u standardnom jeziku dopušteni oblici infinitiva bez *i*: *pjevat, svirat, učit* i sl.?

Takvi oblici nisu normirani i ne **Preporučuje se** njihovo pisanje, mada su vrlo obični u bosanskim narodnim govorima.

Ipak, oni se mogu upotrebljavati u poeziji iz metričkih i ritmičkih razloga. Na kraju tako okrnjenog infinitiva ne treba pisati apostrof.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>reć</i>	<i>reći</i>
<i>peć</i>	<i>peći</i>
<i>sjeć</i>	<i>sjeći</i>
<i>pjevat</i>	<i>pjevati</i>
<i>svirat</i>	<i>svirati</i>
<i>pjevat', svirat'</i>	<i>pjevat, svirat</i> i sl. – (samo u poeziji);

GROBLJE ILI GREBLJE

Pravopis bosanskoga jezika kao naporedne bilježi oblike *groblje* i *greblje* kao i izvedenice od njih, što znači da se u savremenome bosanskom jeziku mogu ravnopravno upotrebljavati.

Tako je oblik *greblje* našao svoje mjesto i postao ravnopravan svim drugim oblicima koji su obuhvaćeni standardom. Isto se, naravno, odnosi i na izvedenice od oblika *greblje*. To ne znači da takvo njegovo mjesto treba da potisne oblik *groblje*, koji je svakako običniji, zahvaljujući prvenstveno utjecaju književnog jezika.

Ne treba zaboraviti da Bošnjaci upotrebljavaju i riječ *mezar* i izvedenice od nje. *Pravopis bosanskoga jezika* nije zabilježio riječ *mezar* jer ona nije pravopisno zanimljiva, ali je zabilježio *mezaristan* i *mezarje*. To ne znači da riječi *mezar* nije mjesto u bosanskom jeziku. Ona treba da bude ravnopravna s oblicima *grob* i *greb*, a individualna je sloboda svakog pojedinca šta će od toga upotrebljavati. Neki od ovih oblika nekada se mogu javiti i kao stilska odlika u određenom kontekstu.

Rječnici u kojima su zabilježeni oblici *greb*, *greblje*, *grebak*, *grebar* i *grebić* obično uz njih imaju naznaku da se radi o pokrajinskoj leksici.

Alija Isaković je u *Rječniku karakteristične leksike* u bosanskom jeziku uz imenicu *greb* dao napomenu da je u njegovoj građi zabilježena u sedamnaestom stoljeću, a da je oblik *grob* također zabilježen u sedamnaestom stoljeću kod Uskufija.

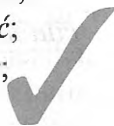
Isaković je dao i napomenu, pozivajući se na Aliju Nametka, da "stariji Muslimani razlikuju *greblje* od *groblja*. Prva riječ označava isključivo muslimansko groblje".

Ovakvo tumačenje prihvatljivo je samo za pojedina govorna područja Bošnjaka, dok je u drugima prisutna samo riječ *groblje* ili, ako su prisutna oba oblika, oblik *greblje* odnosi se na stara groblja, odnosno na toponime.

Asim Peco u svom radu *Govor istočne Hercegovine* bilježi dubletne oblike *grob* : *greb* na cijelom području, ali napominje da je oblik *greb* prije pedeset do sto godina bio znatno češći u upotrebi. Ova Pecina napomena mogla bi se odnositi i na ostala govorna područja u Bosni i Hercegovini.

**Preporučuje se
u bosanskom jeziku**

*grob, groblje, grobak, grobić;
greb, greblje, grebak, grebić;
mezar, mezaristan, mezarje;*

NÖVINE ILI NÖVINA

Jedni čitaju novine, drugi novinu. U njima, opet, isti sadržaj. A u čemu je razlika?

Imenica *novine* ima samo oblik množine i u standardnom jeziku može se javiti samo u tome obliku. Prema tome, mogu se čitati samo novine, a ne novina.

Istina, često se danas može čuti i oblik *novina*, najčešće od samih novinara i urednika. Čini nam se da je upotreba toga oblika sve češća. I neki lingvisti smatraju da bi obliku novina "trebalo malo odškrinuti vrata standardnog jezika".

Možda će zaista nekada jezička praksa nametnuti potrebu priznavanja jedninskog oblika *novina*. Do toga vremena, ipak, čitat ćemo samo *novine*.

Samo oblike množine imaju u našem jeziku i imenice *gusle, boginje, ospice* i dr., ali se kod njih ne griješi, jer niko neće reći da neko boluje *boginju* ili *ospicu*, već *boginje* ili *ospice*, da neko ima *guslu*, već *gusle* itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>nõvina</i> <i>čita novinu</i>	<i>nõvine</i> <i>čita novine</i> <i>ospice</i> <i>boginje</i> <i>gusle</i>

PETERO ILI PETORO, PETERICA ILI PETORICA I SL.

Oblici zbirnih brojeva i brojne imenice u bosanskom se jeziku javljaju u dva fonetska lika – sa završecima na *-ero* i *-oro*, odnosno *-erica* i *-orica*:

petero i *petoro*, *sedmero* i *sedmoro*, *peterica* i *petorica*, *sedmerica* i *sedmorica*.

Oblici na *-ero*, odnosno *-erica* rašireniji su u bosanskim narodnim govorima, ali je dosadašnja norma dopuštala oblike i sa *-ero* i *-oro*: *petero* i *petoro*, odnosno *-erica* i *-orica*: *peterica* i *petorica*.

Čini nam se da su u pisanoj praksi češći bili oblici na *-oro*, odnosno *-orica*.

Prvo je Alija Isaković u *Rječniku karakteristične leksike u bosanskoj jeziku* dao prednost oblicima na *-ero* i *-erica*, a potom je *Pravopis bosanskoga jezika* potpuno izostavio oblike sa *-oro* i *-orica*.

Smatramo to opravdanim te preporučujemo oblike sa završecima na *-ero* i *-erica*:

četvero, *četverica*, *petero*, *peterica* itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>petoro</i> , <i>petorica</i> <i>četvoro</i> , <i>četvorica</i>	<i>petero</i> , <i>peterica</i> <i>četvero</i> , <i>četverica</i>

KRVIM, KRVI ILI KRVLJU

Imenice ženskog roda koje se u nominativu jednine završavaju na suglasnik imaju dva književnojezički prihvatljiva oblika instrumentala. One imaju i treći oblik, koji se ne uvrštava u standardni bosanski jezik, ali je prilično čest u upotrebi u nekim narodnim govorima bosanskoga jezika.

Imenica iz ovog naslova često se u govoru upotrebljava u obliku instrumentala. Promjena ovakvih imenica karakteristična je po tome što se kod njih javlja čak pet istih oblika u jednini.

Promjena imenice *krv* bila bi ovakva:

- N *krv*
- G *krvi*
- D *krvi*
- A *krv*
- V *krvi*
- I *krvi i krvlju*
- L (o) *krvi*

Oblik *krvim*, koji se može čuti u govoru, ne **Preporučuje se** u standardnome bosanskom jeziku i ne treba ga upotrebljavati.

Kao imenica *krv* mijenjaju se i druge imenice ženskog roda na suglasnik:

zob, kost, stvar, paprat, ljubav i dr.

Ni njihov instrumental jednine nije dobro upotrebljavati s oblikom na -m:

zobim, kostim, stvarim, papratim, ljubavim,

već:

zobi i zoblju, kosti i košću, stvari i stvarju, paprati i papraču, ljubavi i ljubavlju.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
N <i>krv</i>	N <i>krv</i>
G <i>krvi</i>	G <i>krvi</i>
D <i>krvi</i>	D <i>krvi</i>
A <i>krv</i>	A <i>krv</i>
V <i>krvi</i>	V <i>krvi</i>
I <i>krvi i krvlju</i>	I <i>krvi i krvlju</i>
L (o) <i>krvi</i>	L (o) <i>krvi</i>

~~zobim
kostim
stvarim
papratim
ljubavim~~

zobi i zoblju
kosti i košću
stvari i stvarju
paprati i papraču
ljubavi i ljubavlju

MUJO, MUJE, MUJIN ILI MUJO, MUJA, MUJOV

Na govornom području Bosne i Hercegovine imenice tipa *Mujo* imaju dvojaku promjenu:

mijenjaju se kao imenice muškog roda na suglasnik – *Mujo, Muja, Muju* itd. i kao imenice ženskog roda – *Mujo, Muje, Muji* itd.

Ovdje je riječ o dvosložnim hipokoristicima od muških ličnih imena koji imaju dugouzlazni akcenat na prvom slogu:

Mujo, Súljo, Mého, Péro, Sálko i dr.

Promjena ovih imena kao imenica muškog roda, dakle: *Mujo, Muja, Muju* itd. i prisvojni pridjev prema takvoj promjeni – *Mujov* manje su obični na bosanskohercegovačkom području, ali i kod bosanskohercegovačkih pisaca. Zbog toga je i *Pravopis bosanskoga jezika* izostavio takvu promjenu, mada je i ona ranije ulazila u književnojezičku normu, čak jedno vrijeme i kao jedino ispravna, jer je prisutna u jednom dijelu istočne Hercegovine, u govorima koji su u devetnaestom stoljeću uzeti za osnovicu književnog jezika na južnoslavenskim prostorima (Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina i Hrvatska).

Prema *Pravopisnom rječniku* u *Pravopisu bosanskoga jezika* promjena ovakvih imena slaže se s promjenom imenica ženskog roda na –a:

Mujo, Muje, Muji, Muju, Mujom, (o) Muji.

Prisvojni pridjev od ovakvih imena je na –in:

Mujin, Mehin, Perin itd.

Promjena imena tipa: *Mujo, Muja, Muju* itd., *Salko, Salka, Salku* itd. i prisvojni pridjevi *Mujov, Salkov* i dr., iako su manje prisutni na bosanskohercegovačkom području i kod bosanskohercegovačkih pisaca, imaju opravdanje u dosadašnjem standardu i zastupljenosti u govorima nekih dijelova istočne Bosne i Sandžaka. Mislimo da ovakve oblike ne

treba istisnuti iz standarda. Za njih možemo reći da su književnojezički, ali da su ograničena dometa.

Dvosložna imena na *-o* koja imaju neki drugi akcentat i nisu hipokoristici, kao ime *Mârko* sa dugosilaznim akcentom, imaju u književnom jeziku promjenu kao imenice muškog roda:

Marko, Marka, Marku itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Marko, Marke, Marki</i>	<i>Mujo, Muje, Muji...</i>
<i>Markin</i>	<i>Mujin</i>
	<i>Mujo, Muja, Muju...</i>
	<i>Mujov</i>
	<i>Meho, Mehe, Mehi...</i>
	<i>Mehin</i>
	<i>Meho, Meha, Mehu...</i>
	<i>Mehov</i>
	<i>Marko, Marka, Marku...</i>
	<i>Markov</i>

PROMJENA IMENICE DIJETE

Imenica *dijete* u bosanskom jeziku u jednini ima sljedeću promjenu: *dijete – djeteta – djetetu – dijete – dijete – djetetom – (o) djetetu*.

U narodnim govorima, međutim, često dolazi i do pogrešne promjene ove imenice te se čuju i oblici: *dijeta, dijetu i djetetom*. Oni su rezultat analogije – nastali su ugledanjem na oblike nominativa i akuzativa.

Za množinu imenice *dijete* uzima se zbirna imenica *djeca*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>dijeta</i>	<i>djeteta</i>
<i>dijetu</i>	<i>djetetu</i>
<i>djetetom</i>	<i>djetetom</i>
<i>(o) dijetu</i>	<i>(o) djetetu</i>

VOKATIV IMENA NA K, G, H

a) Bošnjačka imena

Ima dosta bošnjačkih imena koja se završavaju na zadnjonepčane suglasnike *k, g, h*. Pošto se ljudi jedni drugima vrlo često obraćaju, i vokativi takvih imena prilično su česti u upotrebi, ali se pritom javlja izvjesno kolebanje i čuju se različiti oblici vokativa takvih imena:

Šefik, Šefiku, Šefiče, pa čak i *Šefike*.

Pošto takva imena spadaju u imenice muškog roda čija se osnova završava na nepalatalni suglasnik, očekivali bismo da njihov nastavak za vokativ bude *e*, kao i u drugih imenica muškog roda na nepalatalni suglasnik. Ipak, vidjeli smo da je kolebanje pri upotrebi oblika vokativa prisutno u govoru, ali i u određivanju normativnog oblika vokativa takvih imenica, tako da stručnjaci vrlo često nude različita rješenja.

Mihailo Stevanović smatrao je da vokativi imena *Abdulah, Teufik, Refik* treba da budu na *u*, a imena *Sadik, Malik* i *Faik* da imaju vokativ jednak nominativu.

Razmatrajući upotrebu vokativa takvih imena, Asim Peco preporučio je u knjizi *Jezik naš svagdašnji* da ona imena na *-ik* koja imaju dug posljednji slog imaju vokativ na *u*: *Refiku, Šefiku, Sidiku*. Imena na *-ik* kod kojih je posljednji slog kratak treba da imaju vokativ jednak nominativu: *Faik, Malik, Sadik*.

Peco dalje predlaže da imena na *-ah* imaju nastavak *u*: *Abdulahu, Sejfulahu*, ali on izostavlja neka imena na *-ah* i za njih predlaže vokativ jednak nominativu: *Zijah, Rizah*, kao i ime *Salih*.

Pri predlaganju oblika vokativa koji treba da budu normirani, svi autori polaze od stanja u narodnim govorima. Takvo je stanje najpotpunije dao Ismet Smailović u knjizi *Muslimanska imena orijentalnog porijekla*. Evo kako je on zabilježio vokative ovdje spominjanih imena:

Šefik – Šefik i Šefiku,

Refik – Refik i Refiku,

Sidik – Sidik i Sidiku,

Faik – Faik,

Malik – Malik, Malike (u Bosanskoj krajini i: *Maliku*),

Sadik – Sadik,

Abdulah –Abdulahu,

Sejfulah – Sejfulahu,
Zijah – Zijah i Zijahu,
Rizah – Rizahu,
Salih – Salih.

U određivanju oblika vokativa ovakvih imena mora se pokazati velik stepen tolerancije. Mislimo da bi bilo najbolje uvažiti sliku stanja tih oblika u narodnim govorima, ali bismo u ovome Smailovićevu prijedlogu, ipak, izostavili vokativni oblik *Malike*, za koji smatramo da nije u dovoljnoj mjeri raširen u narodnim govorima da bi bio obuhvaćen književnom normom, a dodali bismo i oblik vokativa jednak obliku nominativa uz ime *Rizah*.

Neka od ovih imena zabilježena su i u *Pravopisu bosanskoga jezika* i njihov vokativ slaže se s našim preporukama.

b) Ostala imena na *-k, -g, -h*

Domaća nebošnjačka muška imena na *-k, -g, -h* uobičajena su s vokativnim nastavkom *-e* i promijenjenim zadnjonepčanim suglasnikom:

Erak – Erače,
Miodrag – Miodraže,
Predrag – Predraže,
Vidak – Vidače,
Vuk – Vuče itd.

Strana muška imena na *-k, g, -h* obično imaju vokativ jednak nominativu:

Džek, Fridrih, Leh, Mark, Nik, Trig itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
vokativi: <i>Šefike, Šefiče</i> <i>Refike, Refiče</i> <i>Sidike, Sidiče</i> <i>Faike, Faiku, Faiče</i> <i>Malike, Maliče, Maliku</i> <i>Sadike, Sadiku</i> <i>Abdulah, Abdulahe, Abdulaše</i>	vokativi: <i>Šefik i Šefiku</i> <i>Refik i Refiku</i> <i>Sidik i Sidiku</i> <i>Faik</i> <i>Malik</i> <i>Sadik</i> <i>Abdulahu</i>

Sejfulah, Sejfulahe, Sejfulaše

Zijahe

Rizahe

Salihe

Džeku

Fridrihe

Lehe

Marku

Niku

Trigu

Sejfulahu

Zijah i Zijahu

Rizah i Rizahu

Salih

Džek

Fridrih

Leh

Mark

Nik

Trig

VEČER ILI VEČE

Imenica *večer* upotrebljava se u dva oblika: *večer* i *veče*. Oblik *večer* stariji je od oblika *veče* jer se *veče* javlja znatno kasnije, tek od osamnaestog stoljeća. Alija Isaković je u *Rječniku karakteristične leksike* uz imenicu *veče* dao napomenu da je u njegovu korpusu prvi put zabilježena 1906. godine kod Đikića, dok je, opet u njegovoj građi, oblik *večer* zabilježen u sedamnaestom stoljeću.

Ova imenica interesantna je i po tome što se u upotrebi javlja u različitim rodovima:

u muškom – dobar večer,

u ženskom – dobra večer,

u ženskom – dobra več,

u srednjem – dobro več,

u muškom – dobar več.

Muški rod oblika *večer* (*dobar večer*) i muški rod oblika *veče* (*dobar več*) javljaju se rijetko u upotrebi, danas samo u pozdravima, a rijetko je u upotrebi i slaganje sa ženskim rodом oblika *veče*: *ta več*.

Ovu naizgled kompliciranu situaciju razriješio je *Pravopis bosanskoga jezika*, dajući uz imenicu *veče*, koja je zabilježena u *Pravopisnom rječniku*, preporuku za oblik *večer* i pozdrav *dobra večer*.

U bosanskom jeziku, dakle, **Preporučuje se** ova imenica u obliku *večer* kao imenica ženskog roda i pozdrav *dobra večer*, te prilozima: *navečer*, *uvečer*, *predvečer*...

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>to večē, taj večer</i> <i>dobar večer, dobra večē, dobro večē,</i> <i>dobar večē;</i> <i>naveče (prilog)</i> <i>uveče (prilog)</i> <i>predveče (prilog)</i>	<i>ta večer</i> <i>dobra večer</i> <i>navečer (prilog)</i> <i>uvečer (prilog)</i> <i>predvečer (prilog)</i>

"ZMAJ" POBIJEDIO "VELEŽ" ILI "ZMAJ" POBIJEDIO "VELEŽA"

Imenice muškog roda koje se u nominativu jednine završavaju na suglasnik imaju osobinu da njihov akuzativ jednine može biti jednak genitivu ili nominativu. Ako takve imenice označavaju nešto živo, njihov akuzativ jednine bit će jednak genitivu jednine, a ako označavaju nešto neživo, njihov će akuzativ biti jednak nominativu.

Ova osobina sistema deklinacije imenica u savremenome bosanskom jeziku dovela je do znatnog kolebanja u pogledu jezičke norme i deklinacije imenica kojima se označavaju sportski klubovi.

Sportski klubovi mogu dobiti svoj naziv prema nekoj imenici koja označava nešto živo – "Radnik", "Željezničar", "Borac" i, također, prema nekoj imenici koja označava nešto neživo – "Velež", "Čelik", "Napredak" i sl.

Kad je klub dobio ime prema nečemu neživom, onda će akuzativ biti jednak nominativu:

"Zmaj" je pobijedio "Velež".

"Sloboda" je pobijedila "Čelik".

"Željezničar" je pobijedio "Napredak" i sl.

Kad je klub dobio ime prema nečemu živom, onda će se javiti kolebanje:

"Budućnost" je nadigrala "Rudar" i

"Budućnost" je nadigrala "Rudara";

"Slaven" je pobijedio "Radnik" i

"Slaven" je pobijedio "Radnika".

Ovo kolebanje izazvano je značenjem imenica koje označavaju nešto živo i kojima bi akuzativ bio jednak genitivu (*rudar* - čovjek, *radnik* - čovjek) i imenica koje označavaju nazive klubova i kojima bi akuzativ bio jednak nominativu ("*Rudar*", "*Radnik*"). Jezička praksa prihvatila je ovo dvojstvo i obje su upotrebe uobičajene.

Do kolebanja ne bi trebalo doći kada je ispred naziva kluba neka odrednica: *nogometni klub*, *sportski klub* i sl. Bez obzira na to da li je klub dobio ime prema nečemu živom ili neživom, akuzativ će u tom slučaju biti jednak nominativu:

"Zmaj" pobijedio NK "Velež";

"Budućnost" nadigrala NK "Rudar" i sl.

Ako se uz naziv kluba koji je ime dobio po nečemu živom upotrijebi neki prijedlog, opet će se javiti kolebanje kad treba upotrijebiti akuzativ, kao u primjeru:

Navijam za "Zmaj" i Navijam za "Zmaja".

Bilo je među jezičkim stručnjacima mišljenja da se obje ovakve konstrukcije mogu prihvatiti kao ispravne, ali i preporuka samo za prvu.

Smatramo da je prijedlog u ovakvu slučaju dovoljan kao određenje padežnog značenja i mislimo da treba dati prednost primjerima kao:

Navijam za "Zmaj";

Navijam za "Željezničar";

Navijam za "Rudar" i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
"Zmaj je pobijedio "Veleža"; "Sloboda" je pobijedila "Čelika"; "Željezničar" je pobijedio "Napretka"; "Zmaj" pobijedio NK "Veleža"; "Budućnost" nadigrala NK "Rudara"; Navijam za "Zmaja"; Navijam za "Željezničara"; Navijam za "Rudara";	"Zmaj" je pobijedio "Velež"; "Sloboda" je pobijedila "Čelik"; "Željezničar" je pobijedio "Napredak"; "Budućnost" je nadigrala "Rudar" i "Budućnost" je nadigrala "Rudara"; "Slaven" je pobijedio "Radnik" i "Slaven" je pobijedio "Radnika"; "Zmaj" pobijedio NK "Velež"; "Budućnost" nadigrala NK "Rudar"; Navijam za "Zmaj"; Navijam za "Željezničar"; Navijam za "Rudar";

NEKO VOZI GOLF, A NEKO GOLFA

Jednakost akuzativa s nominativom ili genitivom kod imenica muškog roda na suglasnik u savremenome bosanskom jeziku javlja se kao normativni problem i kada se takvom imenicom muškog roda označi vrsta automobila, a u rečenici se upotrijebi u službi objekta:

Kupio je golf i Kupio je golfa.

Bilo je mišljenja da bi i ovdje kao kriterij normativnosti moglo biti značenje imenice koja služi kao ime automobilu – ako imenica znači nešto živo, akuzativ bi mogao da bude jednak nominativu i genitivu, a ako imenica označava nešto neživo, akuzativ bi trebalo da bude jednak nominativu.

Pošto imenica *golf* ne znači ništa živo, trebalo bi da ima akuzativ jednak nominativu:

Neko vozi golf.

On je kupio golf, a prodao fijat.

Ako imenica kojom se označi vrsta automobila predstavlja nešto živo, trebalo bi da ima akuzativ jednak genitivu ili nominativu:

Kupio je ford i Kupio je forda.

Problem je samo što je ponekad kod tipova automobila teško odrediti da li imenica po kojoj su dobili ime označava nešto *živo* ili *neživo*. Ako usporedimo imenice *ford* i *golf*, uočit ćemo obličku sličnost: obje su imenice muškog roda s osnovom na suglasnik i obje imaju isti raspored samoglasnika i suglasnika. Pošto su to imenice koje po svojoj etimologiji ne pripadaju našem jeziku, mislimo da se kod govornika našeg jezika uz njih ne javlja asocijacija na *živo* ili *neživo*, a kod takvih bi imenica i bilo teško odrediti njihovu vezu s kategorijom *živo*, odnosno *neživo*.

Isto se odnosi i na druge imenice muškog roda kojima se imenuju vrste automobila: *fijat*, *folksvagen*, *renault* itd. Zato često bude: *Vozi golfa* (kao: *Vozi forda*).

Mislimo da se u ovakvim slučajevima treba opredijeliti za jednakost akuzativa s nominativom, dakle:

Kupio je golf.

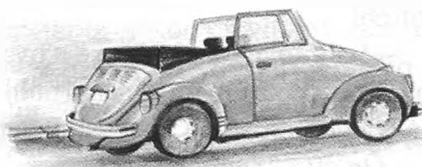
Neko vozi golf.

On je kupio golf, a prodao fijat.

Kupio je ford.

Prodao je princ i sl.

Ovakve nazive ne treba izjednačavati s nazivima sportskih klubova.

Sportski klubovi podrazumijevaju skupine živih bića, te je stoga njihova veza s kategorijom "živo" čvršća.

Kada uz naziv automobila dođe odrednica *automobil*, kolebljivost se neće javljati i akuzativ će uvijek biti jednak nominativu:

Kupio je automobil golf.

Vozi automobil ford.

Prodao je automobil princ.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
Neko vozi <i>golfa</i>; On je kupio <i>golfa</i>, a prodao <i>fijata</i>; Kupio je <i>forda</i>; Prodao je <i>princa</i>; Kupio je automobil <i>golfa</i>; Vozi automobil <i>forda</i>; Prodao je automobil <i>princa</i>;	Neko vozi <i>golf</i>; On je kupio <i>golf</i>, a prodao <i>fijat</i>; Kupio je <i>ford</i>; Prodao je <i>princ</i>; Kupio je <i>automobil golf</i>; Vozi <i>automobil ford</i>; Prodao je <i>automobil princ</i>;

ČITATI "ZMAJ" ILI "ZMAJA"

Nekada je u Tuzli izlazio list "*Zmaj od Bosne*". Ljudi su ga obično zvali kraće "*Zmaj*", jer je i kod tog naziva jezička ekonomija došla do izražaja. Tako se dešavalo da jedni čitaju "*Zmaj*", a drugi "*Zmaja*".

Pošto se općom imenicom *zmaj* označava naziv lista, koji je u širem smislu predmet, takav bi naziv trebalo da ima akuzativ jednak nominativu: čita "*Zmaj*", i to bi bila preporuka za upotrebu tog oblika, ali pošto *zmaj* pretpostavlja nešto živo, ovdje figurativno čovjeka, onda dolazi do kolebanja pa bude i: čita "*Zmaja*". I ova druga konstrukcija vrlo je raširena u upotrebi.

Mislimo, međutim, da je u ovakvim slučajevima, kad je list dobio ime prema nečemu živom, običniji oblik akuzativa jednak obliku nominativa i da takva upotreba ima više opravdanja. Stoga preporučujemo:

On čita "Zmaj".

Mi smo čitali "Komunist".

Ti kupuješ "Jež".

Čovjek prodaje "Glasnik".

Drukčije će biti kad neko književno djelo dobije naslov prema imenu, prezimenu, nadimku neke ličnosti ili općoj imenici muškog roda koja označava nešto živo. U tom se slučaju ne može izbjeći veza između glavnog lika (dakle osobe, živoga) i naziva djela, pa će naslovi takvih djela imati oblike akuzativa jednake oblicima genitiva:

Kupio sam "Osmana".

Pročitao sam "Stranca".

On čita "Adema Čabrića" itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
On čita "Zmaja"; Mi smo čitali "Komunista"; Ti kupuješ "Ježa"; Čovjek prodaje "Glasnika"; Kupio sam "Osman"; On čita "Adem Čabrić";	On čita "Zmaj"; Mi smo čitali "Komunist"; Ti kupuješ "Jež"; Čovjek prodaje "Glasnik"; Kupio sam "Osmana"; On čita "Adema Čabrića";

SEKRETARE ILI SEKRETARU

Za vokativ imenica muškog roda na suglasnik u savremenome bosanskom jeziku važi pravilo da nastavak *-u* u ovom padežu imaju imenice čija se osnova završava na palatalni suglasnik, a nastavak *-e* imenice čija se osnova završava na nepalatalni suglasnik.

Palatalni suglasnici u bosanskom jeziku su:

j, lj, nj, đ, ć, dž, č, ž, š.

Tako će vokativ imenice *sin* biti *sine*, *drug* – *druže*, *život* – *živote*, vokativ imenice *prijatelj* – *prijatelju*, *konj* – *konju*, *kraj* – *kraju* itd.

Odstupanja od ovog pravila javljaju se u vokativu imenica muškog roda čija se osnova završava na *-ar*, jer je *-r* kod takvih imenica nekada bilo mehko i njihov vokativ imao je nastavak *-u*: *sekretaru*. To je *-r*, međutim, vremenom očvrslilo i s njegovim očvršćavanjem dolazio je i nastavak *-e* za vokativ: *sekretare*, kao i u drugih imenica čija se osnova završavala na nepalatalni suglasnik.

U govoru je došlo do miješanja nastavaka *-e* i *-u* i to miješanje

očuvalo se i u savremenome bosanskom jeziku pa danas imamo ravnopravne oblike vokativa:

sekretare i sekretaru, pisare i pisaru, poštare i poštaru, domare i domaru, gospodare i gospodaru itd.

One imenice koje se završavaju na *-r* a kod kojih je *-r* uvijek bilo tvrdo, imaju samo nastavak *-e* u vokativu:
izvore, javore, majstore, bore itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
prijatelje konje kraje	prijatelju konju kraju
	<i>pisare i pisaru</i> <i>poštare i poštaru</i> <i>domare i domaru</i> <i>gospodare i gospodaru</i> <i>sekretare i sekretaru</i>
izvoru javoru majstoru boru	<i>izvore</i> <i>javore</i> <i>majstore</i> <i>bore</i>

MOŽE LI ŽENSKO BITI SEKRETAR

Možda vam se čak i dogodilo da neku žensku osobu oslovite sa "*sekretarice!*", pa da vam odgovori kako ona nije *sekretarica*, već *sekretar*.

Da vidimo zašto ona ne bi bila sekretarica.

Svetozar Marković u svojoj *Morfologiji* iz 1974. godine kaže: "*Kad su blagajnik i sekretar lica ženskog roda, zvaće se blagajnica i sekretarica*". On je to obrazložio činjenicom da žene već odavno vrše blagajničke i sekretarske dužnosti. To je sasvim uredu i takva se tumačenja mogu naći i kod drugih autora koji su se bavili pitanjem roda kao gramatičke kategorije imenica.

Međutim, u jezičkoj se praksi desilo nešto što je pomjerilo značenje imenice *sekretarica* i dovelo do semantičkog udaljavanja imenica *sekretar* i *sekretarica*.

Sekretar je lice koje vodi administrativne poslove neke organizacije, ustanove, preduzeća i sl. Imenica *sekretarica* danas se upotrebljava sa dva značenja. Prvo je isto kao značenje imenice sekretar: *žensko lice koje obavlja poslove sekretara*. Drugo značenje, koje se javilo u novije vrijeme, a uvjetovano je razvojem organizacija, preduzeća i ustanova, najčešće podrazumijeva *radnicu koja obavlja razne "tehničke poslove", a ne pravne*, pa se ponekad naziva i *tehničkim sekretarom*.

Ovo drugo značenje imenice sekretarica ponekad ima i konotativni prizvuk koji se ne sviđa "pravim" sekretarima, pa onda nije čudo što neke sekretarice, pravnice koje obavljaju poslove sekretara, žele da budu sekretari, a ne sekretarice.

Kad su se žene izborile za ravnopravnost u svemu, pa i u tome da "prodru" u skoro sva ranije muška zanimanja i da prema tim zanimanjima nastanu i imenice ženskog roda: *sekretarica*, *blagajnica*, *šefica*, *direktorica*, pa i *predsjednica*, u jeziku se pojavio i obrnut proces – jedan pokušaj vraćanja u muški rod imenice kojom se označava zanimanje i koja je ženskog roda – ili najprostije rečeno, sekretarica bi ponovo da bude sekretar.

Ne bismo prognozirali kako će se dalje odvijati taj proces, ali nam ne treba smetati žensko niti kao sekretar niti kao sekretarica.

UPOTREBA PRIJEDLOGA S ILI SA

Upotreba prijedloga *s* ili *sa* u savremenome bosanskom jeziku ne predstavlja posebno izražen problem u normativnom smislu zato što postoji prilično veliki stepen slobode u ravnopravnoj upotrebi ovih oblika. Stoga se upotreba *s* ili *sa* smatra više pitanjem stila.

Ograničenja, ipak, postoje a jedno se odnosi na upotrebu ovog prijedloga ispred riječi koje počinju suglasnicima *s*, *z*, *ž*, *š*. Ispred takvih riječi mora se upotrebljavati prijedlog *sa*:

sa sestrom, sa zemljom, sa ženom, sa šerpom i sl.

Drugo ograničenje odnosi se na upotrebu prijedloga *s* ispred zamjeničkog oblika *mnom*. I ispred tog oblika mora se upotrebljavati prijedlog *sa*:

Bio je sa mnom, a ne

Bio je s mnom.

Prijedlog *s* može imati oblik *sa* ako:

- a) iza njega slijedi suglasnička skupina u kojoj je drugi suglasnik *z, s, ž, š*:
sa psom, sa rzanjem, sa pšenicom, sa Bžozovskim i sl.;
- b) iza njega slijedi suglasnička skupina teška za izgovor:
sa čmičkom,
sa cmizdravcem,
sa čkvrljem i sl.;
- c) iza njega dođe samo jedan glas:
To se izgovara sa dž, a ne sa đ i sl.;
- c) iza njega slijedi nepromjenljiva riječ, neka riječ koja se upotrebljava kao nepromjenljiva, neki glavni broj ili neki navod:
Nominativ označujemo sa nom.;
To treba pomnožiti sa pet pa podijeliti sa devet;
Svaki njegov govor počinje sa "mi" i sl.

U svim drugim slučajevima dajemo prednost upotrebi prijedloga *s*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>s sestrom</i>	<i>sa sestrom</i>
<i>s zemljom</i>	<i>sa zemljom</i>
<i>s ženom</i>	<i>sa ženom</i>
<i>s šerpom</i>	<i>sa šerpom</i>
Bio je <i>s mnom</i> ;	Bio je <i>sa mnom</i> ;
<i>s psom</i>	<i>sa psom</i>
<i>s rzanjem</i>	<i>sa rzanjem</i>
<i>s pšenicom</i>	<i>sa pšenicom</i>
<i>s Bžozovskim</i>	<i>sa Bžozovskim</i>
<i>s čmičkom</i>	<i>sa čmičkom</i>
<i>s cmizdravcem</i>	<i>sa cmizdravcem</i>
<i>s čkvrljem</i>	<i>sa čkvrljem</i>
To se izgovara <i>s dž</i> , a ne <i>s đ</i> ;	To se izgovara <i>sa dž</i> , a ne <i>sa đ</i> ;
Nominativ označujemo <i>s nom.</i> ;	Nominativ označujemo <i>sa nom.</i> ;
To treba pomnožiti <i>s pet</i> pa podijeliti <i>s devet</i> ;	To treba pomnožiti <i>sa pet</i> pa podijeliti <i>sa devet</i> ;
Svaki njegov govor počinje <i>s "mi"</i> ;	Svaki njegov govor počinje <i>sa "mi"</i> ;

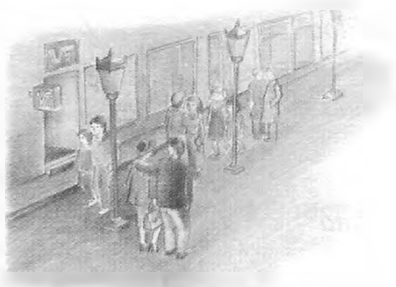
JESMO LI BILI NA KORZU ILI NA KORZOU

Imenica *korzo* dolazi od italijanske riječi *corso* i u bosanskom jeziku obično označava dio grada gdje se skupljaju šetači, gdje se šeta. Iako stranog porijekla, ova je riječ sasvim obična u bosanskom jeziku. Mnogi gradovi imaju korzo, ali neki uz korzo imaju i šetališta. Upotrebu imenice *korzo* ne treba ograničavati u bosanskom jeziku, ali je potrebno ukazati na pogrešnu upotrebu njezinih padežnih oblika:

Bili smo na korzou,

Idem s korzoa.

Ovi i slični primjeri česti su u razgovoru. Slični primjeri upotrebe takvih oblika imenice *korzo* mogu se pročitati i u štampi te čuti u emisijama radija i televizije.

Korzo je u bosanskom jeziku imenica muškog roda i ima promjenu kao i druge imenice muškog roda koje se završavaju na -o (*nestaško - nestaška* i sl.), jer se taj završni samoglasnik -o osjeća kao nastavak. Imenica *korzo* ima promjenu:

korzo, korza, korzu itd.

Sjetimo se lijepo zbirke pjesama Tina Ujevića – *Auto na korzu*.

Takvu promjenu imaju i imenice: *kino, saldo, moto, salto, geto, libreto*..., pa će i njihova promjena biti:

kino – kina, saldo – salda, moto – mota, geto – geta, libreto – libreta itd.

Ako izgovorimo nominative jednine ovih imenica, uočićemo da je njihov završni samoglasnik -o kratak. To je uvjetovalo da se taj samoglasnik -o osjeća kao nastavak za oblike padeža.

Izgovorimo li imenice stranog porijekla: *biro, sako, nivo, rešo i depo*, uočićemo da je njihov završni samoglasnik -o dug. Takav izgovor uvjetuje da se taj samoglasnik -o shvata kao dio osnove (dio riječi koji se ne mijenja), pa te imenice imaju promjenu:

biro – biroa, sako – sakoa, nivo – nivoa, rešo – rešoa, depo – depoa itd.

Dug završni samoglasnik -e imaju imenice: *bife, kupe, ataše i rezime*, pa se i taj dugi završni samoglasnik osjeća kao dio osnove riječi i ostaje neizmijenjen. Stoga ove imenice dobijaju nastavke i imaju ovakvu promjenu:

bife – bifea, kupe – kupea, ataše – atašea, rezime, rezimea itd.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
Bili smo na <i>korzou</i> ;	Bili smo na <i>korzu</i> ;
Idem s <i>korzoa</i> ;	Idem s <i>korza</i> ;
<i>korzo, korzoa, korzou...</i> ;	<i>korzo, korza, korzu...</i> ;
Auto na <i>korzou</i> ;	Auto na <i>korzu</i> ;
<i>saldoa</i>	<i>kino, kina</i>
<i>motoa</i>	<i>saldo, salda</i>
<i>getoa</i>	<i>moto, mota,</i>
	<i>geto, geta</i>
	<i>libreto, libreta</i>
<i>sakaa</i>	<i>biro, biroa</i>
	<i>sako, sakoa</i>
	<i>nivo, nivoa</i>
	<i>rešo, rešoa</i>
<i>bifel, bifela, bifeja</i>	<i>depo, depoa</i>
<i>kupeja</i>	<i>bife, bifea</i>
<i>atašeja</i>	<i>kupe, kupea</i>
<i>rezimeja</i>	<i>ataše, atašea</i>
	<i>rezime, rezimea</i>

MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE ILI MINISTARSTVO OBRAZOVANJA

Na nekim udžbenicima za osnovne i srednje škole piše da im je izdavač Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture Bosne i Hercegovine.

Ništa neobično, rekli bismo, jer svakodnevno slušamo i čitamo o aktivnostima ministarstva poljoprivrede, ministarstva obrazovanja, ministarstva obnove i razvoja i svih ostalih, federalnih, kantonalnih, ali i ministarstava drugih država. Ipak, zasmeta li vam malo takav naziv bez prijedloga -za?

Na ovakvu upotrebu ukazao je Branko Tošović u tekstu *Nepoželjni gosti*, objavljenom u knjizi *Naš jezik u praksi*, označavajući takve primjere bez prijedloga kao nanose iz ruskog jezika i nepoželjne u našoj jezičkoj praksi.

Danas su nazivi ministarstava vrlo frekventni bez prijedloga, ali se bez prijedloga vrlo rijetko može čuti naziv *ministarstvo za izbjegla i*

raseljena lica, pošto bi bez prijedloga njegov naziv imao prisvojno značenje (ministarstvo izbjeglih i raseljenih lica), što je prisutno u svijesti govornika, i to se, uglavnom, izbjegava.

Slična je situacija i s *ministarstvom za boračka pitanja*, dok se nazivi ostalih ministarstava, prema našem zapažanju, u praksi češće upotrebljavaju bez prijedloga -za.

Preporučujemo upotrebu ovakvih naziva s prijedlogom -za:

ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,

ministarstvo za poljoprivredu,

ministarstvo za boračka pitanja,

ministarstvo za privredu,

ministarstvo za finansije,

ministarstvo za obnovu i razvoj i dr.

Ako je riječ o nekom konkretnom ministarstvu, početak njegova naziva pisat će se velikim početnim slovom:

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Federacije Bosne i Hercegovine.

Isto to odnosi se i na nazive raznih sekretarijata, instituta i sličnih ustanova, pa treba pisati ili govoriti:

sekretarijat za izbjegla i raseljena lica,

sekretarijat za privredu,

sekretarijat za društvene djelatnosti,

institut za rudarstvo i dr., a ne:

sekretarijat društvenih djelatnosti,

sekretarijat privrede,

institut rudarstva i sl.

Ne ovako

Ministarstvo obrazovanja nauke, kulture i sporta Bosne i Hercegovine;

ministarstvo poljoprivrede;

ministarstvo boračkih pitanja;

ministarstvo finansija;

ministarstvo obnove i razvoja;

ministarstvo privrede;

sekretarijat izbjeglih i raseljenih lica;

sekretarijat privrede;

sekretarijat društvenih djelatnosti;

institut rudarstva;

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Federacije Bosne i Hercegovine;

ministarstvo za poljoprivredu;

ministarstvo za boračka pitanja;

ministarstvo za finansije;

ministarstvo za obnovu i razvoj;

ministarstvo za privredu;

sekretarijat za izbjegla i raseljena lica;

sekretarijat za privredu;

sekretarijat za društvene djelatnosti;

institut za rudarstvo;

MI BI TO URADILI I SL.

Mi bi uradili, vi ne bi, mi bi došli i slični oblici kondicionala mogu se svakodnevno čuti u razgovornom stilu, ali i u raznim emisijama na radiju i televiziji, posebno u posljednje vrijeme, kad je broj tih medija povećan, a posao lektora zanemaren.

Kondicionalom se označava mogućnost, želja ili pogodba da se neka radnja vrši ili izvrši. Ovaj oblik tvori se od aorista pomoćnog glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog.

Do greške u upotrebi ovoga glagolskog oblika dolazi u aoristu pomoćnoga glagola *biti*. Oblici aorista pomoćnoga glagola *biti* su:

(ja) <i>bih</i>	(mi) <i>bismo</i>
(ti) <i>bi</i>	(vi) <i>biste</i>
(on) <i>bi</i>	(oni) <i>biše</i> .

Na te oblike, s izuzetkom oblika za treće lice množine, gdje umjesto *biše* bude samo oblik *bi*, dodaje se glagolski pridjev radni. Tako se dobiju oblici:

(ja) <i>bih uradio / uradio bih</i>
(ti) <i>bi uradio / uradio bi</i>
(on) <i>bi uradio / uradio bi</i>
(mi) <i>bismo uradili / uradili bismo</i>
(vi) <i>biste uradili / uradili biste</i>
(oni) <i>bi uradili / uradili bi</i>

Prema tome, nije dobro reći ili napisati:

Mi bi uradili / uradili bi mi,

Vi ne bi uradili,

Mi bi došli / došli bi mi i sl.,

već:

Mi bismo uradili / uradili bismo mi,

Vi ne biste uradili,

Mi bismo došli / došli bismo mi i sl.

Odrična riječca *ne* i uz ove glagolske oblike piše se rastavljeno.

Ne ovako

mi bi uradili
vi ne bi
mi bi došli
~~(ja) *bi uradio*~~

Preporučuje se u bosanskom jeziku

mi bismo uradili
vi ne biste
mi bismo došli
*(ja) **bih** uradio*

(ti) *bih uradio*
 (on) *bih uradio*
 (mi) *bi uradili*
 (vi) *bi uradili*

Vi *ne bi uradili*;
 Mi *bi došli*;

(ti) ***bi uradio***
 (on) ***bi uradio***
 (mi) ***bismo uradili***
 (vi) ***biste uradili***
 (oni) ***bi uradili***

Vi ***ne biste uradili***;
 Mi ***bismo došli***;

AKUZATIV RELATIVNE ZAMJENICE KOJI KADA SE NJIME UPUĆUJE NA ŽIVO I NEŽIVO

Hoće li biti bolje:

Projekt kojeg će finansirati Vlada... ili

Projekt koji će finansirati Vlada...?

Pošto su ovakve sintaksičke konstrukcije česte u upotrebi, razmotrit ćemo šta je u njima jezički nekorektno.

Kada se u bosanskom jeziku relativna zamjenica *koji* u muškom rodu upotrijebi u akuzativu jednine, ona može imati oblik jednak nominativu jednine ili genitivu jednine. Za ovu zamjenicu važi pravilo koje se odnosi i na imenice muškog roda na suglasnik: *akuzativ jednine jednak je genitivu jednine ako se zamjenicom upućuje na nešto živo, odnosno akuzativ je jednak obliku nominativa jednine ako se zamjenicom upućuje na nešto neživo*. Tako će biti ispravno:

Projekt koji će finansirati Vlada,

Automobil koji sam kupio,

Novac koji je zaradio i sl.

Ovakve sintaksičke konstrukcije često se mogu čuti i kao:

Projekt kojeg će finansirati Vlada,

Automobil kojeg sam kupio,

Novac kojeg je zaradio i sl.

Ne smatramo ih ispravnim i ne preporučujemo takvu upotrebu, iako je ona česta i u govoru i u pisanju – u štampi, emisijama radija i televizije, ali se može naći i u knjigama.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
Projekt <i>kojeg</i> će finansirati Vlada; Automobil <i>kojeg</i> sam kupio; Novac <i>kojeg je</i> zaradio;	Projekt koji će finansirati Vlada; Automobil koji sam kupio; Novac koji je zaradio;

S OBZIROM NA ILI OBZIROM NA

Često se čuje, a može se i pročitati, najčešće u štampi:
obzirom na to, obzirom na izražene probleme i sl.

Takvi primjeri bili su tema više rasprava nekih jezičkih stručnjaka i svi oni predlagali su upotrebu ovakvih konstrukcija s prijedlogom s:
s obzirom na to da je umoran, s obzirom na izražene probleme i sl.
 Prijedlog je tu neophodan jer se radi o instrumentalu socijativnog tipa, tj. "prisutnosti nečega pri realizaciji glagolske radnje", kako kaže Peco u knjizi *Jezik naš svagdašnji*.

Međutim, u vezi s upotrebom konstrukcije *s obzirom* javlja se još jedan problem normativne naravi – da li je dobro samo: *s obzirom na to da je umoran* ili bi se moglo prihvatiti i: *s obzirom da je umoran*?

Prvi primjer konstrukcije (*s obzirom na to da je umoran*) potpuno je jezički korektan i na takve tipove konstrukcija nema zamjerki.

Ovaj drugi primjer (*s obzirom da je umoran*) veoma je prisutan, pa čak i u lingvističkoj literaturi i kod uglednih stručnjaka. Oni koji upotrebljavaju ovakve konstrukcije polaze od jezičke ekonomičnosti, od toga da se izostavljeni dio (*na to*) podrazumijeva u iskazima takvog tipa.

Mi takve konstrukcije nećemo "silom progoniti" iz jezika, ali ćemo, ipak, preporučiti one prvog tipa:

s obzirom na to da je umoran,
s obzirom na to da je zadovoljan i sl.

Isto to odnosi se i na konstrukcije tipa:

bez obzira na to što je bolestan,
bez obzira na to nalaze li se i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>obzirom na to;</i> <i>obzirom na izražene probleme;</i> <i>obzirom na to da je umoran;</i>	<i>s obzirom na to;</i> <i>s obzirom na izražene probleme;</i> <i>s obzirom na to da je umoran;</i> <i>s obzirom da je umoran</i> – (bolje je: <i>s obzirom na to da je umoran i sl.);</i> <i>bez obzira na to što je bolestan;</i> <i>bez obzira što je bolestan</i> – (bolje je: <i>bez obzira na to što je bolestan i sl.);</i>

PROŠAO S ODLIČNIM USPJEHOM ILI PROŠAO ODLIČNIM USPJEHOM

Da li je pravilno: *Prošao je s odličnim uspjehom* ili: *Prošao je odličnim uspjehom*? Pitanje nije bez razloga, jer je upotreba ovakvih rečenica vrlo česta i često pogrešna.

Instrumental imenica u ovakvim primjerima ne označava "pravo društvo", već pratilačku osobinu kao vrstu socijativnog značenja. Takav instrumental se ponekad naziva i pseudosocijativni instrumental (pseud = predmetak u složenicama sa značenjem nečega lažnog, netačnog, pogrešnog) i on se, iako ne označava "pravo društvo", upotrebljava s prijedlogom *s(a)*, pa će biti pravilno:

Prošao s odličnim uspjehom.

Prošao s dobrim uspjehom itd.

A hoće li biti:

Prošao s vrlo dobrim uspjehom ili:

Prošao s vrlodobrim uspjehom?

U *Pravopisu bosanskoga jezika vrlo dobar* je napisano rastavljeno. Ta se sintagma može shvatiti kao: *veoma dobar*.

Ipak, često se može naći napisana sastavljeno: *vrlodobar*, jer postoji težnja da te dvije riječi, koje sačinjavaju sintagmu, dobiju u izgovoru jedan akcenat. Takvoj govornoj realizaciji bili bi suprotstavljeni primjeri - prilog *vrlo* + pridjev: *vrlo lijep*, *vrlo mali*, *vrlo brz* i sl., jer njih niko ne bi izgovorio kao jednu riječ: *vrlolijep*, *vrlomali*, *vrlobrz*.

Prilog *vrlo* + pridjev i u promjeni oblika pridjeva zadržavaju rastavljeni izgovor i način pisanja:

vrlo dobrom, vrlo brzim, vrlo malom i sl.

Tako će onda biti i:

Prošao je s vrlo dobrim uspjehom.

Druži se s vrlo dobrim ljudima.

Govori o vrlo dobrim djevojkama i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
Prošao je <i>odličnim</i> uspjehom;	Prošao je <i>s odličnim</i> uspjehom;
Prošao <i>dobrim</i> uspjehom;	Prošao <i>s dobrim</i> uspjehom;
Prošao <i>vrlo dobrim</i> uspjehom;	Prošao <i>s vrlo dobrim</i> uspjehom;
<i>vrلودobar</i>	<i>vrlo dobar</i>
<i>veomadobar</i>	<i>veoma dobar</i>
<i>vrlolijep</i>	<i>vrlo lijep</i>
<i>vrlomali</i>	<i>vrlo mali</i>
<i>vrلودobrom</i>	<i>vrlo dobrom</i>
<i>vrlobrzim</i>	<i>vrlo brzim</i>
<i>vrlomalom</i>	<i>vrlo malom</i>
Druži se s <i>vrلودobrim</i> ljudima;	Druži se <i>s vrlo dobrim</i> ljudima;
Govori o <i>vrلودobrim</i> djevojkama;	Govori o <i>vrlo dobrim</i> djevojkama;

IZVINITI SE ILI IZVINUTI SE

Neko će reći da se izvinio zbog učinjene greške, a neko da se izvinuo.

U našem jeziku postoje oba glagola: *izviniti se* i *izvinuti se*. Glagol *izviniti se* znači zamoliti nekoga za oprostaj, pravdati se nekome, a glagol *izvinuti se* znači saviti se, izviti se i sl.

Njihova značenja ne treba miješati u govoru niti pisanju. Kad se pogriješi, kad se napravi kakva greška, kad se učini nekome nešto nenamjerno, neželjeno, onda se treba *izviniti* ili, ako neko želi, ispričati se.

Ne ovako

izvinuti se - (zamoliti nekoga za oproštaj, pravdati se)

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

izviniti se – (zamoliti nekoga za oproštaj, pravdati se);
ispričati se

OŽENIO DJEVOJKU ILI OŽENIO SE DJEVOJKOM

Za nekoga kažu da je oženio lijepu djevojku.

Glagol *oženiti (koga)* znači "naći kome ženu, učiniti što je potrebno da muškarac stupi u brak", a *oženiti se* znači "stupiti u brak, sklopiti brak." Oba značenja odnose se na muškarce. Znači, žena se ne može oženiti, već se čovjek ženi ženom, ili bolje djevojkom.

A može li se oženiti s djevojkom?

Neki jezički stručnjaci kažu da, neki ne. Ovi prvi možda zato da djevojka ne bude (u gramatičkom smislu) samo sredstvo kojim se neko ženi. Ovi drugi to (opet gramatički) zbog prijedloga *s* dovode u vezu sa značenjem društva što bi moglo imati drukčije značenje od željenoga.

Ne smatramo da žena treba da bude samo "sredstvo", ali bismo prije prihvatili i preporučili konstrukciju: oženio se djevojkom.

"*Oženiti djevojku ili ženu*" konstrukcija je koju ne preporučujemo, mada je i ona uzela maha u upotrebi.

Ne ovako

oženio lijepu djevojku

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

oženio se lijepom djevojkom

UDANA ILI UDATA, PRODANA ILI PRODATA I SL.

Kad smo već kod udavanja, da razmotrimo je li djevojka *udana* ili je *udata*.

Riječ je o glagolskom pridjevu trpnom. Nastavke: *n, na, nane, ne, na* u ovom glagolskom obliku imaju glagoli čija se infinitivna osnova završava na samoglasnik *a*:

držan, držana, držano, držani, držane, držana,

a tako i:

oran, kovan, pran, kupovan, rezan itd.

U glagola čija se infinitivna osnova završava na samoglasnik *i* rijedak je nastavak *t*, ali ima i takvih, kao naprimjer trpni pridjev *prodat*. On je, možda, i običniji u tom obliku, a u naporednim oblicima javlja se i:

dan i dat, znan i znat, zvan i zvat.

Vidjeli smo da bi se od glagola *udati* trpni pridjev trebalo da tvori nastavkom *n*, jer se infinitivna osnova završava na *a*. Ipak, oblik *udana* običniji je u bosanskim govorima. To, naravno, ne znači da oblik *udana* treba smatrati pogrešnim.

Ne ovako

*držat, držata, držato;
držati, držate, držata;
orat, kovat, prat, kupovat, rezat*

Preporučuje se u bosanskom jeziku

*držan, držana, držano; držani,
držane, držana
oran, kovan, pran, kupovan, rezan
dan i dat;
znan i znat;
zvan i zvat;
udata i udana;*

HVALA VAM NA PAŽNJI ILI HVALA VAM ZA PAŽNJU

Gotovo uvijek na završetku kakve radio ili televizijske emisije čut ćemo zahvalu: "Hvala na pažnji" ili "Hvala za pažnju". Čini nam se da je ova druga rečenica danas češća u upotrebi. Kao da voditelji izbjegavaju onu prvu.

Uz glagol *zahvaliti* može doći dopuna u akuzativu s prijedlogom

za i lokativu s prijedlogom *na*. Možemo, dakle, reći

Hvala vam za pažnju i Hvala vam na pažnji.

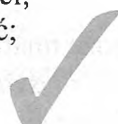
To isto, naravno, važi i za ostale slične primjere neke zahvale:

Hvala vam na kahvi i Hvala vam za kahvu,

Hvala na usluzi i Hvala za uslugu,

Zahvaljujem ti na pomoći i Zahvaljujem ti za pomoć i sl.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Fala na pažnji;</i> <i>Fala za pažnju;</i> <i>Fala vam na kahvi;</i> <i>Fala vam za kahvu;</i> <i>Fala na usluzi;</i> <i>Fala za uslugu;</i> <i>Zafaljujem ti na pomoći;</i> <i>Zafaljujem ti za pomoć;</i>	<i>Hvala na pažnji;</i> <i>Hvala za pažnju;</i> <i>Hvala vam na kahvi;</i> <i>Hvala vam za kahvu;</i> <i>Hvala na usluzi;</i> <i>Hvala za uslugu;</i> <i>Zahvaljujem ti na pomoći;</i> <i>Zahvaljujem ti za pomoć;</i>

NIJE DOŠAO U ŠKOLU ZBOG BOLESTI ILI RADI BOLESTI

Prijedlog *zbog* u našem se jeziku upotrebljava uz imenice u genitivu da označi uzrok, a prijedlog *radi* namjeru. U praksi se ova dva prijedloga upotrebljavaju pogrešno jer se ne obraća pažnja na njihova značenja.

Hoćemo li reći da neko nije došao u školu zbog bolesti ili radi bolesti?

Reći ćemo da nije došao u školu zbog bolesti jer je bolest uzrok njegova nedolaska.

A zašto je neko otišao u bolnicu - zbog bolesti ili radi bolesti?

Ako kažemo da je otišao zbog bolesti, to bi značilo da je bolest uzrok njegova odlaska u bolnicu. Takva upotreba prijedloga *zbog* ispravna je i prihvatljiva.

Može li se u bolnicu ići radi bolesti?

Može, ali bolest tada ne bi više bila uzrok. Radi bolesti, neke koja se istražuje, izučava u nekoj bolnici ili sličnoj ustanovi, može ići ljekar koji želi izučavati bolest, ali je takva upotreba prijedloga *radi* uz imenicu bolest rijetka, a i tada bi trebalo reći "*radi istraživanja bolesti*".

Prema tome, onaj ko je bolestan u bolnicu će ići zbog bolesti i ~~radi~~ liječenja bolesti. Ostali mogu ići radi posjete.

Ne ovako

Nije došao u školu *radi bolesti*;
ići u bolnicu *radi bolesti*;
ići u bolnicu *zbog liječenja*;
ići u bolnicu *zbog posjete*;

Preporučuje se u bosanskom jeziku

Nije došao u školu **zbog bolesti**;
ići u bolnicu **zbog bolesti**;
ići u bolnicu **radi liječenja**;
ići u bolnicu **radi posjete**;

SVIRATI NA VIOLINI ILI SVIRATI VIOLINU

Može li se svirati na violini?

Može, jer prijedlog na uz lokativ uz svoje najčešće značenje mjesta može imati i značenje sredstva, pa će biti:

svira na violini, svira na klaviru, svira na gitari i sl.

Slično je:

pisati na mašini, pisati na računaru.

Uporedo s ovakvim značenjem lokativa moguća je i sinonimska upotreba sintagmi tipa:

svira violinu, svira klavir, svira gitaru i sl.

To je danas sasvim obična i česta pojava i ne treba je "progoniti silom". Takva kvalifikativna upotreba označava da vršenje radnje na određenom objektu predstavlja nečiju osobinu. Tako je i:

govori strani jezik i govori na stranom jeziku.

Ima mišljenja da je u opravdano reći i:

svira u klavir, svira u violinu, svira u frulu, svira u gajde i sl.

Mislimo da takva upotreba nije opravdana. Ona bi mogla imati djelimično opravdanje samo ako se svira na nekome duhačkom instrumentu, jer se onda, zaista, svira u, tj. duha (ili duše) u instrument. Tako je i nastalo:

svira u frulu, svira u trubu, svira u gajde i sl.

Međutim, ovakve su konstrukcije neobične u bosanskom jeziku i ne zvuče nam prihvatljivo.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>svira u violinu;</i> <i>svira u klavir;</i> <i>svira u gitaru;</i>	<i>svira na violini;</i> <i>svira na klaviru;</i> <i>svira na gitari;</i> <i>pisati na mašini;</i> <i>pisati na računaru;</i> <i>svira violinu;</i> <i>svira klavir;</i> <i>svira gitaru;</i> <i>govori strani jezik i govori na stranom jeziku;</i>

IDI LJEKARU ILI IČI KOD LJEKARA

Idem ljekaru i *idem kod ljekara*, *idem tetki* i *idem kod tetke* i slične veze glagola i imenica s označavanjem cilja česte su u svakodnevnoj upotrebi. Šta je od toga ispravnije?

Na ovo pitanje nije jednostavno odgovoriti, s obzirom na to da postoje različita mišljenja u vezi s tim.

Brabec, Hraste i Živković u *Gramatici hrvatskosrpskoga jezika* upotrebu prijedloga *kod* uz genitiv za označavanje cilja *kretanja* (*Idem kod Vlade*) smatraju neispravnim i preporučuju dativ s prijedlogom *k* ili dativ bez prijedloga (*Idem k Vladi* ili *Idem Vladi*).

U Stevanovićevoj knjizi *Savremeni srpskohrvatski jezik II* piše da se takva značenja cilja mogu izražavati i genitivom s prijedlogom *kod*. Za takvu upotrebu on navodi niz primjera zabilježenih kod starijih i mlađih pisaca:

Rekao sam mu da sam pošao kod jednog
znanca;

Odvede ovoga kod Radojice i sl.

Mi ne bismo konstrukcije tipa: *idem kod ljekara*, *idem kod tetke* i sl. proglašavali neknjiževnim, a razlog je njihova čestota javljanja i želja da se razvoj jezika ne sputava ako se to ne kosi sa zakonitostima jezičkog sistema. Ipak, preporučili bismo radije

konstrukcije tipa:

idem ljekaru, idem tetki i sl.

I upotreba prijedloga *k* u ovakvim je konstrukcijama neekonomična ali, naravno, nećemo je proglasiti nepravilnom.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Idem kod ljekara;</i> <i>Idem kod tetke;</i> <i>Idem kod Vlade;</i>	<i>Idem (k) ljekaru;</i> <i>Idem (k) tetki;</i> <i>Idem (k) Vladi;</i>

KUPITI SEBI ILI SI

Lična zamjenica za svako lice sebe / se, koja se naziva i povratnom zamjenicom, pokazuje da radnja ne prelazi na drugoga, već se vraća na subjekat:

češljati sebe, kupiti sebi, donijeti sebi i sl.

Ta zamjenica, pošto ne može biti subjekat, ne upotrebljava se u nominativu, a u ostalim padežima ima oblike:

N —,
G sebe,
D sebi,
A sebe, se,
V —,
I sobom,
L (o) sebi.

Zapaža se da ovakva promjena zamjenice *sebe* ima enklitički oblik samo u akuzativu. Neki, međutim, smatraju da zamjenica *se* ima enklitičke oblike i u genitivu: *se*, i u dativu: *si*.

Za nas je interesantan enklitički oblik dativa: *si*, jer on nije osobina bosanskoga jezika, dok je, naprimjer, u hrvatskome jeziku obična njegova upotreba:

Kupi si nešto i sl.

Ne ovako

*kupiti si;
donijeti si;
Kupi si nešto;
Kupio si si nešto;*

**Preporučuje se
u bosanskom jeziku**

*kupiti sebi;
donijeti sebi;
Kupi sebi nešto;
Kupio si sebi nešto;*

RADI NJEGA ILI NJEGA RADI

Riječ *radi* je prijedlog. Prijedlozi se u rečenicama nalaze ispred imenskih riječi i doprinose iskazivanju padežnog značenja takvih riječi ili sintagmi. To je pravilo. Ali otkuda onda da bude i: *njega radi, njemu uprkos, njemu nasuprot* i da li je to pravilno?

Moramo reći da postoji nekoliko izuzetaka od pravila koje kaže da se prijedlozi u rečenicama nalaze ispred imenskih riječi i sintagmi. Takvi izuzeci mogu biti prijedlozi:

radi, nasuprot, unatoč, uprkos / usprkos.

Oni se, u posebnoj isticanju, mogu naći i iza imenskih riječi:

njega radi, primjera radi, njemu nasuprot, njemu unatoč, njemu uprkos ili

njemu usprkos.

Prijedlog *radi* upotrebljava se s genitivom, a prijedlozi *nasuprot, unatoč, uprkos / usprkos* s dativom.

S genitivom nije dobro upotrebljavati prijedloge *nasuprot, unatoč, uprkos / usprkos*:

nasuprot njega, unatoč njega, uprkos njega i sl.,

već takve prijedloge treba upotrebljavati s dativom:

nasuprot njemu, unatoč njemu, uprkos njemu i sl.

Ne ovako

uprkos njega, usprkos njega;

**Preporučuje se
u bosanskom jeziku**

*radi njega;
njega radi, primjera radi;
uprkos njemu, usprkos njemu;*

~~njega uprkos, njega usprkos;
nasuprot njega;
njega nasuprot;
unatoč njega;
njega unatoč;~~

***njemu uprkos, njemu usprkos
nasuprot njemu;
njemu nasuprot;
unatoč njemu;
njemu unatoč;***

U VEZI TOGA ILI U VEZI S TIM

Imenica *veza* može imati različita značenja u bosanskom jeziku. Česta je njezina pogrešna upotreba kao u primjerima:

*u vezi toga,
u vezi tog problema,
u vezi prve tačke dnevnog reda,
u vezi ispita,
u vezi problema koji se javio i sl.*

Ovakve konstrukcije izriču povezanost misli s nečim, neku vrstu društva ili zajedništva imenice *veza* s nekim drugim pojmom. Stoga njihovo značenje uvjetuje upotrebu prijedloga *s(a)*, pa bi bilo ispravno:

*u vezi s tim,
u vezi s tim problemom,
u vezi s prvom tačkom dnevnog reda,
u vezi s ispitom,
u vezi s problemom koji se javio i sl.*

Imenica *veza* može se upotrebljavati i bez prijedloga *s(a)*, ali tada nema značenje društva ili zajedništva:

*U vezi čovjeka i žene ljubav je ta nit spajanja,
Njih spaja veza ljubavi i veza prijateljstva i sl.*

Ne ovako

~~*u vezi toga;
u vezi toga problema;
u vezi prve tačke dnevnog reda;
u vezi ispita;*~~

Preporučuje se u bosanskom jeziku

***u vezi s tim;
u vezi s tim problemom;
u vezi s prvom tačkom dnevnog
reda;***

u vezi problema koji se javio;

u vezi s ispitom;

u vezi s problemom koji se javio;

U vezi čovjeka i žene ljubav je ta nit spajanja;

Njih spaja *veza* ljubavi i *veza* prijateljstva;

FUDBALSKI KLUB "SARAJEVO" I NOGOMETNI KLUB "ŽELJEZNIČAR"

U jednom gradu, gdje ljudi govore istim jezikom i igrači igraju istu igru, jedan klub je nogometni, drugi fudbalski (*Oslobođenje*, 18.12.1998, 28; *Dnevni avaz*, 25.12.1998, 52). Takvih slučajeva ima još, možda ne u jednom mjestu, ali u susjednim svakako.

Za šta se odlučiti?

Pravopis bosanskoga jezika bilježi i *fudbal* i *nogomet*. *Rječnik karakteristične leksike* u bosanskom jeziku Alije Isakovića bilježi *nogomet*, ali uz to daje i riječ *fudbal*.

Ne možemo nikoga nagoniti da igra nogomet umjesto fudbala, niti obrnuto, ali mislimo da, ako je to moguće, prednost treba davati domaćim riječima i izvedenicama od njih. Dakle, u ovom slučaju riječi *nogomet* i izvedenicama od nje: *nogometaš*, *nogometni* i dr.

A svaki klub zove se onako kako je zapisano u knjigama registracije i to je njegovo ime, sve dok postoji ili ga ne promijeni u drugo.

Ne ovako

Preporučuje se
u bosanskom jeziku

futbal, fuzbal, fusbal

*futbalski klub, fuzbalski klub,
fusbalski klub*

nogomet, nogometaš

fudbal, fudbaler

nogometni klub

fudbalski klub

PIJEMO LI KAFU ILI KAHVU

Naziv za ovaj napitak različit je u različitim jezicima: arapski *qahwa*, turski *kahve*, francuski *café*, engleski *coffee*, njemački *Kaffee*.

Na našem jezičkom prostoru kao naziv toga napitka upotrebljavaju se tri oblika: *kahva*, *kafa* i *kava*. Dosadašnja jezička norma kao ispravne dopuštala je oblike *kafa* i *kava*, a *Pravopis bosanskoga jezika* upućuje na oblik *kahva*.

Oblik sa *hv* osobina je govora Bošnjaka. U bosanski jezik dospio je iz arapskog posredstvom turskog jezika. Oblik sa *f* (*kafa*) mogao je nastati izmjenom sekvence *hv* u *f* kao u riječi *fala* (< *hvala*), a mogao je doći neposredno iz nekoga zapadnoevropskog jezika.

Bošnjaci su u toj riječi sačuvali etimološko *h* i u govoru i u pisanoj tradiciji. Prema podacima Senahida Halilovića u knjizi *Bosanski jezik* od sto tri bošnjačka mjesta u kojima je istraživani govor u svima se govorilo *kahva*, osim u jednome, a i to, smatra profesor Halilović, može biti pogreška istraživača prilikom bilježenja na terenu.

Leksema *kahva* i izvedenice od nje uvijek su bile odlika bošnjačke pisane tradicije (časopisi *Behar*, *Putokaz*, *Biser*, te kod bošnjačkih pisaca: Bašeskije, Ljubušaka, Nametka, Kikića, Sušića, Kulenovića, Isakovića i mnogih drugih).

To što se danas oblik *kahva* nekome može učiniti neprikladnim, posljedica je ranije jezičke norme i, s njom, navike kojom su bili potisnuti oblici sa *h* koji u bosanskom jeziku imaju puno lingvističko opravdanje.

Dakle, možemo piti *kahvu*, bez obzira na to da li ćemo je zvati *doljevuša*, *dočekuša*, *razgovoruša*, *sikteruša*, *jacijuša*, *kajmakuša*, *prileguša*, *obikuša* ili nekako drukčije.

Kahva je i kad je *bosanska* i kad je *espresso*, pa i kad je sa šlagom. Stoga nije potrebno razlikovanje oblika s obzirom na vrstu *kahve*: *kahva* – *kafa* – *kava*.

Danas je u razgovornom jeziku vrlo prisutan oblik *kafa*. Ne smatramo da taj oblik treba "progoniti" iz jezika, ali prednost dajemo prihvatljivijem obliku *kahva*.

Naravno, ne bi trebalo da nam smeta ni ako neko pije kavu, jer sloboda jezičkih izražajnih sredstava mora biti dopuštena svakome.

Da kažemo i to da se u bosanskom jeziku preporučuju oblici:
káhva, kafana, kafić, kahvedžija i kahvenisati,

a ne:

kahvana i kahvić, kafedžija i kafenisati.

Prezime može biti *Kafedžić i Kahvedžić.*

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>kava</i>	<i>kahva</i>
<i>bosanska kafa</i>	<i>bosanska kahva</i>
<i>bosanska kava</i>	
<i>kava sa šlagom</i>	<i>kahva sa šlagom</i>
<i>kafa sa šlagom</i>	
<i>espresso-kafa</i>	<i>espresso-kahva</i>
<i>espresso-kava</i>	
<i>kahvana</i>	<i>káhva</i>
<i>kavana</i>	<i>kafana</i>
<i>kahvić</i>	<i>kafić</i>
<i>kafedžija</i>	<i>kahvedžija</i>
<i>kavedžija</i>	
<i>kafenišati</i>	<i>kahvenisati</i>
<i>kavenisati</i>	
	<i>Kafedžić i Kahvedžić – (prezimeni)</i>

CRVENI KRST ILI CRVENI KRIŽ

Crveni krst ili *Crveni križ* međunarodna je humanitarna organizacija koja je mnogo pomogla Bosni i Hercegovini za vrijeme trajanja rata, ali i poslije. *Crveni krst* ili *Crveni križ* ima sjedišta u svim većim mjestima Bosne i Hercegovine. To su i razlozi što se ime te organizacije vrlo često spominje u raznim novinarskim izvještajima.

Pošto je jezik osjetljivo pitanje preko kojega se često lome razni politički problemi, mnogi ljudi nastoje da oni ne budu ti koji će svojim

jezikom izazivati takve probleme pa, u želji da njihov jezik bude "politički neutralan", ponekad odu u krajnost koja zna opteretiti njihov jezički izraz i dovesti do nepotrebnog gomilanja raznih nekoć "varijantski polariziranih" riječi i izraza.

Nije nikakvo čudo kad se čuje da se naporedo upotrebljavaju imenice *krst* i *križ* u sintagmi *Crveni krst / križ*. Vidjet ćemo ima li potrebe za tim.

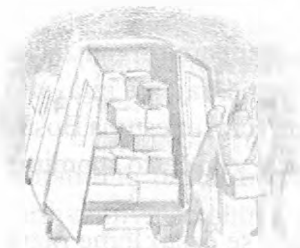
Obje imenice, i *krst* i *križ*, obične su u savremenome bosanskom jeziku. Alija Isaković u *Rječniku* uz *križ* u zagradi daje naznaku: u katolika, a uz imenicu *krst* naznaku: u pravoslavaca. Iako se ove imenice ne vežu uz religiju i tradiciju Bošnjaka, i oni imaju potrebu da upotrebljavaju riječi *krst* ili *križ*. Izbor jedne od njih sloboda je svakog pojedinca. Na taj izbor mogu utjecati razni činioci koji su odlika idiolekatskih posebnosti svakog pojedinca, ali je, u principu, izbor slobodan.

Otkuda onda da u govoru čujemo: *Crveni krst / križ je dostavio pakete* i slično?

To se radi iz želje da se pokaže neutralnost onoga ko govori spram "nacionalne obojenosti" pojedinih leksema. Mislimo da za tim nema potrebe. Svako ima pravo da upotrebljava izraz koji on odabere, koji je njemu svojstven, koji je dio njegove tradicije, odlika njegove geografske ili bilo koje druge pripadnosti, jednostavno, odlika njegova maternjeg jezika.

Novinari su, pak, u malo drukčijem položaju i njihova je sloboda u tom pogledu malo "podređena" sredini kojoj se obraćaju, što ne znači da je njihova sloboda ograničena. Ali, nema potrebe da se kaže: *Crveni krst / križ (ili obrnuto) je dostavio pakete*. Pošto se ovakve rečenice mogu i čuti samo na onim mjestima gdje se pojavljuju obje riječi: *križ* i *krst*, odabraće se ona koja je svojstvena onome ko govori ili piše – tu je dakle sloboda potpuna.

Zamislite kad bismo željeli po svaku cijenu da se odrekemo svoje slobode u izboru jezičkih izražajnih sredstava ili, kako narod kaže, kad bismo htjeli "da ugodimo svakome", mogli bismo se naći u situaciji da iskažemo, možda, i ovakvu rečenicu:

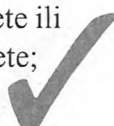
Prošao sam pored Crvenog križa / krsta, zatim pored Kantona / Županije i zaputio se prema željezničkoj stanici / kolodvoru gdje sam, čekajući voz / vlak, popio kahvu / kafu / kavu.

Ovdje, naravno, treba znati da riječi *vlak*, *kafa* i *kava* nisu standardizirane u bosanskom

jeziku.

Crveni krst / *Crveni križ* i drugi službeni nazivi mogu naporedo stajati na mjestima gdje je sjedište takvih organizacija, na tablama koje pokazuju sjedišta takvih organizacija ili ustanova, na njihovim pečatima, štambiljima, njihovim plakatima i raznim materijalima, jer oni time pokazuju svoj neutralan stav spram jezika ili varijanata u sredinama gdje su im sjedišta.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
<i>Crveni krst</i> / <i>križ</i> je dostavio pakete;	<i>Crveni križ</i> <i>Crveni krst</i> <i>Crveni križ</i> je dostavio pakete ili <i>Crveni krst</i> je dostavio pakete;

OSNOVA ILI OSNOV

Da li je bolje reći *osnova* (nečega) ili *osnov*?

Pročitat ćete i jedno i drugo, vrlo često i kao naslove knjiga:

Aleksandar R. Lurija, Osnovi neurolingvistike, Nolit, Beograd, 1982. i

Andre Martinet, Osnove opće lingvistike, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1982.

Uzeli smo za primjer dvije knjige objavljene iste godine, jedna u Beogradu, druga u Zagrebu, a takvih je primjera mnogo. Usporedimo li i:

Asim Peco, Osnovi akcentologije, Beograd, 1985;

Radosav Bošković, Osnovi uporedne gramatike slovenskih jezika, Nikšić, 1985;

Anica Antoš, Osnove lingvističke stilistike, Zagreb 1974. – uočit ćemo da je kod naših istočnih susjeda u upotrebi oblik *osnovi*, a kod zapadnih *osnove*.

Oba oblika te lekseme imaju u tim naslovima isto značenje – razlika je samo u njihovu rodu - *osnov* je muškog roda i ima množinu *osnovi*, dok je *osnova* ženskog roda i ima množinu *osnove*.

U *Pravopisu bosanskoga jezika* zabilježeni su kao ravnopravni

oblici oba roda ove lekeseme: *osnov* i *osnova*. Zabilježio ih je i Isaković u *Rječniku karakteristične leksike u bosanskome jeziku*.

Interesantno je da Vuk u svom *Srpskom rječniku* iz 1818. godine ima samo *osnova*, a množina od toga je *osnove*, oblik koji je danas češći u hrvatskom jeziku.

Opredjeljujući se za prvi ili drugi oblik, pokazat ćete samo osobenost svog izraza, a vaša je sloboda da kažete ili napišete jedno ili drugo.

**Preporučuje se
u bosanskom jeziku**

osnov, osnovi
osnova, osnove

JANUAR ILI SIJEČANJ

Mnogima od vas obični su samo nazivi mjeseci dobiveni prema latinskim riječima: *januar*, *februar*, *mart*, *april* itd. Oni u nas imaju dugu tradiciju i mi smo ih prihvatili kao svoje.

Nedoumicu nekad može predstavljati i to hoćemo li napisati *juni* ili *jun*, *juli* ili *jul*. Da kažemo odmah da možete napisati ili jedno ili drugo. Ipak, trebalo bi da budete dosljedni – da u jednom tekstu pišete samo *juni* i *juli* ili samo *jun* i *jul*.

A šta je sa osmim mjesecom?

Ranije pravopisne norme dopuštale su i *avgust* i *august*. Pravopis bosanskoga jezika predviđa samo *august*.

U bosanskom jeziku obični su i slavenski nazivi mjeseci: *siječanj*, *veljača*, *ožujak*, *travanj*, *svibanj*, *lipanj*, *srpanj*, *kolovoz*, *rujan*, *listopad*, *studen* i *prosinac*.

Ne ovako	Preporučuje se u bosanskom jeziku
janovar febrovar avgust oktombar	januar / siječanj februar / veljača mart / ožujak april / travanj maj / svibanj jun / juni / lipanj jul / juli / srpanj august / kolovoz septembar / rujan oktobar / listopad novembar / studeni decembar / prosinac ✓

SADRŽAJ GRAMATIČKOG PODSJETNIKA

FONETIKA I FONOLOGIJA

Fonetika.....	119
Fonologija.....	119
Fonem(a).....	119
Alofon.....	119
Glas.....	120
Artikulacija.....	120
Govorni organi.....	120
Podjela glasova.....	120
Samoglasnici.....	120
Samoglasnici prednjeg reda.....	120
Samoglasnici zadnjeg reda.....	120
Visoki, niski i srednji samoglasnici.....	121
Otvoreni, zatvoreni i srednji samoglasnici.....	121
Suglasnici.....	121
Podjela suglasnika.....	121
Podjela suglasnika po mjestu tvorbe.....	121
Podjela suglasnika po načinu tvorbe.....	122
Sonanti.....	122
Praskavi ili eksplozivni suglasnici.....	122
Strujni ili frikativni suglasnici.....	122
Sliveni suglasnici ili afrikate.....	122
Podjela glasova po zvučnosti.....	122
Glasovne promjene.....	123
Apsolutne glasovne promjene.....	123
Uvjetne glasovne promjene.....	123
Glasovni zakon.....	123
Promjena l > o.....	124
Jotovanje.....	124
Staro jotovanje.....	124
Nova jotovanja.....	124
Palatalizacije.....	125
Prva palatalizacija.....	125
Druga palatalizacija ili sibilizacija.....	125
Treća palatalizacija.....	125
Jednačenje suglasnika po zvučnosti.....	125

Jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe.....	126
Gubljenje suglasnika.....	126
Udvajanje suglasnika / geminacija.....	127
Orijentalna geminacija.....	127
Nepostojano <i>a</i>	127
Akcen(a)t ili naglasak.....	127
Mjesto akcenta u riječima.....	127
Enklitike ili naslonjenice.....	128
Proklitike ili prislonjenice.....	128

MORFOLOGIJA

Morfologija.....	129
Morfem(a).....	129
Alomorf(a).....	129
Riječ.....	129
Vrste riječi.....	129
Deklinacija.....	129
Konjugacija.....	129
Padeži.....	129
Zavisni i nezavisni padeži.....	130
Imenice.....	130
Opće ili zajedničke imenice.....	130
Vlastite imenice.....	130
Zbirne imenice.....	131
Gradivne imenice.....	131
Glagolske imenice.....	131
Zamjenice.....	131
Podjela zamjenica.....	131
Lične zamjenice.....	131
Prisvojne zamjenice.....	131
Pokazne zamjenice.....	131
Upitno-odnosne zamjenice.....	131
Neodređene, opće i odrične zamjenice.....	132
Imeničke zamjenice.....	132
Pridjevske zamjenice.....	132
Pridjevi.....	132
Podjela pridjeva.....	132
Opisni pridjevi.....	132
Prisvojni pridjevi.....	132
Gradivni pridjevi.....	132

Pridjevski vid.....	133
Poređenje ili komparacija.....	133
Brojevi.....	133
Podjela brojeva.....	133
Osnovni ili glavni brojevi.....	133
Redni brojevi.....	133
Zbirni brojevi.....	133
Promjena brojeva.....	133
Brojne imenice.....	134
Brojni pridjevi.....	134
Glagoli.....	134
Podjela glagola.....	134
Prijelazni glagoli.....	134
Neprijelazni glagoli.....	135
Povratni glagoli.....	135
Nesvršeni glagoli.....	135
Svršeni glagoli.....	135
Glagolski oblici.....	136
Prosti i složeni glagolski oblici.....	136
Lični i nelični glagolski oblici.....	136
Glagolska osnova.....	137
Infinitivna osnova.....	137
Prezentska osnova.....	137
Infinitiv.....	137
Prezent.....	137
Aorist.....	137
Imperfek(a)t.....	138
Imperativ.....	138
Glagolski pridjev radni.....	138
Glagolski pridjev trpni.....	138
Glagolski prilog sadašnji.....	139
Glagolski prilog prošli.....	139
Perfek(a)t.....	139
Pluskvamperfek(a)t.....	139
Futur I.....	139
Futur II.....	139
Kondicional (potencijal / mogući način / pogodbeni način).....	140
Prijedlozi.....	140
Prilozi.....	140
Veznici.....	141

Uzvici.....	141
Riječce.....	141

TVORBA RIJEČI

Tvorba riječi.....	142
Tvorena riječ ili tvorenica.....	142
Osnovna riječ.....	142
Sufiksalna tvorba ili sufiksacija.....	142
Tvorbena osnova.....	142
Morfološka osnova.....	143
Prefiksalna tvorba ili prefiksacija.....	143
Prefiksarno-sufiksna tvorba.....	143
Slaganje.....	143
Polusloženice.....	144
Srastanje.....	144
Unutarnja tvorba.....	144
Korijen riječi.....	144
Porodica riječi.....	144

SINTAKSA

Sintaksa.....	145
Rečenica.....	145
Podjela rečenica.....	145
Izjavne ili obavještajne rečenice.....	145
Upitne rečenice.....	145
Poticajne rečenice.....	145
Uzvične ili usklične rečenice.....	146
Proste rečenice.....	146
Proste neproširene rečenice.....	146
Proste proširene rečenice.....	146
Složene rečenice.....	146
Subjek(a)t.....	146
Gramatički subjekat.....	146
Logički subjekat.....	146
Izostavljeni subjekat.....	146
Skriveni subjekat.....	147
Predikat.....	147
Glagolski predikat.....	147
Imenski ili neglagolski predikat.....	147
Dodaci.....	147

Imenski dodaci.....	148
Atribut.....	148
Kongruentni atribut.....	148
Nekongruentni atribut.....	148
Apozicija.....	148
Glagolski dodaci.....	149
Objek(a)t.....	149
Bliži objekat.....	149
Dalji objekat.....	149
Priloške (adverbijalne) odredbe.....	149
Priloška odredba za mjesto.....	149
Priloška odredba za vrijeme.....	149
Priloška odredba za način.....	149
Priloška odredba za količinu.....	149
Priloška odredba za uzrok.....	150
Priloška odredba za cilj.....	150
Odnos prostih rečenica u složenoj.....	150
Nezavisnosložene rečenice.....	150
Vrste nezavisnosloženih rečenica.....	150
Sastavne rečenice.....	150
Suprotne rečenice.....	150
Rastavne rečenice.....	151
Isključne rečenice.....	151
Zaključne rečenice.....	151
Zavisnosložene rečenice.....	151
Vrste zavisnosloženih rečenica.....	152
Predikatske rečenice.....	152
Subjekatske rečenice.....	152
Objekatske rečenice.....	152
Atributske rečenice.....	153
Apozicijske rečenice.....	153
Priloškoodredbene ili adverbijalne rečenice.....	153
Vremenske rečenice.....	153
Mjesne rečenice.....	153
Načinske ili poredbene rečenice.....	153
Namjerne rečenice.....	154
Uzročne rečenice.....	154
Posljedične rečenice.....	154
Pogodbene rečenice.....	154
Dopusne rečenice.....	154
Inverzija.....	155

FONETIKA I FONOLOGIJA

FONETIKA

Fonetika je dio nauke o jeziku koji se bavi izučavanjem glasova ljudskih jezika – njihovim nastankom, opisivanjem, klasifikacijom, bilježenjem, prenošenjem i prijemom (putem uha).

FONOLOGIJA

Fonologija je grana nauke o jeziku koja se bavi proučavanjem funkcije glasova u jeziku, *fonemama*.

fonem(a)

Fonema je najmanja jezička jedinica koja nema značenje, ali je bitna za značenje, jer u kombinaciji s drugim fonemama mijenja značenje riječi. Ona je zapravo onaj najmanji dio riječi koji nam omogućava da razlikujemo značenje. Ako posmatramo riječi **med** i **red**, vidjet ćemo da se razlikuju samo po jednom elementu, jednom odsječku – po *-m* ili *-r*. Ako im zamijenimo mjesta, od *med* ćemo dobiti *red*, a od *red* – *med*. To pokazuje da su *-r* i *-m* različite foneme. Ali to ne znači da *-e* i *-d* nisu foneme, jer i umjesto njih možemo upotrijebiti druge elemente, odsječke govora, pa da dobijemo drukčija značenja: *rad*, *rat*, *mem* i sl.

Fonološku ulogu mogu imati i akcenti i postakcenatske dužine: *grād* (naselje), *grād* (led), *žène* (nom. množine) i *žènē* (gen. jednine).

alofon

U zavisnosti od toga u kakvu se položaju u riječi nađu, iste foneme se različito realiziraju. Nije isto *n* u riječi *banka* i *n* u riječi *Ana*. Njihova drukčija realizacija uvjetovana je susjednim glasovima. Oboje *n*, i ono iz riječi *banka* i ono iz riječi *Ana*, predstavljaju jednu fonemu, ali imaju dvije

	izgovorne varijante. Te varijante nazivaju se <i>alofoni</i> . U datom primjeru dva <i>n</i> su alofoni foneme <i>n</i> .
GLAS	Glas je najmanji dio izgovorene riječi ili najmanja jedinica govora.
artikulacija	Glasovi se proizvode radom govornih organa. Taj rad govornih organa prilikom nastajanja glasova naziva se <i>artikulacija</i> . Terminom <i>artikulacija</i> nekad se označava i proces nastanka i izgovora glasova.
govorni organi	Govorni su organi oni organi čovječijeg tijela koji učestvuju u tvorbi, stvaranju glasova. To su: pluća, dušnik, grkljan, glasne žice, usna i nosna šupljina, jezik, mehko nepce, tvrdo nepce, zubi i usne.
podjela glasova	Osnovna podjela glasova u svim jezicima je podjela na <i>samoglasnike</i> i <i>suglasnike</i> .
samoglasnici	<i>Samoglasnici</i> su glasovi pri čijem nastajanju zračna struja koja polazi iz pluća ne nailazi na prepreku, već slobodno teče kroz usnu šupljinu. Samoglas-nike nazivaju i <i>vokalima</i>. U bosanskom jeziku samoglasnici su: <i>a, e, i, o, u</i>. Dijele se na samoglasnike prednjeg i samoglasnike zadnjeg reda.
samoglasnici prednjeg reda	Samoglasnici prednjeg reda su oni pri čijem se izgovoru jezik kreće prema prednjem dijelu usta. To su <i>e</i> i <i>i</i> .
samoglasnici zadnjeg reda	Samoglasnici zadnjeg reda su oni pri čijem se izgovoru jezik kreće prema zadnjem dijelu usne šupljine. To su <i>a, o, u</i> . Neki gramatičari smatraju da je <i>a</i> samoglasnik srednjeg reda.

**visoki, niski i
srednji
samoglasnici**

Pri tvorbi samoglasnika jezik se pomjera i po vertikali, a u zavisnosti od tog pomjeranja samoglasnici se dijele na visoke, niske i srednje.

Visoki samoglasnici su *i, u*. Prilikom njihova izgovora jezik je najviše podignut prema zadnjem nepcu.

Niski samoglasnik je *a*. Prilikom njegova izgovora jezik je najmanje podignut prema nepcu.

Srednji samoglasnici su *e, o*. Prilikom njihova izgovora jezik je u nekom srednjem položaju – između visokog i niskog.

**otvoreni, zatvoreni i
srednji
samoglasnici**

Samoglasnici se dijele i *prema otvorenosti usta* prilikom njihova izgovora, odnosno prema tome koliko je donja vilica rastavljena od gornje.

Prema tome kriteriju samoglasnici mogu biti *otvoreni*. Prilikom njihova izgovora otvorenost usta je najveća. Takav je u bosanskom jeziku samoglasnik *a*.

Zatvoreni su samoglasnici *i, u*. Pri njihovu je izgovoru otvor usta najmanji.

Srednji su samoglasnici *e, o*.

suglasnici

Suglasnici su oni glasovi pri čijem nastajanju zračna struja nailazi na djelimičnu ili potpunu prepreku. Suglasnici se nazivaju i *konsonantima*.

podjela suglasnika

Suglasnici se dijele *po mjestu tvorbe, po načinu tvorbe i po zvučnosti*.

**podjela suglasnika
po mjestu tvorbe**

Prema mjestu tvorbe (ili mjestu izgovora) suglasnici se dijele na:

dvousnene ili bilabijalne: *b, p, m*;

usnenozubne ili labiodentalne: *f, v*;

zubne ili dentalne: *d, t, c, z, s*;

nadzubne ili alveolarne: *l, r, n*;

prednjonepčane ili palatalne:

j, lj, nj, ć, č, ž, š, dž, đ;

zadnjonepčane ili velarne: *k, g, h*.

**podjela suglasnika
po načinu tvorbe**

Prema načinu tvorbe (ili izgovora), odnosno prema načinu na koji se stvara prepreka zračnoj struji pri nastanku glasova, suglasnici se dijele na: *sonante*, *praskave* ili *eksplozivne*, *strujne* ili *frikativne*, *slivene* ili *afrikate*.

sonanti

Sonanti su glasovi čiji je način izgovora sličan i samoglasnicima i suglasnicima. Pri njihovom izgovoru zračna struja nailazi na prepreku, ali je ta prepreka neznatna.

Sonanti su glasovi: *j, v, r, l, lj, m, n, nj*.

**praskavi ili
eksplozivni
suglasnici**

Praskavi ili *eksplozivni* suglasnici su glasovi pri čijoj tvorbi zračna struja nailazi na potpunu prepreku koju potom savlada. Savladavanjem prepreke zrak izaziva mali prasak, "eksploziju", pa su prema tome ovi glasovi i dobili ime.

Praskavi su suglasnici: *b, p, d, t, g, k*.

**strujni ili frikativni
suglasnici**

Strujni ili *frikativni* suglasnici nastaju prolaskom zračne struje kroz sužen prolaz koji prave govorni organi. Kroz taj tjesnac zrak prolazi strujanjem. Strujni ili frikativni suglasnici su: *z, s, ž, š, f, h*.

**sliveni suglasnici ili
afrikate**

Sliveni suglasnici ili *afrikate* glasovi su koji nastaju kao spoj dvaju glasova izgovorenih jednim dahom. Sliveni su glasovi:

c od *ts*,

č od *tš*,

dž od *d* i *ž*,

ć od umekšanih *t* i *s*,

đ od umekšanih *d* i *z*.

**podjela glasova po
zvučnosti**

Prilikom nastanka glasova zračna struja nailazi na glasne žice. One mogu biti zategnute i tada trepere. Tako nastaju *zvučni* glasovi. Ako su opuštene, onda nastaju *bezvučni* glasovi.

Zvučni glasovi su svi vokali. Zvučni su i svi sonanti. Ostali suglasnici mogu se svrstati u zvučno-bezvučne

parove, koji su značajni za glasovnu promjenu
jednačenje suglasnika po zvučnosti:

zvučni: *b, d, g, z, ž, dž, đ, -, -, - ;*

bezvučni *p, t, k, s, š, č, ć, f, h, c.*

glasovne promjene

Glasovi se u riječi izgovaraju u jednom neprekinutom nizu i pri tom djeluju jedni na druge. Zbog toga često dolazi do prilagođavanja izgovora jednoga glasa drugome i do promjene nekih glasova, njihove zamjene. Takve promjene nazivaju se *glasovnim promjenama*. One se vrše radi olakšavanja izgovora. Glasovne promjene mogu biti *apsolutne* i *uvjetne*.

apsolutne glasovne promjene

Apsolutne su one glasovne promjene koje se odnose na mijenjanje nekoga glasa bez izuzetka. Takva je bila promjena glasa *jeri* (y) u *i*, zamjena *jata*, zamjena i gubljenje *poluglasa* i dr.

uvjetne glasovne promjene

Glasovne promjene koje se odnose na mijenjanje nekih glasova pod određenim uvjetima nazivaju se *uvjetnim glasovnim promjenama*. Takva promjena je *pretvaranje suglasnika -l u -o*, zato što se nije pretvaralo svako -l, već je do promjene dolazilo pod uvjetom da je -l bilo na kraju sloga ili na kraju riječi. Tako su se mijenjali zadnjonepčani suglasnici -k, -g, -h samo kad su se nalazili ispred samoglasnika prednjeg reda, bezvučni i zvučni suglasnici mijenjaju se samo kad se nađu jedan do drugoga u jednoj riječi i sl.

glasovni zakon

Glasovni zakon je pravilo po kome se, bez izuzetka, jedni glasovi mijenjaju u druge. Neki glasovni zakoni važili su samo u prošlosti, naprimjer pretvaranje -l u -o (14. i 15. stoljeće), *prva, druga i treća palatalizacija* (na praslavenskom terenu) i sl., a neki važe i danas, naprimjer *jednačenja suglasnika*.

Promjena *l* > *o*

Promjena *-l* u *-o* izvršena je u drugoj polovini četrnaestog i prvoj polovini petnaestog stoljeća. Mijenjalo se samo ono *-l* koje je bilo na kraju sloga ili na kraju riječi: *bil* > *bio*, *kotal* > *kotao* i sl. Danas u savremenom jeziku ima mnogo riječi u kojima se *-l* nalazi na kraju sloga ili na kraju riječi. Najčešće su to one riječi koje su u naš jezik došle poslije prestanka važenja zakona o prelasku *-l* u *-o* (petnaesto stoljeće), ali i neke domaće riječi u kojima je *-l* kasnije uopćeno prema oblicima u kojima *-l* nije prešlo u *-o*.

jotovanje

Jotovanje je glasovna promjena po kojoj su se nepalatalni suglasnici stapali sa glasom *-j* i davali odgovarajuće palatalne glasove: *d + j* > *đ*, *t + j* > *ć*, *l + j* > *lj*, *n + j* > *nj*, *k + j* > *č*, *g + j* > *ž*, *h + j* > *š*, *s + j* > *š*, *z + j* > *ž*, *b + j* > *blj*, *p + j* > *plj*, *v + j* > *vlj*, *m + j* > *mlj*. Naprimjer: *crn + ji* > *crnji*, *tih + ji* > *tiši*, *maz + ješ* > *mažeš*, *ljut + ji* > *ljući* itd.

staro jotovanje

Jotovanje izvršeno na praslavenskom terenu naziva se *staro jotovanje*.

nova jotovanja

Jotovanja izvršena na našem terenu poslije doseljavanja Slavena nazivaju se *nova jotovanja*. Do jednoga takvog jotovanja došlo je poslije gubljenja *poluglasa*. Tada su mogli doći u dodir nepalatalni glasovi i glas *-j*: *sol6ju* > *solju* > *solju* (instr. imenice so), *krv6ju* > *krvju* > *krvlju* (instr. imenice krv), *rod6jak* > *rodjak* > *rođak*.

Drugo novo jotovanje je tzv. *najnovije jotovanje* do koga je došlo poslije zamjene *jata*. Tada su nepalatalni glasovi dolazili u dodir sa glasom *-j* od *jata* i davali odgovarajuće palatalne glasove: *ljeto* (usporedi: leto), *njedra*, *njega* i sl. Tako je nastalo i: *ćerati*, *đevojka*, *đed* i sl., ali ti oblici nisu standardizirani. U bosanskom standardnom jeziku

prihvaćeni su samo tako jotovani oblici sa *-n* i *-l*.

palatalizacije

Postoje tri promjene koje se nazivaju *palatalizacijama*. Sve su izvršene na praslavenskom terenu. Imena su dobile prema redoslijedu javljanja.

prva palatalizacija

Najstarija je *prva palatalizacija*. Po ovoj su promjeni zadnjonepčani suglasnici *-k*, *-g*, *-h*, kada su se našli ispred *-e* i *-i* te nekih glasova kojih nema u savremenom jeziku (*mehki poluglas*, *jat*, *glas en*), prelazili u *č*, *ž*, *š*: *vojniče*, *junačina*, *duše*, *vraže* i dr.

druga palatalizacija ili sibilizacija

Druga *palatalizacija* je promjena zadnjonepčanih suglasnika *-k*, *-g*, *-h* u *-c*, *-z*, *-s*. Do nje je dolazilo kada su se zadnjonepčani suglasnici nalazili u riječima ispred samoglasnika *-i*: *vuci*, *vrazi*, *dusi*. Zove se još i *sibilizacija*, jer se i suglasnici *-c*, *-z*, *-s* nazivaju *sibilantima*.

treća palatalizacija

I *treća palatalizacija* je promjena suglasnika *-k*, *-g*, *-h* u *-c*, *-z*, *-s*. Do nje je dolazilo kada su se zadnjonepčani suglasnici nalazili u položaju iza *-i* i nekih glasova kojih nema u savremenom jeziku (*en* i *poluglas*). Od treće palatalizacije u savremenom jeziku imamo samo neke ostatke i teže je uočljiva od prve dvije. Po njoj je, naprimjer, dobio oblik *oca*: *ot6ka* > *ot6ca* > *otca* > *oca*.

jednačenje suglasnika po zvučnosti

Kada se u jednoj riječi jedan do drugoga nađu dva suglasnika različita po zvučnosti (*zvučni* + *bezvučni* ili *bezvučni* + *zvučni*), dolazi do *jednačenja suglasnika po zvučnosti*. Ono se vrši tako što se uvijek prvi suglasnik u takvu položaju prilagođava drugome i prelazi u svoj parnjak po zvučnosti.

Ti parovi suglasnika po zvučnosti u našem jeziku su:

b, d, g, đ, ž, z, dž, -, -, -

p, t, k, ć, š, s, č, f, h, c.

Primjer: *kobac > kobca > kopca; podpis > potpis* i sl.

Ostali suglasnici, tj. *sonanti*, ne jednače se po zvučnosti i ne dovode do ove promjene.

Do odstupanja u pisanju dolazi kada se *-d* nađe ispred *-s* i *-š* (*predsjednik, odškrinuti*), *-đ* ispred nastavka *-stvo* (*vođstvo*), te na sastavu nekih složenica u kojima bi jednačenje dovelo do udaljavanja riječi od njezina značenja (*podtekst, predtakmičenje, predturski* i sl.).

jednačenje suglasnika po mjestu tvorbe

Do *jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe* dolazi kad se u jednoj riječi jedan do drugoga nađu dva suglasnika različita po mjestu tvorbe, čija su mjesta tvorbe udaljena. Da bi se olakšao izgovor, prvi suglasnik se prilagođava drugom.

Do *jednačenja suglasnika po mjestu tvorbe* dolazi:

- a) kad se suglasnici *-s* i *-z* u prostim i složenim riječima nađu ispred prednjonepčanih *-dž, -č, -đ, -ć, -ž, -š*. Oni tada prelaze u srodne suglasnike *-š* i *-ž*:
grozde > grožde, pasče > pašče, lišće > lišće, šćućuriti > šćućuriti, razdžilitati > raždžilitati;
- b) kad se suglasnici *-s* i *-z* u prostim riječima nađu ispred *-nj* i *-lj* koji nisu postali procesom ijekavskog jotovanja: *mislju > mišlju, pazljiv > pažljiv, voznja > vožnja;*
- c) kad se suglasnik *-n*, osim na granici s prefiksom, nađe ispred *-b* i *-p*: *zelenbać > zelembać, crnpurast > crmpurast;*
- d) kad se suglasnik *-h* nađe ispred *-ć* i *-č*:
Bihćanin > Bišćanin, trbuhčić > trbuščić.

gubljenje suglasnika

Kad se u jednoj riječi jedan do drugoga nađu dva ista suglasnika, jedan od njih se gubi: *petdeset > peddeset > pedeset, bezzakonje > bezakonje* i sl.

Do gubljenja suglasnika *-d* i *-t* dolazi i kad se ti suglasnici nađu ispred afrikata *-c*, *-č*, *-ć*, *-dž*, *-đ*, jer su *-d* i *-t* već sadržani u afrikatama: *gubitci* > *gubit(ts)i* > *gubi(ts)i* > *gubici* i sl. Razlog gubljenja suglasnika je olakšavanje izgovora.

**udvajanje suglasnika /
geminacija**

Rijetki su primjeri *udvojenih suglasnika* u bosanskom jeziku. Najčešći su u oblicima superlativa pridjeva koji počinju sa *-j*: *najjači*, *najjužniji* i sl. Pojava udvajanja suglasnika prisutna je i u nekim složenim riječima: *poddijalekat*, *nuzzarada*, *preddržavni*. Udvojeni suglasnici nazivaju se *geminatama*.

**orijentalna
geminacija**

Udvojeni suglasnici češći su u riječima orijentalnog porijekla. Pojava udvojenih suglasnika u takvim riječima obično se naziva *orijentalna geminacija*: *Allah*, *Džennet*, *elhamdulillah* i sl.

nepostojano a

Ako usporedimo oblike nominativa i genitiva imenice *konac*, vidjet ćemo da u nominativu između *-n* i *-c* ima samoglasnik *-a*: *konac* a da ga nema u tome položaju u genitivu: *konca*. Takvo *-a* koje se javlja samo u nekim oblicima iste riječi naziva se *nepostojano -a*. Ono je postalo od poluglasa: *kon6c6*. Poluglas se u tzv. *slabom položaju* izgubio (oko XI stoljeća), a u *jakom položaju* zamijenio sa *-a* (XII i XIII stoljeće).

**AKCEN(A)T ILI
NAGLASAK**

Akcentat je naglašeniji izgovor pojedinih slogova u riječima i pojedinih riječi u rečenicama. Prema tome se razlikuje *akcentat riječi* i *akcentat rečenice*. Bosanski standardni jezik ima četiri akcenta: *dugosilazni* (*grād*), *dugouzlazni* (*téka*), *kratkosilazni* (*kūća*), *kratkouzlazni* (*vòda*) i *postakcenatsku dužinu* (*vòdē*).

**mjesto akcenata u
riječima**

Akcenti u standardnome bosanskom jeziku ne mogu doći na svim slogovima, već se raspoređuju

po određenim pravilima:

- na zadnjem slogu ne može stajati ni jedan akcenat,
- silazni akcenti mogu stajati samo na prvim slogovima riječi,
- jednosložne riječi imaju samo silazne akcente,
- uzlazni akcenti mogu stajati na svim slogovima, osim na zadnjem,
- postakcenatska dužina ne može stajati prije akcenta.

Ta pravila ne vrijede za narodne govore. U njima često dolazi do narušavanja akcenatskih pravila.

enklitike ili naslonjenice

Ima u bosanskom jeziku riječi koje nemaju svog akcenta. One se u govoru naslanjaju na riječ ispred sebe. Nazivaju se *enklitike* ili *naslonjenice*. Takve riječi su nenaglašeni oblici ličnih zamjenica (*ma mi; te, ti* itd.), nenaglašeni oblici prezenta pomoćnih glagola (*sam, si je, smo, ste, su; ću, ćeš, ćemo, ćete, će*), nenaglašeni oblici aorista pomoćnoga glagola *biti* u sastavu potencijala (*bih, bi, bi bismo, biste, bi*), upitna riječ *li*.

Kad kažemo: *tražim ga* (umjesto: *tražim njega*), riječ *ga* izgovaramo kao jednu izgovornu cjelinu sa riječi *tražim*, kao da je napisano sastavljeno: *tražimga*. To znači da između izgovora *tražim* i izgovora *ga* nema pauze.

proklitike ili prislonjenice

Riječi koje nemaju svog akcenta, već se u govoru naslanjaju na riječ iza sebe, nazivaju se *proklitike* ili *prislonjenice*. *Proklitike* su svi jednosložni i neki dvosložni prijedlozi, veznici *a, i, ni, da, kad* i riječ *ne*. Kao jednu riječ izgovorit ćemo: *na vodu* (navodu), *ne radi* (neradi) i sl.

MORFOLOGIJA

<i>morfologija</i>	Dio nauke o jeziku koji se bavi proučavanjem oblika riječi naziva se <i>morfologija</i> .
<i>morfem(a)</i>	<i>Morfem(a)</i> je najmanja jezička jedinica koja ima značenje: <i>pred-rad-nik</i> (predradnik), <i>ne-pri-znat</i> (nepriзнat). Morfema može biti i cijela riječ (<i>rad</i> , <i>sin</i>).
<i>alomorf(a)</i>	Riječ <i>radnik</i> ima morfeme: <i>rad-nik-ø</i> . Nominativ množine te imenice ima morfeme: <i>rad-nic-i</i> . Drugi morfem nije više <i>-nik</i> , već <i>-nic</i> , jer se <i>-k</i> našlo ispred <i>-i</i> pa je prešlo u <i>-c</i> . Oblik morfema <i>-nic</i> uvjetovan je glasovnim zakonom druge palatalizacije. Tako izmijenjen oblik morfema naziva se <i>alomorf(a)</i> .
<i>riječ</i>	<i>Riječ</i> je najmanja jezička jedinica koja se u govoru ostvaruje kao zasebna cjelina. Riječi u bosanskom jeziku predstavljaju relativno slobodne oblike. One se, uz manja ograničenja, mogu upotrebljavati u različitim položajima u rečenici: <i>Učenik čita knjigu</i> ; <i>Učenik knjigu čita</i> ; <i>Čita knjigu učenik</i> itd.
<i>vrste riječi</i>	U bosanskom jeziku ima deset vrsta riječi. Dije se na <i>promjenljive</i> i <i>nepromjenljive</i> . Promjenljive su: <i>imenice</i> , <i>zamjenice</i> , <i>pridjevi</i> , <i>brojevi</i> i <i>glagoli</i> . Nepromjenljive vrste riječi su: <i>prijedlozi</i> , <i>prilozi</i> , <i>uzvici</i> , <i>veznici</i> i <i>riječce</i> .
<i>deklinacija</i>	Imenice, zamjenice, pridjevi i brojevi mijenjaju se po padežima. Takva promjena naziva se <i>deklinacija</i> .
<i>konjugacija</i>	Glagoli se mijenjaju po licima i vremenima. Takva promjena naziva se <i>konjugacija</i> .
<i>padeži</i>	Padeži su oblici imenica, zamjenica, pridjeva i brojeva koji kazuju različite odnose značenja tih

riječi prema drugim riječima u rečenici. Ako posmatramo imenice *olovka* i *sto* u rečenicama: *Olovka je na stolu; Olovka je pored stola; Olovka je pod stolom* itd., vidjet ćemo da se različiti odnosi tih imenica iskazuju različitim oblicima: *pored stola, pod stolom, na stolu*.

U bosanskom jeziku ima sedam padeža: *nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, instrumental i lokativ*.

zavisni i nezavisni padeži

Padeži mogu biti *nezavisni* i *zavisni*. Nezavisni su *nominativ* i *vokativ*. Ostali padeži su *zavisni*. Zavisni padeži nazivaju se i *kosim padežima*. Zavisni padeži mogu doći s *prijedlozima* i bez *prijedloga*, osim *lokativa*, koji uvijek dolazi s nekim *prijedlogom*.

pitanja na koja odgovaraju padeži

Oblici padeža mogu se dobiti kao odgovori na određena pitanja:

N – ko / šta (*knjiga*);

G – koga / čega, od koga / od čega (*knjige*);

D – kome / čemu (*knjizi*);

A – koga / šta (naprimjer: vidim) (*knjigu*);

V – hej ili sl. (*knjigo*)

I – s(a) kim / čim (*knjigom*);

L – (o) kome / (o) čemu (*o*) *knjizi*.

IMENICE

Imenice su riječi kojima se imenuju predmeti, bića i pojave, odnosno riječi kojima se imenuje neki pojam.

opće ili zajedničke imenice

Imenice kojima se imenuju istovrsni pojmovi koji se odlikuju zajedničkim osobinama nazivaju se *općim* ili *zajedničkim* imenicama. Takve su: *kuća, noga, potok, sto* i sl.

vlastite imenice

Vlastite imenice su posebna imena pojedinačnih bića, predmeta ili pojava: *Sead, Sarajevo, Spreča, Sirija* itd.

**neodređene,
opće i
odrične zamjenice**

Neodređenim zamjenicama upućuje se na nešto neodređeno. Takve su zamjenice: *neko, nešto / nešto, nekoji, nečiji*.

U neodređene zamjenice mogu se ubrojati i *opće*: *svako, svašta, svaki, svačiji*. Službu općih zamjenica imaju i izrazi: *ma ko, ma šta, ma koji, ma kakav, ma čiji, ma koliki, bilo ko, bilo šta* itd.

I *odrične* zamjenice mogu se ubrojati u *neodređene* zamjenice. Takve su: *niko, ništa, ničiji, nikakav*.

imeničke zamjenice

Imeničke su one zamjenice koje se u rečenici upotrebljavaju u službi kakvu imaju imenice: *on radi* – služba zamjenice je *subjekatska*. U imeničke zamjenice spadaju: lične zamjenice, zamjenice *ko* i *šta/što*, te zamjenice tvorene od njih (*neko, svako, nešto, svašta...*).

**pridjevske
zamjenice**

Pridjevske zamjenice u rečenici imaju službu kakvu imaju pridjevi: *moja knjiga* – zamjenica *moja* je atribut. U pridjevske zamjenice spadaju sve izuzev ličnih, upitno-odnosnih *ko, šta/što* i onih koje su tvorene od njih (*neko, svako, nešto, svašta...*).

PRIDJEVI

Pridjevi su promjenljiva vrsta riječi koje stoje uz imenice i bliže ih određuju, kazujući neku njihovu osobinu, pripadanje, građu od čega je ono što se označava imenicom i sl.

podjela pridjeva

Pridjevi mogu biti *opisni, prisvojni i gradivni*.

opisni pridjevi

Opisni pridjevi kazuju osobinu imenice uz koju stoje: *zelena trava, široko polje, crveni šal* i sl.

prisvojni pridjevi

Prisvojnim pridjevima kazuje se pripadnost imenice uz koju pridjev stoji: *Eminin, Edinov, sestrina olovka, školska tabla, čovjekov trud* i sl.

gradivni pridjevi

Gradivnim pridjevima kazuje se građa onoga što

zbirne imenice	<i>Zbirne imenice</i> imenuju skup pojedinačnih primjeraka bića ili predmeta koji se uzimaju kao cjelina: <i>cvijeće, djeca, granje, lišće, pilad</i> i sl.
gradivne imenice	<i>Gradivne imenice</i> označavaju svaku količinu neke materije: <i>so, šećer, ulje, voda</i> i sl.
glagolske imenice	<i>Glagolske imenice</i> označavaju proces vršenja radnje ili stanja: <i>pisanje, spavanje</i> i sl. Tvore se od glagola.
ZAMJENICE	Zamjenice su riječi kojima se upućuje na lica, stvari, pojave i osobine.
podjela zamjenica	Dijele se po značenju na: <i>lične, prisvojne, pokazne, upitne, odnosne i neodređene</i> , a po službi na imeničke i pridjevske.
lične zamjenice	<i>Lične zamjenice</i> su: <i>ja, ti, on, ona, ono; mi, vi, oni, one, ona</i> ; lična zamjenica za svako lice: <i>sebe (se)</i> .
prisvojne zamjenice	<i>Prisvojne zamjenice</i> su: <i>moj, tvoj, njegov, njezin (njen); naš, vaš, njihov, te prisvojna zamjenica za svako lice: svoj</i> . Imaju oblike za sva tri roda: <i>moj, moja, moje</i> itd.;
pokazne zamjenice	<i>Pokazne</i> su zamjenice: <i>ovaj, ova, ovo; taj, ta, to; onaj, ona, ono</i> . U ove zamjenice neki gramatičari ubrajaju i pokazne zamjениčke pridjeve: <i>ovakav, takav, onakav, ovaliki, toliki, onoliki</i> .
upitno-odnosne zamjenice	<i>Upitne i odnosne zamjenice</i> imaju isti oblik, ali se razlikuju po značenju i funkciji u rečenici. Upitnim zamjenicama se postavlja pitanje, a odnosnim zamjenicama, kao vezničkim sredstvima, uvode se odnosne rečenice. <i>Upitno-odnosne zamjenice</i> su: <i>ko, šta / što, koji, čiji</i> . U ove zamjenice neki ubrajaju i zamjениčke pridjeve <i>kakav i koliki</i> .

znače imenice, odnosno od čega je izgrađeno to što imenice znače: *drveni* most, *zlatan* prsten, *metalni* dio itd.

pridjevski vid

Opisni pridjevi mogu imati oblike *određenoga* i *neodređenoga* pridjevskog vida. *Neodređeni pridjevski vid* kazuje samo osobinu nečega neodređenog, nepoznatog: *Kupit ću crven šal*. *Određenim pridjevskim vidom* kazuje se i osobina i određenost predmeta: *Kupit ću crveni šal*.

poređenje ili komparacija

Osobine koje se kazuju opisnim pridjevima mogu se uspoređivati po većem ili manjem prisustvu u nekog bića ili predmeta: *zelena* trava – *zelenija* trava – *najzelenija* trava. Takva osobina pridjeva naziva se *poređenje* ili *komparacija*. Po toj osobini razlikuju se tri oblika pridjeva ili tri poredbeni stepena:

pozitiv – *zelen*, *komparativ* – *zeleniji* i *superlativ* – *najzeleniji*.

BROJEVI

podjela brojeva

Brojevi pokazuju koliko tačno ima nečega ili koje je nešto po redu.

Brojevi se po značenju dijele na *osnovne* (*glavne*), *redne* i *zbirne*.

osnovni ili glavni brojevi

Osnovni ili *glavni* brojevi pokazuju tačnu količinu nečega: *jedan*, *dva*, *tri*, *četiri*, *pet* itd.

redni brojevi

Redni brojevi pokazuju koje je nešto po redu: *prvi* (*prva*, *prvo*), *drugi*, *treći*, *četvrti* itd.

zbirni brojevi

Zbirni brojevi pokazuju tačan broj mladih živih bića ili bića različitog roda: *petero* janjad, *šestero* djece, *troje* pilad i sl.

promjena brojeva

Promjenljivi su osnovni ili glavni brojevi od jedan do četiri, te brojevi složeni s njima: *dvadeset jedan*,

dvadeset dva itd. Ostali brojevi su nepromjenljivi. Promjenljivi su svi redni brojevi: prvi, prvog, prvom itd.

I zbirni brojevi se mijenjaju po padežima: *dvoje*, *dvog(a)* / *dvojeg(a)*, *dvojemu* / *dvomu*, *dvome* itd.

brojne imenice

Riječi kao: *dvojica*, *trojica*, *četverica* itd. označavaju tačan broj bića muškog roda. Takve riječi nazivaju se *brojnim imenicama*. To su, zapravo, brojevi koji su po obliku imenice.

Brojne imenice su i riječi: *dvica*, *trica*, *dvojka*, *trojka*, *desetak*, *petnaestak*, *stotina*, *hiljada* i sl.

brojni pridjevi

Riječi kao: *jedni*, *jedne*, *jedna*, *dvoji*, *troji*, *četveri* upotrebljavaju se kao atributi uz imenice u množini: *dvoja kola*, *devetera vrata*, *troje čarape* i sl.

GLAGOLI

Glagoli su riječi kojima se kazuje radnja, stanje ili zbivanje: *trčati*, *spavati*, *sijevati* i sl.

podjela glagola

Glagoli se dijele:

- a) *prema predmetu radnje* na prijelazne, neprijelazne i povratne;
- b) *prema trajanju radnje* na nesvršene i svršene.

prijelazni glagoli

Prijelazni su oni glagoli koji uza se mogu imati bliži objekat. Taj je objekat u akuzativu bez prijedloga: *čitati knjigu*, *pisati pismo*, *nositi kapu* i sl. Neki gramatičari smatraju da su prijelazni i oni glagoli koji uza se mogu imati dalji objekat - u akuzativu s prijedlozima ili u nekom drugom zavisnom padežu. Prema takvim mišljenjima, prijelazni glagoli mogu biti:

- a) *pravi prijelazni* - koji uza se mogu imati bliži objekat: *Napisao sam zadatak*; *Kupili smo loptu* i sl.;
- b) *nepravi prijelazni* - koji uza se mogu imati dalji objekat: *Kupio sam poklon majci*; *Pričali smo o moru* i sl.;

neprijelazni glagoli

Neprijelazni glagoli označavaju radnje koje se ne vrše na objektu: *ustati, leći, spavati, trčati* itd.

povratni glagoli

Glagoli uz koje se upotrebljava povratna zamjenica nazivaju se *povratnim*. Oni mogu biti:

- a) *pravi povratni* – subjekat vrši radnju na sebi (*češljati se, oblačiti se* i sl.);
- b) *nepravi povratni* – subjekat ne vrši radnju na sebi (*igrati se, smijati se, kajati se* i sl.)
Kod ovih se glagola kraći oblik povratne zamjenice ne može zamijeniti duljim oblikom *sebe*.
- c) *uzajamno povratni* – najmanje dva subjekta ujedno vrše i trpe radnju (*gurati se, tući se, dobacivati se* i sl.).

Ima, međutim, i mišljenja da su *povratni* samo oni glagoli koji uza se imaju povratnu zamjenicu *se* (zamjenjivu punim oblikom *sebe* - tzv. *pravi povratni glagoli*). Radnja povratnih glagola prelazi na *objekat* koji je ujedno i *subjekat* pa se *povratni glagoli* ubrajaju u *neprijelazne*.

nesvršeni glagoli

Nesvršeni glagoli su oni čije trajanje radnje nije ograničeno. Zovu se još i *glagolima nesvršenoga glagolskog vida*. Oni mogu biti:

- a) *trajni* – radnja traje dulje vremena i bez prekida (*pisati, pjevati, trčati* i sl.);
- b) *učestali* – radnja traje dulje vremena s prekidima ili se ponavlja (*bacati, kućati, namigivati, sjedati* i sl.).

svršeni glagoli

Svršeni su oni glagoli označavaju radnju koja je izvršena. Oni mogu biti:

- a) *početno svršeni* – označavaju trenutak početka svršene radnje (*zaplakati, progledati* i sl.);
- b) *završno svršeni* – označavaju trenutak završetka trajanja radnje (*napisati,*

GLAGOLSKI OBLICI

prosti i složeni glagolski oblici

lični i nelični glagolski oblici

zaklopiti i sl.);

- c) *trenutni* – radnja se završi u trenutku kad i počne (*mignuti, trepnuti* i sl). Takve radnje traju samo jedan trenutak.

Glagolski oblici u bosanskom jeziku mogu se podijeliti na:

a) *glagolska vremena* (iskazuju vrijeme vršenja radnje): prezent, perfek(a)t, imperfek(a)t, aorist, pluskvamperfek(a)t, futur I, futur II;

b) *glagolske načine* ili *moduse* (iskazuju lični stav govornog lica prema vršenju glagolske radnje): imperativ, potencijal (kondicional) I i II;

c) *glagolski pridjevi*: glagolski pridjev radni i glagolski pridjev trpni;

d) *glagolski prilozi*: glagolski prilog sadašnji i glagolski prilog prošli;

e) neodređeni glagolski oblik: infinitiv.

Prema tipu tvorbe svi se glagolski oblici mogu podijeliti na:

- *proste* (sastoje se od jedne riječi): infinitiv, prezent, aorist, imperfek(a)t, imperativ, glagolski pridjevi i glagolski prilozi;

- *složene* (sastoje se od dviju ili više riječi): perfek(a)t, pluskvamperfek(a)t, futur I, futur II, potencijal (kondicional) I i II.

Na osnovu prisutnosti ili odsutnosti lica uz glagole razlikuju se:

- *lični* (*finitni*) *glagolski oblici*: prezent, aorist, imperfek(a)t, perfek(a)t, pluskvamperfek(a)t, futur I, futur II, imperativ, potencijal (kondicional) I i II.

- *nelični* (*infinitni*) *glagolski oblici*: infinitiv, glagolski pridjevi i glagolski prilozi.

glagolska osnova

Ako od oblika nekoga glagola oduzmemo nastavak za oblik, dobit ćemo *glagolsku osnovu*. U bosanskom jeziku postoje dvije glagolske osnove – *infinitivna* i *prezentska*.

infinitivna osnova

Infinitivna osnova dobije se kad se od oblika infinitiva oduzme nastavak *-ti*. Od glagola koji se završavaju na *-ći* infinitivna osnova dobije se pomoću oblika aorista. Infinitivna je osnova takvih glagola ono što ostane kad se od aorista oduzme lični nastavak. Od glagola *ispeći* aorist je *ispekoh*. Kad oduzmemo nastavak *-oh*, dobijemo infinitivnu osnovu *ispek*. Ona je ujedno i osnova aorista.

prezentska osnova

Prezentska osnova dobije se kad se od trećeg lica množine prezenta oduzme nastavak *-u*, *-e* ili *-ju*: (oni) *rad-e*, *piš-u*, *pjeva-ju* i sl.

infinitiv

Infinitiv je neodređeni glagolski oblik. On samo imenuje radnju. Ne označava ni lice koje vrši radnju niti vrijeme kad se radnja vrši. Tvori se od infinitivne osnove i nastavka *-ti*: *pjeva-ti*, *pisa-ti* i sl. *-Ći* nije nastavak, već samo završetak infinitiva.

prezent

Prezentom se iskazuju sadašnje radnje, stanja ili zbivanja. Tvori se od *prezentske osnove* i nastavaka: *-m*, *-š*, *-;* *-mo*, *-te*, *-ju* (*pjevam*, *pjevaš*, *pjeva*; *pjevamo*, *pjevate*, *pjevaju*); *-em*, *-eš*, *-e*; *-emo*, *-ete*, *-u* (*jedem*, *jedeš*, *jede*; *jedemo*, *jedete*, *jedu*); *-im*, *-iš*, *-i*, *-imo*, *-ite*, *-e* (*radim*, *radiš*, *radi*; *radimo*, *radite*, *rade*).

aorist

Aorist je glagolski oblik kojim se iskazuju doživljene radnje ograničenog trajanja izvršene u nedavnoj prošlosti. Tvori se od infinitiv-ne osnove i nastavaka za lice i broj –

- a) kad se infinitivna osnova završava na suglasnik, nastavci su: *-oh*, *-e*, *-e*; *-osmo*, *-oste*, *-oše* (*dadoh*, *dade*, *dade*; *dadosmo*,

dadoste, dadoše);

- b) kad se infinitivna osnova završava na samoglasnik, nastavci su: *-h, -, -; -smo, -ste, -še (napisah, napisa, napisa; napisasmo, napisaste, napisaše)*.

imperfek(a)t

Imperfek(a)t je glagolski oblik kojim se iskazuju doživljene radnje neograničenog trajanja vršene u prošlosti.

Tvori se od infinitivne ili prezentske osnove nesvršenih glagola i nastavaka *-ah, -jah, -ijah (pitah, bijah, pecijah i sl.)*. Rijetko je u upotrebi u savremenom jeziku.

imperativ

Glagolski oblik za iskazivanje zapovijesti, zabrane, upozorenja, molbe ili želje da se neka radnja vrši ili izvrši naziva se *imperativ*.

Tvori se od prezentske osnove i trojkih nastavaka: *-, -i, -imo, -ite; -, -j, -jmo, -jte (radi, pjevaj i sl.)*. Zbog toga što se ne može zapovijedati sebi i onome ko nije prisutan, imperativ nema oblika za prvo i treće lice. Umjesto imperativa u trećem se licu koristi prezent sa riječi *neka (neka radi i sl)*.

glagolski pridjev radni

Glagolski pridjev radni upotrebljava se u složenim glagolskim oblicima. Tvori se od infinitivne osnove i nastavaka za rod i broj: *-o, -la, -lo; -li, -le, -la (radi-o, radi-la, radi-lo itd.)*.

glagolski pridjev trpni

Glagolski pridjev trpni upotrebljava se u složenim pasivnim glagolskim oblicima u kojima označava da je na nekome vršena ili izvršena glagolska radnja. Tvori se od infinitivne (i prezentske) osnove nastavcima za rod i broj: *-n, -na, -no; -en, -ena, -eno; -t, -ta, -to; -ven, -vena, -veno; -jen, -jena, -jeno: opjevan, nađen, uzdignut, samljeven, bijen (od: biti)*.

**glagolski prilog
sadašnji**

Označava nesvršenu radnju koja je naporedna s radnjom predikata. Tvori se od trećeg lica množine prezenta nesvršenih glagola i nastavka *-ći* (*radeći, pjevajući* i sl.). Glagolski prilog sadašnji bezlični je glagolski oblik.

**glagolski prilog
prošli**

Glagolski prilog prošli označava radnju izvršenu prije radnje predikata. Tvori se od infinitivne osnove i nastavaka *-vši* : *uradivši* (ako je osnova na samoglasnik) i *-avši*: *rekavši* (ako je osnova na suglasnik. Rjeđe se javlja nastavak *-(a)v*: *došav*.

perfek(a)t

Perfektom se iskazuju radnje koje su se vršile ili izvršile u prošlosti. Složen je i lični glagolski oblik. Tvori se od enklitičkog oblika prezenta pomoćnoga glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog (*pjevao sam, pjevao si, pjevao je; pjevali smo, pjevali ste, pjevali su*).

pluskvamperfek(a)t

Složeni glagolski oblik kojim se iskazuju radnje koje su se izvršile u prošlosti prije neke druge prošle radnje naziva se *pluskvamperfek(a)t*. Tvori se od glagolskog pridjeva radnog i imperfekta ili perfekta pomoćnoga glagola *biti* (*ja bijah napisao, ti bijaše napisao, on bijaše napisao; mi bijasmo napisali, vi bijaste napisali, oni bijahu napisali; bio sam napisao, bio si napisao, bio je napisao, bili smo napisali, bili ste napisali, bili su napisali*).

futur I

Radnje koje će se vršiti ili izvršiti u budućnosti iskazuju se *futurum I*. Tvori se od infinitiva upotrijebljenoga glagola i kraćih oblika prezenta pomoćnoga glagola *htjeti* (*ću, ćeš, će, ćemo, ćete, će*). Enklitike mogu doći i prije i poslije infinitiva (*ići ću, ja ću ići* i sl.). Složen je glagolski oblik.

futur II

Radnja koja će se vršiti ili izvršiti u budućnosti, ali prije neke druge radnje ili naporedo s njom, iskazuje se *futurum II*. To je složen glagolski oblik.

kondicional
(*potencijal / mogući*
način / pogodbeni
način)

Tvori se od glagolskog pridjeva radnog upotrijebljenoga glagola i prezenta pomoćnoga glagola *biti* (*budem*): *budem dolazio, budeš dolazio, bude dolazio* itd.

Kondicional (*potencijal / mogući način / pogodbeni način*) označava mogućnost, želju ili pogodbu da se vrši ili izvrši neka glagolska radnja. Postoje dva oblika kondicionala.

- a) *Kondicional I* ili *sadašnji* tvori se od nenaglašenih oblika aorista pomoćnoga glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog: *bih pjevao, bi pjevao, bi pjevao; bismo pjevali, biste pjevali, bi pjevali*. U 3. licu množine aorista je *bi* umjesto *biše*.
- b) *Kondicional II* ili *prošli* tvori se od kondicionala I pomoćnoga glagola *biti* i glagolskog pridjeva radnog: *bio bih pjevao, bio bi pjevao, bio bi pjevao; bili bismo pjevali, bili biste pjevali, bili bi pjevali*.

PRIJEDLOZI

Prijedlozi su nepromjenljive riječi kojima se u rečenici iskazuju različiti odnosi među bićima, predmetima i pojavama: *pred, pod, na, iza, pokraj, prema, blizu, do* itd. Uglavnom dolaze ispred padeža imenskih riječi – izuzetak su prijedlozi *nasuprot, radi, unatoč, uprkos / usprkos*, koji mogu doći i poslije drugih riječi.

PRILOZI

Prilozi su nepromjenljive riječi koje se "prilažu" drugim riječima i služe im kao dopuna, kao neko bliže određenje. Najčešća njihova značenja su:

- *mjesto* (ovdje, tamo, blizu, daleko, napolje i sl.),
- *vrijeme* (jutros, ljetos, jesenas, sutra, večeras i sl.),
- *način* (brzo, sporo, ljutito, mrzovoljno, lije-no i sl.),
- *količina* (premalo, previše, mnogo, više, potpuno, nedovoljno i sl.),

- *uzrok* (stoga, zato).

U rečenicama prilozi imaju službu priloških (adverbijalnih) oznaka. Neki prilozi mogu se komparirati – mogu imati poredbene stepene: *dobro uči, bolje uči, najbolje uči*. Oni su po obliku kao pridjevi srednjeg roda. Stoje uz glagole i po tome ćete ih razlikovati od pridjeva: *Dobro dijete dobro uči; Bolje dijete bolje uči* i sl. Riječ *dobro* koja je uz imenicu *dijete* spada u pridjeve, a *dobro* uz glagol spada u priloge.

VEZNICI

Veznici su nepromjenljive riječi. Njihova je funkcija da povezuju riječi unutar rečenice i proste rečenice unutar složene. Veznici su: *i, pa, te, niti, a, već, nego, ili* itd.

UZVICI

Uzvicima se izražavaju neka osjećanja: *bol, radost, žalost, iznenađenje* i sl., zatim se skreće pažnja, dozivaju se ili tjeraju životinje, oponašaju se zvukovi iz prirode i sl.

Česti uzvici su: *halo, hej, joj, oh, eh, uh, ih, hopa, pis, marš* itd.

RIJEČCE

Riječce (*čestice* ili *partikule*) nepromjenljive su riječi za koje se najčešće u gramatičkoj literaturi kaže da se njima "*iskazuje stav govornika prema onome o čemu govori*". Riječcama se:

- postavljaju pitanja (*zar, li*),
- nešto se potvrđuje (*da, svakako, naravno*),
- nešto se negira (*ne, nikako, jok, nipošto*),
- pojačava se tvrdnja ili negacija (*da, jest, svakako, ne, nikako*),
- nešto se pokazuje (*evo, eto, eno*),
- nešto se dopušta ili se izriče ravnodušnost prema nečemu (*makar, ma, bilo, god*).

U riječce spadaju i tzv. *poštapalice*. One nemaju smislenu vezu s onim što se iskazuje rečenicama, već služe govornicima kao pauza dok ne osmisle ono što žele kazati. Takve su riječi: *ovaj, pa, e, nejse, biva* i sl.

TVORBA RIJEČI

tvorba riječi

Termin *tvorba riječi* ima dva značenja:

- a) nastajanje novih riječi;
- b) dio nauke o jeziku koji se bavi tvorbom (izvođenjem, građenjem, derivacijom) novih riječi. Nove riječi se tvore od već postojećih riječi u jeziku. *Tvorba riječi* najčešće se izučava kao dio morfologije, nauke o oblicima riječi. Tada se može zvati i *leksička morfologija*.

tvorena riječ ili tvorenica

Riječ koja je nastala tvorbom naziva se *tvorena riječ* ili *tvorenica*. Primjeri: *zidar*, *zidina*, *zidić* i sl.

osnovna riječ

Osnovna riječ je ona od koje nastaje *tvorenica*. Za prethodne primjere to je riječ *zid*.

načini tvorbe riječi

Nove se riječi u bosanskom jeziku tvore:

- a) *sufiksalmom tvorbom*;
- b) *prefiksalmom tvorbom*;
- c) *prefiksalamno-sufiksalmom tvorbom*;
- d) *slaganjem*;
- e) *srastanjem*;
- f) *unutarnjom tvorbom*.

sufiksalna tvorba ili sufiksacija

Sufiksalna tvorba je način nastanka *tvorenica* od *tvorbene osnove* i *sufiksa*: *mladić*, *pisar*, *starac* itd.

tvorbena osnova

Tvorbena je osnova zajednički dio *osnovne riječi* i *tvorenice*: *tvorenica*: *prvak*,
osnovna riječ: *prvi*,
tvorbena osnova: *prv*.

Tvorbena je osnova nekada jednaka osnovnoj riječi:

tvorenica: *golubica*,
osnovna riječ: *golub*,

tvorbena osnova: **golub**.

Pomoću tvorbene osnove nastaje nova riječ.

morfološka osnova

Morfološka osnova je onaj dio u promjenljivih riječi koji se ne mijenja. Od morfološke osnove i nastavaka dobijaju se novi oblici iste riječi. Primjer: **golubica**, **golubice**, **golubici**, **golubicu**, **golubice**, **golubicom**, (o) **golubici**. Ovdje se u svim oblicima padeža javlja nepromjenljivi dio: **golubic**. To je morfološka osnova imenice **golubica**.

Nekada je morfološka osnova jednaka tvorbenoj osnovi. Tako je morfološka osnova imenice **golubica** (**golubic**) ujedno i tvorbeni dio pridjeva **golubici**.

Morfološka osnova riječi koje se mijenjaju po padežima dobije se oduzimanjem padežnog nastavka u genitivu jednine. Morfološka osnova imenica koje imaju samo oblike množine dobija se oduzimanjem nastavka za množinu: **mekinje**, **kliješt-a**. Glagoli imaju dvije osnove, prezentsku i infinitivnu. (Vidi: prezentska osnova, infinitivna osnova).

prefiksna tvorba ili prefiksacija

Prefiksna tvorba predstavlja tvorbeni način kojim se pomoću prefiksa tvore nove riječi: **red** – **nered**, **mlad** – **premlad**, **pisati** – **napisati** i sl.

prefiksno-sufiksna tvorba

Prefiksno-sufiksnom tvorbom nastaju tvorenice čije se značenje izražava istovremeno i prefiksom i sufiksom: **uzbrdica**, **ukosnica**, **potkoljenica** itd.

slaganje

Slaganje je tvorbeni način kojim se od dviju riječi tvori jedna složena riječ. Slaganjem nastaju složenički nazivi sa *spojnim samoglasnikom* ili *interfiksom*. **tekstopisac**, **jugozapad**, **debelokožac** itd. Vokal kojim se spajaju dva dijela složeničkog naziva se *spojnik* ili *interfiks*.

polusloženice

Polusloženice su riječi koje spadaju u nepotpune složenice. Obje riječi koje sačinjavaju polusloženicu zadržavaju svoj akcenat. Polusloženice se pri pisanju odvajaju crticom: *spomen-kuća*, *Husrev-beg*, *dan-dva* itd.

srastanje

Srastanje je način tvorbe kojim najmanje dvije osnovne riječi srastaju u jednu i pri tome u potpunosti zadržavaju svoju morfološku strukturu: *dangubiti*, *kućepazitelj*, *tamnoplav* itd.

unutarnja tvorba

Unutarnja tvorba je rijetka. Pri unutarnjoj tvorbi nove riječi nastaju promjenom fonema ili akcenta u samoj riječi: *pečenje* (meso) – *pčćenje* (radnja kad se peče), *nōkat* (imenica) – *nňkat* (pridjev – neko ko ima velike nokte), *okňpati* – *okápati* i sl.

korijen riječi

Korijen riječi je zajednički dio u riječima koje su srodne po nastanku. Korijen nosi značenje riječi koje je zajedničko svim srodnim riječima. Sve sljedeće riječi imaju isti korijen: *škola*, *školski*, *školovanje*, *školarina*, *školarac*, *školovati*, *predškolski* itd.

porodica riječi

Riječi koje imaju isti korijen čine *porodicu riječi*. Sve ovdje navedene riječi s korijenom *škol* čine jednu porodicu riječi.

SINTAKSA

Sintaksa je dio nauke o jeziku koji proučava rečenicu, funkcije i međusobne odnose njezinih dijelova, pravila po kojima se riječi udružuju u sintagme i rečenice, a u novije vrijeme sve više izučava i udruživanje rečenica u vezani tekst, tj. cjelinu koja je sastavljena od najmanje dvije smisaono povezane rečenice.

Jedna od najčešćih i najstarijih definicija rečenice potječe od starogrčkog filozofa Aristotela: *rečenica je misao iskazana riječima*.

Kaže se i da je rečenica *skup riječi kojima se izražava neka misao*.

Osnovna funkcija rečenice je da služi za sporazumijevanje, za komunikaciju, pa se može reći i da je rečenica *potpuna komunikativna jedinica koja je organizirana po zakonitostima nekog jezika*.

Rečenice se mogu podijeliti

- a) *prema komunikacijskom cilju: izjavne ili obavještajne, upitne i poticajne (sve se mogu realizirati kao uzvične ili usklične rečenice);*
- b) *prema sastavu: proste i složene.*

Izjavne su rečenice one kojima se nešto izjavljuje, kojima se o nečemu obavještava: Učenik piše zadaću. - Pozdravili smo se.

Na kraju takvih rečenica stavlja se tačka.

Upitnim rečenicama nešto se pita, traži se obavijest od nekoga: Jeste li napisali zadaću? - Koliko je sati?

Na kraju upitnih rečenica stavlja se upitnik.

Poticajnim se rečenicama sagovornik potiče da vrši ili izvrši kakvu radnju: Pišite zadaću. Dođite ovamo.

uzvične ili usklične rečenice

Uzvične ili usklične rečenice praćene su povišenom intonacijom i osjećanjima govornika: *Požurite ovamo!* - *Brzo mi done-si vode!*

Na kraju uzvičnih ili uskličnih rečenica stavlja se uzvičnik ili uskličnik. Ako su ujedno i upitne, stavljaju se i upitnik i uskličnik: *Jeste li napisali zadaću?!*

proste rečenice

Proste rečenice mogu biti proste neproširene i proste proširene.

proste neproširene rečenice

Proste neproširene rečenice sastavljene su samo od subjekta i predikata: *Dječak trči.*

proste proširene rečenice

Proste proširene rečenice osim subjekta i predikata imaju i neki dodatak: *Dječak trči brzo.* - *Mali dječak trči.*

složene rečenice

Složenim rečenicama nazivaju se one koje u svome sastavu imaju dvije ili više prostih rečenica: *Dječak nosi knjigu i trči prema školi.*

SUBJEK(A)T

Subjekat je riječ ili grupa riječi o kojoj se nešto kazuje u rečenici, kojoj se pripisuje neka radnja, stanje, zbivanje ili osobina. Kaže se i da je subjekat vršilac radnje u rečenici ili je onaj na kome se vrši radnja. Primjer: *Dječak nosi knjigu. Knjiga je donesena. Dječak i djevojčica idu u školu.*

gramatički subjekat

Subjekat iskazan nekom imenskom riječi u nominativu naziva se *gramatičkim subjektom*: *Čovjek radi.*

logički subjekat

Subjekat iskazan oblikom nekog zavisnog padeža naziva se *logički subjekat*: *Nema čovjeka.*
- *Čovjeku je lijepo.*

izostavljeni subjekat

Ako je spomenut u prethodnim rečenicama, subjekat može biti i izostavljen. Tada se određuje

po smislu: *Dječak* trči prema školi. – Veselo poskakuje. U drugoj je rečenici subjekat izostavljen, ali se on određuje na osnovu prethodne rečenice.

**skriveni
subjekat**

Kad subjekat nije izrečen, već je sadržan u ličnom glagolskom obliku prvog i drugog lica, kažemo da je subjekat skriven: *Putujem* u Sarajevo. – *Radiš* u Zenici. U ovim rečenicama subjekat nije izrečen posebnom riječi, ali mi znamo na osnovu lica glagolskog oblika da: *Ja* putujem u Sarajevo; *Ti* radiš u Zenici.

PREDIKAT

Predikatom se kazuje nešto o subjektu: šta subjekat radi, šta se s njime zbiva, u kakvom se stanju nalazi: *Dječak nosi* knjigu. – *Čovjek radi*. – *Čovjek spava*.

glagolski predikat

Predikat iskazan glagolom naziva se *glagolski predikat*: *Dječak nosi* knjigu. – *Čovjek spava*. *Glagolski predikati* mogu biti *prosti* i *složeni*. *Prosti* su oni glagolski predikati koji su iskazani jednim glagolskim oblikom, bez obzira na to da li je taj glagolski oblik prost ili složen: *Pišem* zadaću; *Pisao sam* zadaću. *Složeni* su oni glagolski predikati koji su iskazani nekim glagolom nepotpunog značenja u ličnom glagolskom obliku i glagolom s potpunim značenjem u infinitivu: *Davno sam počeo učiti*; *Sutra moram ići* itd.

**imenski
ili neglagolski
predikat**

Predikat iskazan pomoćnim glagolom i nekom imenskom riječi naziva se *imenski* ili *neglagolski predikat*: *On je lijep*. – *Emina je učenica*.

DODACI

Proste neproširene rečenice ne upotrebljavaju se često u komunikaciji. Obično se one proširuju i drugim riječima. One se dodaju da bi dale neku dodatnu informaciju, da bi objasnile nešto od onoga što se kazuje rečenicom. Nazivaju se *dodacima*. Dodaci mogu biti *imenski* i *glagolski*.

imenski dodaci

Imenski dodaci su *atribut* i *apozicija*.

atribut

Atribut je riječ koja bliže određuje imenicu (ili, rjeđe, imeničku zamjenicu) uz koju stoji, bez obzira na to u kojoj se službi ta imenica (ili zamjenica) u rečenici nalazi. Postoje dvije vrste atributa: *kongruentni* i *nekongruentni*.

kongruentni atribut

Kongruentan znači: saglasan, jednak, podudaran. Kongruentni su oni atributi koji se s imenicom uz koju stoje slažu u rodu broju i padežu. Takvi atributi su pridjevi, pridjevske zamjenice i redni brojevi: *Mali* dječak nosi knjigu. – *Taj* dječak nosi knjigu. – *Prvi* dječak nosi knjigu.

Pridjev *mali* i imenica *dječak* u istom su padežu, istog su roda i oboje su u jednini. Isto vrijedi i za zamjenicu *taj* i imenicu *dječak*, te za redni broj *prvi* i imenicu *dječak*.

nekongruentni atribut

Nekongruentni atributi su oni koji su iskazani imenicom u nekom zavisnom padežu: *vrata kuće*, *behar trešnje*, *sto od drveta*, *papir za pisanje* i sl. I ovi atributi bliže određuju imenicu uz koju stoje.

apozicija

Apozicija je imenica koja bliže određuje drugu imenicu i s njom se nalazi u istom padežu: *grad Tuzla*, *profesor Begić*, *rijeka Spreča* itd. *Apozicija* može određivati više imenica: *pisci* Meša Selimović i Derviš Sušić. Kad je *apozicija* iza imenice koju određuje, odvaja se zarezmom: Meša Selimović, *pisac*, rođen je u Tuzli. *Apozicija* može doći u skupu s jednim ili više atributa: Meša Selimović, *poznati bosanskohercegovački pisac*, rođen je u Tuzli.

U nekim se gramatikama *apozicija* objašnjava kao imenički dodatak koji dolazi iza imenice koju određuje, kao u primjeru: *Mirza Delibašić*, *poznani košarkaš*. Primjeri kao: *grad Tuzla*, *profesor Begić* i sl. u tim se gramatikama nazivaju *atributivima*.

glagolski dodaci	Glagolski dodaci su <i>objekti</i> i <i>priloške</i> (<i>adverbijalne</i>) <i>odredbe</i> .
objek(a)t	<i>Objekat</i> je glagolski dodatak koji kazuje šta je predmet glagolske radnje ili šta je obuhvaćeno glagolskom radnjom. Objekat može biti <i>bliži</i> (<i>pravi, direktni</i>) i <i>dalji</i> (<i>nepravi, indirektni</i>).
bliži objekat	<i>Bliži objekat</i> je onaj koji uz prijelazne glagole dolazi u akuzativu bez prijedloga: Dječak čita <i>knjigu</i> . – Danas sam napisao <i>zadaću</i> . – Vidio sam <i>druga</i> . Bliži objekat odgovara na pitanja <i>koga?</i> (za živo) i <i>šta?</i> (za neživo).
dalji objekat	Dalji objekat može imati oblik svih zavisnih padeža s prijedlozima ili bez prijedloga, osim oblika akuzativa bez prijedloga. – Čovjek se bavi <i>trgovinom</i> . – Mislio je <i>o bratu</i> . – Pisao je pismo <i>sestri</i> .
priloške (adverbijalne) odredbe	<i>Priloške</i> ili <i>adverbijalne odredbe</i> glagolski su dodaci kojima se u rečenici bliže određuje glagolska radnja. One kazuju <i>mjesto vršenja glagolske radnje</i> (<i>stanja ili zbivanja</i>), <i>vrijeme</i> , <i>način</i> , <i>količinu</i> , <i>uzrok</i> , <i>cilj</i> , <i>namjeru</i> i sl. Prema onome šta označavaju, dobile su i imena.
priloška odredba za mjesto	On radi <i>u Sarajevu</i> . – Šetali su <i>pored rijeke</i> .
priloška odredba za vrijeme	Nastava počinje <i>u osam sati</i> . – Danas ćemo se igrati.
priloška odredba za način	Trčali su <i>veoma brzo</i> . – <i>Lijepo</i> su obavili posao.
priloška odredba za količinu	<i>Malo</i> je čitao. – <i>Mnogo</i> se trudio na poslu.

**priloška odredba za
uzrok**

Zbog bolesti nije mogao doći. – *Zato* je imao slabiji uspjeh.

**priloška odredba za
cilj**

Otišao je *po knjige*. – Otišao je *poslom*.

**odnos prostih
rečenica u složenoj**

Odnosi prostih rečenica unutar složene mogu biti *nezavisni* i *zavisni*.

**nezavisnosložene
rečenice**

Nezavisne su one proste rečenice unutar složene koje se nalaze u nekom približno naporednom odnosu, one u kojih značenje nije "potčinjeno" značenju druge. Složena rečenica sa takvim odnosima njenih dijelova naziva se nezavisnosložena rečenica.

**vrste
nezavisnosloženih
rečenica**

U nezavisnosložene rečenice ubrajaju se obično: *sastavne, rastavne, suprotne, isključne i zaključne*. Neki gramatičari smatraju da su isključne rečenice podvrsta suprotnih, a zaključne podvrsta sastavnih rečenica.

sastavne rečenice

Sadržaji prostih rečenica unutar složene sastavne imaju "odnos podudarnosti, sličnosti ili neku vrstu zajedništva", odnosno "isti smjer, a ne suprotan". One mogu biti povezane veznicima, najčešće: *i, pa, te, niti, ni*, ali mogu biti i bez veznika. Kad su proste rečenice unutar sastavne povezane veznicima, ne odvajaju se zarezom. Izuzetak su rečenice u nabranju ili one kojima se nešto želi posebno istaknuti.

Sastavne su rečenice: *Dječak piše zadaću i razmišlja o zadacima.* - *Čovjek pogleda u pridošlicu, nezainteresovano ga pozdravi i pokaza mu da sjede.*

suprotne rečenice

Kad proste rečenice unutar složene nemaju podudarnosti u svojim sadržajima, već suprotnost, onda se takve rečenice nazivaju *suprotnim*. Veznici

suprotnih rečenica jesu: *a, već, ali, nego, no*. Suprotne rečenice odvajaju se zarezom. Suprotne su rečenice: *On pjeva, a ona bi plakala. - Trebalo bi da uči, ali on se igra.*

rastavne rečenice

Ako složena rečenica donosi dva ili više sadržaja, dvije ili više radnji, a samo jedna od njih može se izvršiti, onda takve rečenice nazivamo *rastavnim*. One se povezuju veznikom *ili*. Ne odvajaju se zarezom, osim ako se neki sadržaj ne želi posebno istaknuti ili ako su u nabranju. Rastavne su rečenice: *On će to donijeti ili će poslati po nekome. - Ili uzmi, ili ostavi.*

isključne rečenice

Kad se u jednoj prosto rečenici unutar složene nešto saopći, tvrdi, a potom se iz toga izuzme, isključi jedan dio, onda su to *isključne rečenice*: *Svi su šutjeli, samo je on pjevušio. - Nije ništa vidio, jedino su mu pred očima letjeli neki bijeli kolutovi.*

Isključne rečenice povezuju se veznicima: *samo, jedino, samo što, osim, tek, tek što*. Isključne rečenice uvijek se odvajaju zarezom.

zaključne rečenice

Zaključnim rečenicama nazivaju se one nezavisnosložene rečenice u kojima iz sadržaja prve proste rečenice proizilazi zaključak u drugoj. Ove rečenice povezuju se veznicima i drugim riječima s vezničkom funkcijom: *dakle, stoga, zato, sigurno, prema tome*. Zaključne rečenice uvijek se odvajaju zarezom.

Zaključne su rečenice: *Nebo je oblačno, zato se nadamo kiši. - On mnogo vremena provodi učeći, stoga ne zna za loše ocjene.*

zavisnosložene rečenice

Kad proste rečenice koje ulaze u sastav složene imaju međusobno zavisan odnos, onda se takve rečenice nazivaju *zavisnosloženim* rečenicama. Zavisnosložene rečenice imaju jednu *glavnu* (ili *osnovnu*) rečenicu i jednu ili više *zavisnih*.

**vrste
zavisnosloženih
rečenica**

Zavisne rečenice mogu se prema glavnoj odnositi kao:

- dio predikata glavne – to su *predikatne* rečenice;
- subjekat – *subjekatske* rečenice;
- objekat – *objekatske* rečenice;
- atribut – *atributske* rečenice;
- apozicija – *apozicijske* rečenice;
- priloška (adverbijalna) odredba – to su *priloškoodredbene* ili *adverbijalne* rečenice: *vremenske, mjesne, načinske, namjerne, uzročne, posljedične, pogodbene i dopusne* rečenice.

predikatske rečenice

Predikatske su one složene rečenice u kojima se zavisna rečenica prema glavnoj rečenici odnosi kao što se odnosi imenski dio predikata prema glagolskom dijelu: *Granica je što je povučeno. - Ti budi što jesi.*

subjekatske rečenice

Subjekatska rečenica je ona složena rečenica u kojoj zavisna služi kao subjekat glavnoj: *Ko pita, ne skita* – (kao: *pitač / pitac* ne skita); *Ko je prvi, dobija nagradu* – (kao: *prvak* dobija nagradu).

objekatske rečenice

Objekatske su one rečenice koje se prema predikatu glavne rečenice odnose kao objekat. One mogu biti

- a) *izrične* – dolaze kao dopuna glagolima govorenja, mišljenja i osjećanja: *Rekli su mu da kaže tako. - Osjetio je kako mu tijelo malaksava. - Mislili su da će biti teško;*
- b) *zavisnoupitne* – zavisna rečenica također dolazi kao dopuna glagolima govorenja, mišljenja i osjećanja, ali ima oblik pitanja: *Kaži mi šta si radio. - Reci im koliko si učio.* Na kraju takvih rečenica ne stavlja se upitnik, zato što su one po svojoj suštini nisu upitne.

atributske rečenice	<i>Atributskim</i> se rečenicama nazivaju one složene rečenice u kojima se zavisna rečenica prema glavnoj odnosi kao atribut prema imenici: Pročitao sam knjigu <i>koja je bila za lektiru</i>. - Obići ću mjesta <i>koja mi se sviđaju</i>.
apozicijske rečenice	<i>Apozicijskim</i> se rečenicama nazivaju one složene rečenice u kojima se zavisna rečenica prema glavnoj odnosi kao apozicija prema imenici. Apozicijske rečenice naknadno određuju glavnu rečenicu. One nisu neophodne za razumijevanje glavne rečenice: Bili smo u Tuzli, <i>koja je veoma lijep grad</i>. - On ima jednu sestru, <i>koja je vrlo lijepa</i>.
priloškoodredbene ili adverbijalne rečenice	U <i>priloškim ili adverbijalnim složenim rečenicama</i> zavisna rečenica služi kao priloška odredba predikatu glavne rečenice.
vremenske rečenice	<i>Vremenske rečenice</i> – kazuju vrijeme radnje, stanja ili zbivanja predikata glavne rečenice: <i>Padala je kiša kad sam ustao</i>. - <i>Čim je stigao, počeo je pisati svoje zadatke</i>. Najčešći veznici u ovim rečenicama su: <i>kad(a), dok, čim, pošto, istom, tek što, prije nego</i>.
mjesne rečenice	<i>Mjesne rečenice</i> – kazuju mjesto koje je u vezi s radnjom, stanjem ili zbivanjem predikata glavne rečenice: <i>Našao sam loptu gdje sam je i ostavio</i>. - <i>Trava ne raste kud vojska prođe</i>. Službu veznika u ovakvim rečenicama najčešće imaju mjesni prilozi: <i>dokle, odakle, kud(a), gdje, kamo</i>.
načinske ili poredbene rečenice	<i>Načinske rečenice</i> – zavisna služi kao priloška (adverbijalna) odredba za način. Pošto se načini iskazuje poredbom, nazivaju se i <i>poredbenim rečenicama</i>. Kao veznici služe im riječi: <i>kako, kao, kao što, koliko, koliko god, nego što i sl.</i>

namjerne rečenice

- *Ponašao se kao da mene nema tu.*
- *Bila je lijepa kao što je lijepa i njezina majka.*

Namjerne rečenice – označavaju namjeru, svrhu ili cilj radnje predikata glavne rečenice. Najčešće su povezane riječima s vezničkom službom: *da, kako, samo da, eda.*

- *Žurio je da stigne na vrijeme.*
- *Išao je u biblioteku kako bi našao potrebnu literaturu.*

uzročne rečenice

Uzročne rečenice kazuju uzrok radnje glavne rečenice. Najčešće se povezuju veznikom *jer* i riječima: *da, kad, budući da, zato što, zbog toga što, s obzirom na to što.*

- *Želio je što prije otići jer se nije osjećao dobro.*
- *Zato što je mnogo kasnio, morao je ići brže.*

posljedične rečenice

Posljedičnim rečenicama izražava se posljedica onoga o čemu se govori u glavnoj rečenici. Najčešće se povezuju veznicima *da* i *tako da*.

- *Poranili smo tako da smo morali čekati.*
- *Ona je izgledala tako lijepo da smo bili oduševljeni.*

pogodbene rečenice

Pogodbene rečenice – kazuju pogodbu ili uvjet pod kojim će se vršiti ili izvršiti radnja glavne rečenice. Kao veznici služe im: *ako, da, kad, ukoliko, samo ako, samo da, samo kad.*

- *Ići ćemo na utakmicu ako ne bude padala kiša.*
- *Ako prođem s odličnim uspjehom, ići ću na fakultet.*

dopusne rečenice

Dopusne rečenice – dopušta se ostvarivanje sadržaja iskazanoga glavnom rečenicom iako je on u suprotnosti s onim što se kazuje u zavisnoj rečenici. Vezuju se veznicima: *iako, premda, mada, makar, ma koliko.*

inverzija

- *Mada je bolestan, on vrijedno radi.*
- *Otišao sam iako to nisu očekivali.*

Normalan je položaj glavne i zavisne rečenice kad je glavna na prvom a zavisna na drugom mjestu. Njihov obrnut red naziva se *inverzija*. Rečenice u inverziji odvajaju se zarezom.

- *Zato što je mnogo kasnio, morao je ići brže.*
- *Iako to nisu očekivali, otišao sam.*

RJEČNIK MANJE POZNATIH RIJEČI I TERMINA

- analogija* – ugledanje, sličnost;
crkvenoslavenski jezik – stari slavenski jezik koji se upotrebljavao u crkvenoj službi;
deminutiv – imenica kojom se označava nešto umanjeno;
distribucija – raspored, raspodjela;
dubletni – koji se odnosi na dublete, dva oblika iste riječi;
etimologija – nauka koja se bavi izučavanjem porijekla riječi;
etimološki – po porijeklu, po postanku;
etnik – ime stanovnika nekog mjesta, kraja ili zemlje;
figurativno značenje – značenje riječi koje je drukčije od onoga koje riječ ima u svakodnevnom govoru; preneseno značenje;
fonetski lik – glasovni oblik;
hipokoristik – imenica kojom se izražava odnos dragosti, simpatije;
idiolekt – odlike nečijega govora, govor pojedinca;
jezička ekonomija – težnja za što većim smanjenjem napora pri govorenju, olakšavanje izgovora;
jezička praksa – način upotrebe jezika;
književni jezik – standardni jezik, jezik koji ima svoju utvrđenu normu;
književnojezička norma – norma književnog jezika;
književnojezički – koji se odnosi na književni jezik;
komunikativna funkcija – saopćavanje, prenošenje informacija;
konotativno, konotativni (prizvuk) – neko sporedno značenje riječi kojim se iskazuje negativan ili pozitivan stav prema onome što je iskazano tom riječi;
konstrukcija (jezička) – veza riječi upotrijebljenih u rečenici;
leksem(a) – riječ sa svim njenim značenjima i oblicima;
lektor – (ovdje) jezički stručnjak koji ispravlja tekstove, pomaže spikerima i glumcima da pravilno govore;
lingvist – jezikoslovac, onaj ko izučava jezik;
metrički – koji se odnosi na metriku, nauku o stihovima;
norma – skup pravila kojima se propisuje pravilan izgovor i pisanje u nekom jeziku;
normativno – ono što propisuje norma;
orijentalni (jezici) – arapski, perzijski, turski;
ortoepija – pravilan izgovor;
ortoepska norma – pravila za izgovor u nekom jeziku;

ortoepski – izgovorni;

ortografija – pravopis; pravila za pisanje u nekom jeziku;

ortografska norma – pravopisna norma;

pisana praksa – uobičajen način pisanja;

pravopisna praksa – pisanje prema ortografskoj (pravopisnoj) normi;

prefiks – predmetak, dio koji se stavlja ispred osnove ili korijena riječi da bi se dobila nova riječ;

semantičko – značenjsko;

sintagma – skup riječi kojima se označava jedan pojam ili skup riječi koje vrše istu službu u rečenici: *nova godina*;

standard – propisana norma;

standardni jezik – književni jezik, jezik kome je propisana norma;

varijacija – mijenjanje, promjena;